

Gulden Bodem

schetsontwerp voormalige Moestuin en Jachthuis

25.06.2026

inhoudsopgave

introdactie	3	werkatelier	25	ontwerp voormalige moestuin	50
proces	4	inloopbijeenkomst	29	concept	51
parkenvisie	5	schouw kernteam	30	raamwerk moestuin	52
				speeltuín	55
analyse	6	ruimtelijk raamwerk	31	sfeer en materiaal	58
geomorfologie	7	kernegebied	32	kwekerij en rusttuin	59
eerste bewoning	8	ingrepen	33	sfeer en materiaal	60
tuinhistorie	9	historische verankering	34		
groei van Arnhem	12	zichtlijnen	35	bronnen	61
historische relictén	13	sferen	37		
relictén kernegebied	14	ontwerp parkeerplaats	38	gegevens	62
overname gemeente	15	ontwerp	39		
groenelementen	17	sfeer en materiaal	41	bijlagen	63
bijzondere bomen	18				
paden en wegen	19	ontwerp jachthuis	42		
programma	20	de plek	43		
		concept	44		
participatie & co-creatie	21	contouren	45		
opzet	22	sfeer en materiaal	49		

Beelden in dit document mogen niet zonder toestemming geheel of gedeeltelijk overgenomen of bewerkt worden. Aan deze publicatie kunnen geen rechten worden ontleend.

introdunctie

Als onderdeel van de bredere Parkenvisie voor Sonsbeek, Zypendaal en de Gulden Bodem heeft de gemeente Arnhem gevraagd om een schetsontwerp voor De Gulden Bodem. In dit ontwerp krijgt het gebied een eigen identiteit binnen het parkensysteem en wordt het gepositioneerd als een karakteristieke overgangszone tussen stad en landschap.

proces

Het schetsontwerp voor De Gulden Bodem is opgesteld via een breed participatief proces, met de Parkenvisie als vertrekpunt. In een co-creatief traject hebben we intensief samengewerkt met buurtbewoners, de gemeente en diverse adviesgroepen zoals het schouwkernteam en het boomkwaliteitsteam. Het proces omvatte luistervinken in het park, een digitale enquête, twee bewonersbijeenkomsten en meerdere rondgangen met experts en adviesteams. Deze combinatie van perspectieven en kennis heeft het ontwerp gedragen en aangescherpt.

parkenvisie

Vanuit de Parkenvisie zijn een aantal maatregelen voorgesteld die specifiek zijn voor het park Gulden Bodem. Daarbij zijn er suggesties gedaan voor twee locaties, de locatie van het voormalige jachthuis en de voormalige moestuin, om met specifieke ingrepen de cultuurhistorie zichtbaar te maken.

Algemeen

Het pad vanaf de Zijpendaalseweg kan worden vernieuwd en langs de voormalige moestuin geleid worden. Enkele andere paden kunnen verwijderd worden.

In de beplanting kan gewerkt worden aan mantelvegetatie, nieuwe solitaire bomen in de weide en aanvullende boomgroepen. Bosranden kunnen worden verfraaid en ook de thuja's kunnen plaatsmaken voor een natuurlijke bosrand. Daarnaast kunnen de weides omgevormd worden tot kruidenrijk grasland en natuurinclusieve landbouw kan een plek krijgen.

De poort aan de Zijpendaalseweg kan verbeterd worden. De parkeerplaats langs de Zijpendaalseweg kan iets verlegd, vernieuwd en vergroend worden om de verbinding met Zypendaal te verbeteren.

Jachthuis

Deze locatie wordt een iconische plek, die de voormalige massa en centrumpositie van het huis markeert. Dit zonder bebouwing. Dit kan met hagen, opvallende bomen of een speelobject, zoals een ontmoetingsplek, klein podium, uitkijktoren, kunstobject of doolhof.

Voorbeelden van een nieuwe invulling:

- Spelen en ontmoeten
- Podium voor kleinschalige evenementen;
- Een uitkijktoren;
- Kunstobject;
- Doolhof/labyrint.

Moestuin

Daarnaast is er het voorstel om de historische moestuin van de Gulden Bodem nieuw leven in te blazen. Belangrijk is dat de tuin openbaar toegankelijk blijft, geen volkstuin wordt en duidelijk verwijst naar de oorspronkelijke moestuin.

Voorbeelden van een nieuwe invulling:

- Pluktuin;
- Moestuin;
- Voedselbos;
- Kleinschalige landbouw.

parkenvisie, uitsnede Gulden Bodem (Strootman Landschapsarchitecten, 2023)

hoofdstuk 1

analyse

geomorfologie

De Gulden Bodem ligt op de helling van de Veluwe stuwwal. Een formatie van zand en grind die tijdens het Saalien, de voorlaatste ijstijd, is ontstaan door gletsjers die pakketten van zand en grover materiaal verschoven. Hierdoor wordt het park gekenmerkt door grote hoogteverschillen en voornamelijk zandgronden.

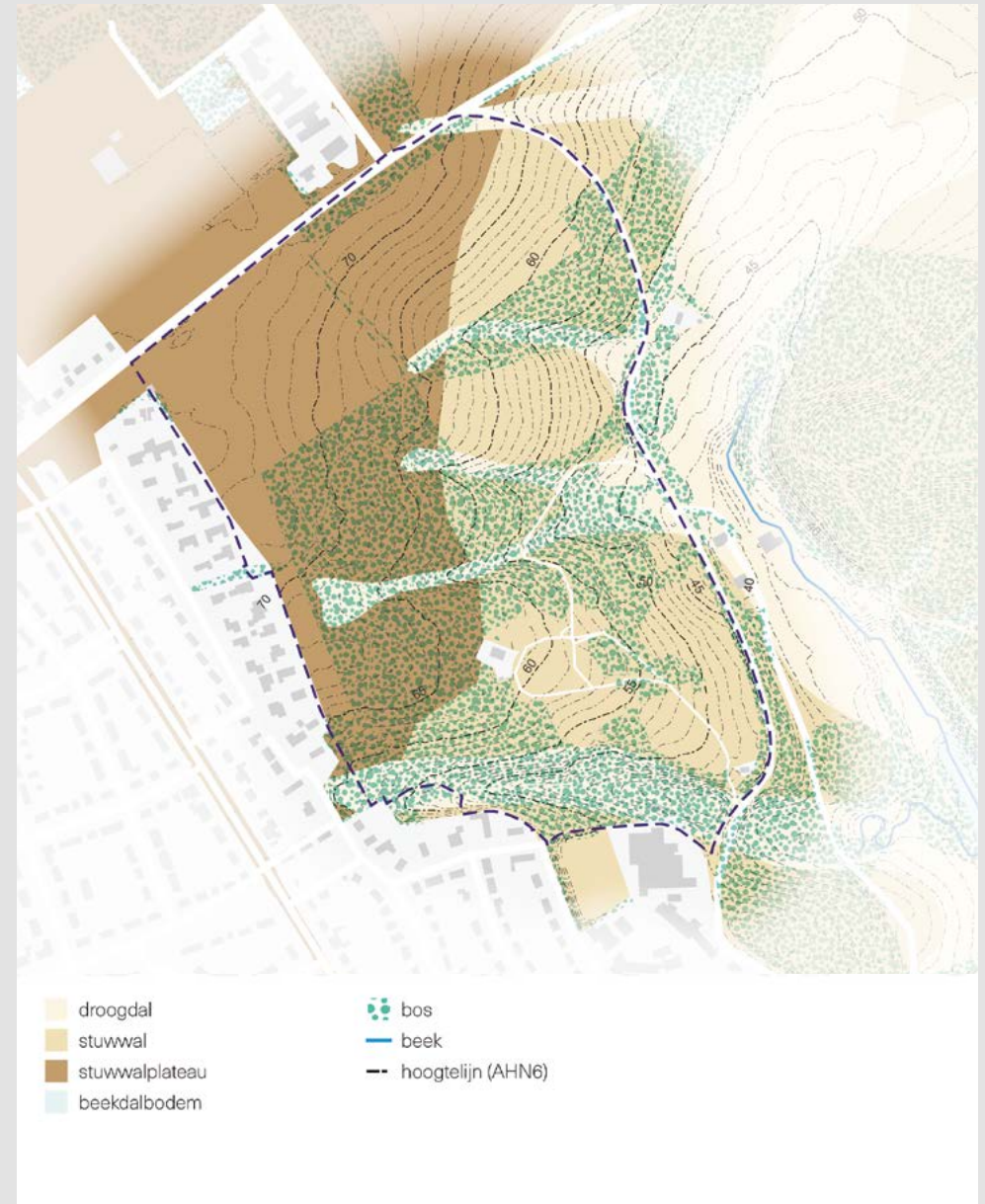
Het gebied kent een mineralogisch rijke bosbodem met grondwater op grote diepte en bestaat geheel uit holtpodzolgronden: grof zand met een rijke humuslaag. Een bodem die veel voorkomt in de bossen op de flanken van de Veluwe.

De naam Gulden Bodem zou afgeleid zijn van de vruchtbare lössbodem die hier in de laatste ijstijd is afgezet. Deze bodemsoort is echter niet te herleiden in de bodemkaart. Door jarenlange bewerking en verrijking met mest en organisch materiaal is hier op sommige plekken wel een vruchtbare bodem ontstaan.

Door de ligging op de stuwwal biedt het landgoed uitzichten op het lager gelegen huis Zypendaal.

Gulden Bodem op helling stuwwal 1789-1793

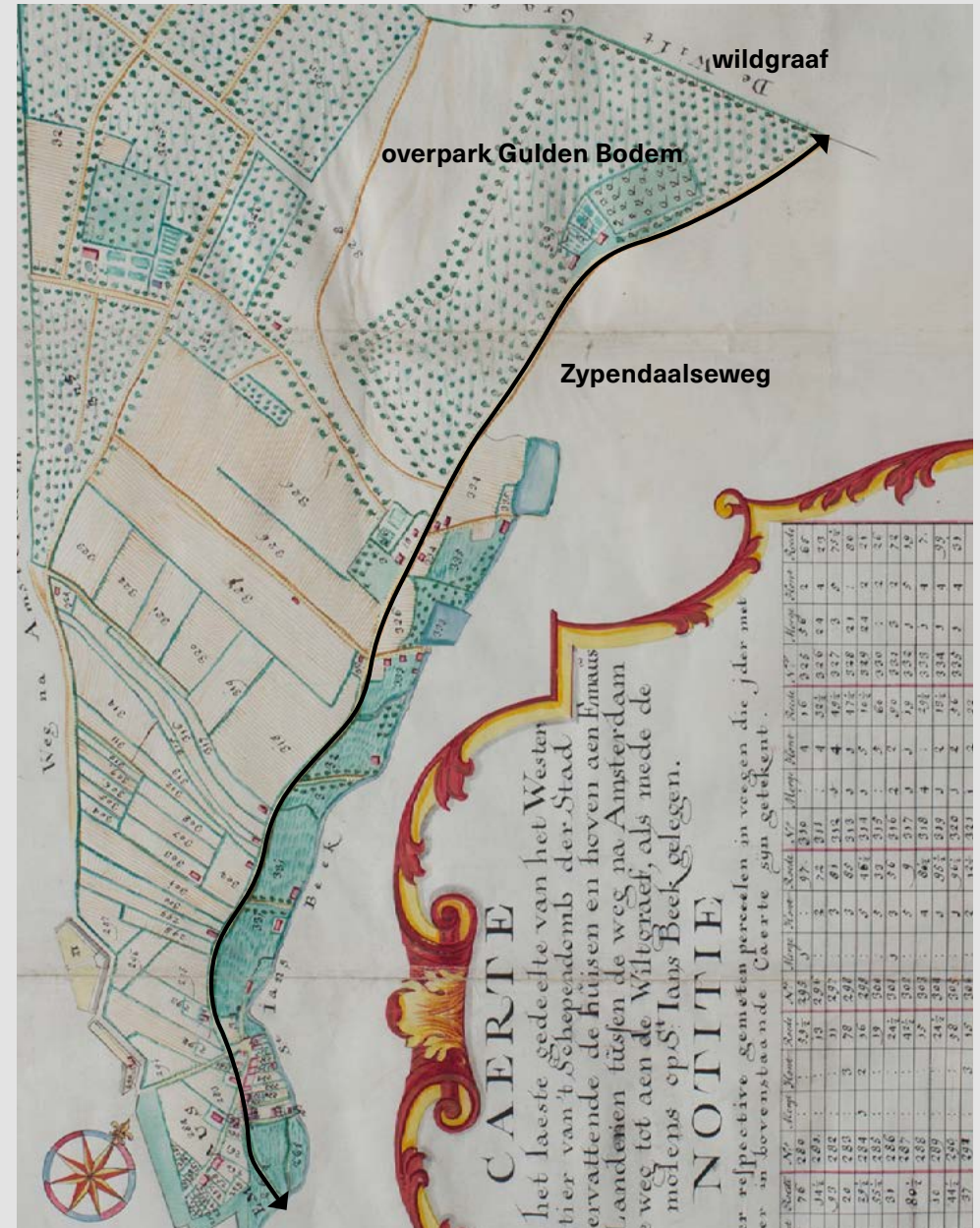
geomorfologische kaart (bron: BRO 2014)

eerste bewoning

De eerste bewoning van de Veluwe dateert al van 70.000 jaar geleden. Sporen van de eerste permanente bewoning stammen uit 2.500 voor Christus. In de wijk Hoogkamp zijn sporen van boerderijen uit de Bronstijd (1.500 v. Chr.) teruggevonden (Canon van Nederland).

Eén van de eerste kaarten stamt uit 1667. De Zijpendaalseweg en de St. Jansbeek vormen lange lijnen door het landschap. Daarlangs liggen boerderijen en molens. Tegenover Sijpestein (= Zijpendaal) ligt een boerderij. De plek van het huidige Gulden Bodem vormt een overgang tussen de stuwwal en het beekdal van de St. Jansbeek. De door sprengen gevoede St. Jansbeek werd vroeger intensief voor industrie en landbouw benut. De waterlopen zijn vaak door mensenhanden verder uitgediept (Storms-Smeets, 2019), waardoor de archeologische verwachting in dit gebied hoog is.

De kaart uit 1737 toont duidelijk de Zijpendaalseweg en de St. Jansbeek met de boerderijen. Bovenaan de Zijpendaalseweg ligt een bos met aan de noordzijde een wildgraaf en in het midden een boerderij.

tuinhistorie

Gelders Arcadië

In 1757 kocht Hendrik Willem Brantsen, secretaris van de stad Arnhem en eigenaar van Zypendaal, het gebied de Gulden Bodem. Het fungeerde als overpark van Zypendaal en sloot aan op het barokke ontwerp uit 1753 (zie afbeelding rechts); een formele geometrische tuin bestaande rechte bomenlanen en symmetrische tuinen.

Familie Brantsen

Het eerste jachthuis in Gulden Bodem werd in 1835 gebouwd, maar brandde in 1852 af. Rond 1872 liet Willem Gerard baron Brantsen van Zypendaal op de heuvel van de Gulden Bodem een nieuw jachthuis bouwen, naar een ontwerp van L.H. Eberson. In Angerlo, staat Landhuis Wielbergen, wat een vrijwel exacte kopie is van het verdwenen jachthuis in Gulden Bodem (Gelders Genootschap, 2021).

Het Jachthuis stond prominent op een heuveltop in Gulden Bodem, en bood uitzicht op Arnhem. In dezelfde periode kreeg Zypendaal, en Gulden Bodem een herontwerp in de Engelse landschapstijl. Het beeld wordt sindsdien bepaald door lange zichtlijnen, zorgvuldig geplaatste doorkijkjes, afwisselende open velden, met sporadisch boomgroepen en bossages.

zicht op Zypendaal, achterin het overpark (1736)

jachthuis

Het ontwerp van Petzold

Het ontwerp van Petzold kenmerkt zich door het gebruik van verschillende boom- en heestergroepen. Deze zijn zorgvuldig geplaatst om zichten te maken en de versterken. Dit beeld past bij de landschapsstijl die in die periode populair was. Een stijl waarbij landschappen werden ontworpen en nagebootst. De stijl van Petzold past binnen de landschapsstijl, maar is ook eigen. Zo zie je het ontwerp en het gebruik van beplanting ook terugkomen in Rhederoord en Twickel.

Het gebruik van graslanden als open ruimten sluit aan; dit is een typisch onderdeel van het ontwerp. Echter heeft de weide tegenover Zypendaal een oorsprong die ouder is dan zijn ontwerp en behoort deze tot een eerdere landschappelijke fase.

Door de open weides zijn heel licht de zichtlijnen door het park ingetekend. Daaruit wordt duidelijk dat het Jachthuis een belangrijke plek in het ontwerp had.

Tuinarchitect Petzold is de laatste en dus belangrijke vormgever van het park Gulden Bodem. Toch wijkt de huidige parkaanleg in grote mate af van wat Petzold destijds getekend

heeft. Dit is deels te verklaren door de factor tijd, maar uit onderzoek blijkt ook dat niet alles volgens het ontwerp is aangeplant (SB4, 2024).

Petzold ging in zijn plan van omstreeks 1872 uit van een uitbundige landschapsverfraaiing, maar zijn ontwerp is vanaf het begin slechts beperkt uitgevoerd. Hierdoor zijn tegenwoordig slechts enkele structuren, zoals delen van het wegen- en padenstelsel nog zichtbaar. Enkele vrijstaande bomen en boomgroepen staan nog op de locaties die Petzold destijds intekende, maar het betreft meestal niet de soorten die hij oorspronkelijk voor ogen had. Sommige heestergroepen en heesterranden sluiten nog aan op zijn plan, al is dat vaak slechts fragmentarisch.

Door afbraak van de gebouwen in de loop van de 20e eeuw is het buitenplaatskarakter sterk verloren gegaan en het ruimtelijke en visuele centrum verdwenen.

Het huidige beeld vormt een gelaagde samenkomst van historische tuinstijlen, waarbij Petzolds invloed zichtbaar is. De landschapsstijl is nog het meest zichtbaar in het huidige park.

ontwerp van Petzold, 1872

Zicht op het centrum van Arnhem

Het uitzicht op het centrum van Arnhem was vroeger meer aanwezig, met nauwelijks grote bomen. Dit is te zien in deze foto uit circa 1900. De huidige bomen in het Park zijn een cadeautje uit het verleden.

Het Gulden Spijker

Het Gulden Spijker, de rentmeesterswoning, stond naast de drie poortwachters. In 1945 werd de woning verwoest en daarna opgeruimd.

Jachthuis

Het eerste jachthuis wordt gebouwd in 1835. Na een brand verrees in 1872 een nieuw jachthuis, ontworpen door architect Ebersson in opdracht van Baron Brantsen van Zijpendaal. Dit was ongeveer dezelfde tijd als toen Gulden Bodem in landschapstijl werd ontworpen. Dit gebouw bleef tot 1964 staan, waarna het werd afgebroken door de gemeente vanwege de slechte staat.

Boerderij en moestuin

De voormalige boerderij en moestuin zijn in 1966 gesloopt. Op de locatie van de boerderij ligt nu de parkeerplaats. De oude moestuinen zijn grotendeels beplant met sparren, waardoor de geometrische patronen niet meer herkenbaar zijn.

groei van Arnhem

1900

Rond 1900 lag Arnhem in een landschap dat werd gekenmerkt door talrijke buitenplaatsen en landgoederen, afgewisseld met akkers en weilanden.

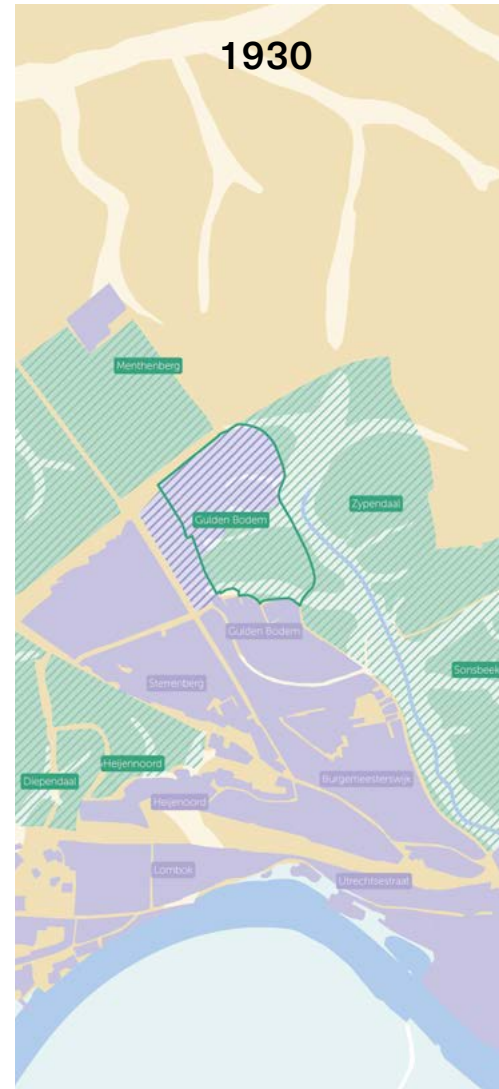
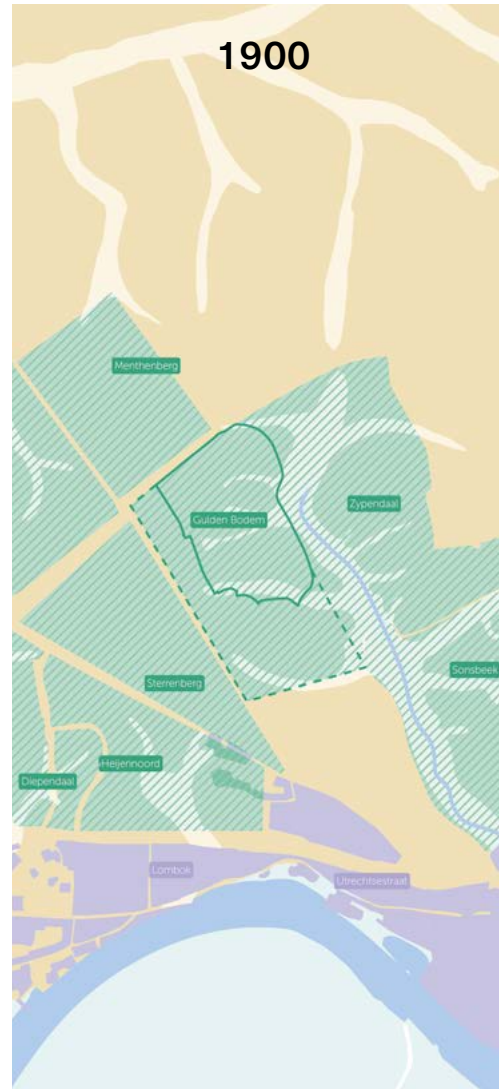
1900 - 1950

Tussen 1900 en 1950 veranderde dit patroon geleidelijk: enkele landgoederen werden geheel of gedeeltelijk verkocht of bebouwd, waardoor de stad zich steeds verder om Sonsbeek, Zijpendaal en de Gulden Bodem heen vouwde. De beekdalen bleven daarbij grotendeels onbebouwd, terwijl vooral de hogere gronden werden ontwikkeld.

In 1916 bestonden ambitieuze plannen voor nieuwe woonwijken op delen van de Gulden Bodem, maar deze werden nooit uitgevoerd (Gelders Genootschap, 2021).

1950 - 1980

Tussen 1950 en 1980 zette de stedelijke groei van Arnhem verder door, waarmee het historische landschap steeds meer werd omgeven door uitbreidingen van de stad. In 1960 kreeg de Gulden Bodem officieel de bestemming van openbaar park, waarmee het gebied onderdeel werd van de stedelijke groenstructuur van Arnhem.

overname gemeente

Na gesprekken met erfgenamen, Rijksgebouwendienst en de gemeente Arnhem vanaf november 1957 werd uiteindelijk het landgoed in 1958 aangekocht door de gemeente. Dit betrof zowel het jachthuis en omgeving, als 'het weitje' aan de Schelmseweg. In eerste instantie wilde de gemeente de woningbouwplannen uit de jaren '20 en '30 voortzetten in het kader van de naoorlogse woningnood. Enkele raadsleden hebben gepleit voor "het behoud van het natuurschoon van de Gulden Bodem en het gebruik ervan als wandelgebied" (Gelders Genootschap, 2021).

Op 1 mei 1959 werd het park na een grondige opknapbeurt opengesteld voor publiek. Daarbij zijn een druivenkas en een moestuin opgeruimd en in 1958 beplant met Douglassparren.

Bij het opknappen van het park zijn ook banken, afvalbakken en verlichting toegevoegd. Een deel van de toegangswegen werd geasfalteerd. In 1958 werd het landgoed bestemd als park en kreeg een beschermde status via het bestemmingsplan.

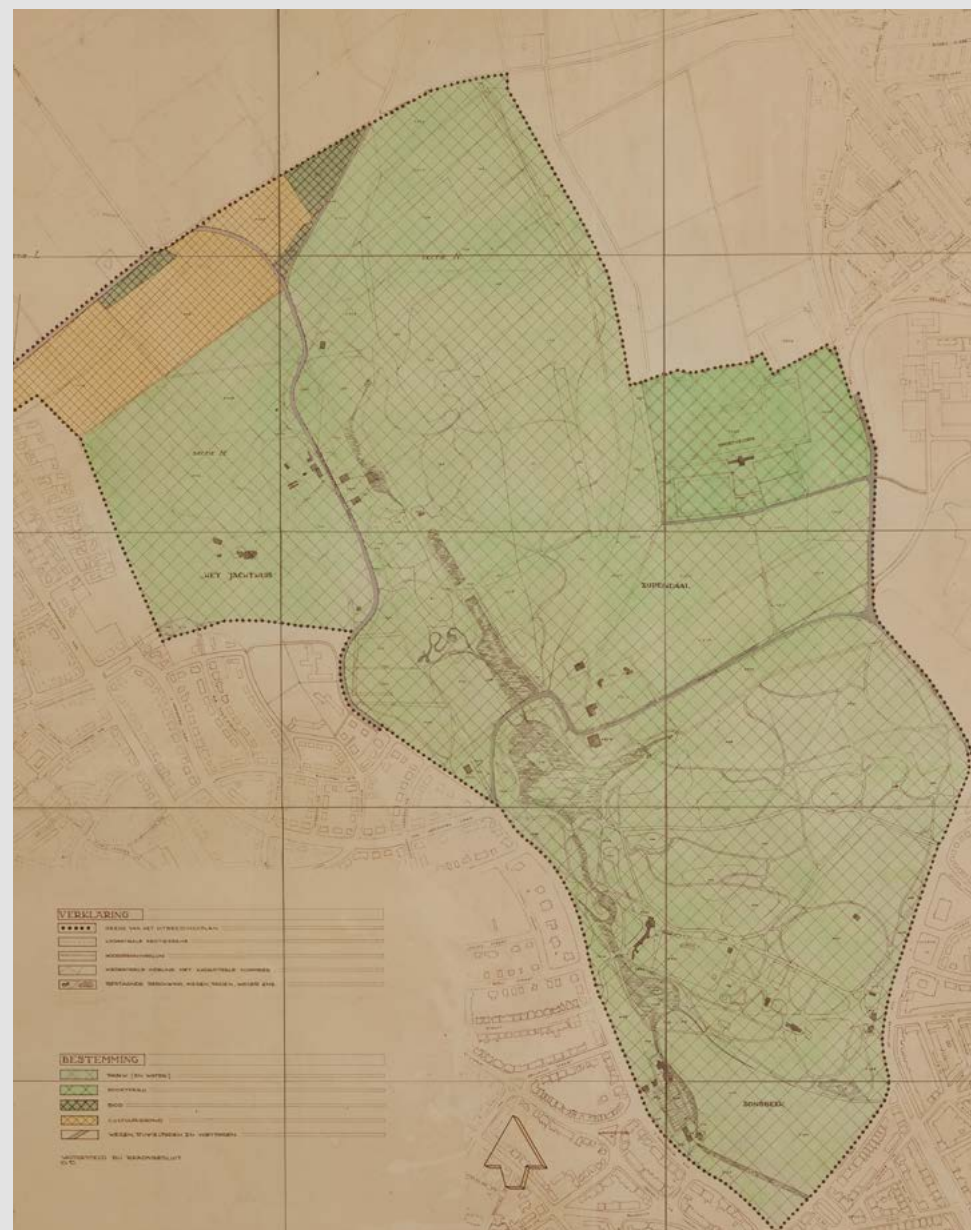
Het Jachthuis heeft meerdere functies gehuisvest na de overname door de gemeente, maar vanaf 1962 bleek het

moeilijk om een nieuwe invulling aan het jachthuis te geven. Verschillende opties werden aangedragen en afgeschoten. De restauratiekosten werden eerst geschat op 100.000 gulden, maar liepen op tot 200.000 gulden. Uiteindelijk is daarom besloten het jachthuis af te breken.

In 1966 is overgegaan tot de sloop van de boerderij langs de Zippendaalseweg in verband met een verbreding van de rijbaan. Deze is uiteindelijk niet doorgegaan en op de plek van de boerderij is een parkeerplaats gekomen.

Op de plek van het oorspronkelijke jachthuis is in 1986 een kunstwerk van de IJslandse beeldhouwer Sigurður Guðmundsson geplaatst.

In 2005 is het park aangewezen als Rijksmonument en sinds 2007 maakt Gulden Bodem onderdeel uit van het Nationaal Landschap Veluwe.

Uitbreidingsplan (1958) waarin de landgoederen inclusief Gulden Bodem bestemd zijn als park

kunstwerk op het veld in januari 2026

historische relictten

Tegenwoordig zijn nog enkele historische relictten zichtbaar. De wildwal die in het noorden van het landgoed tussen het bos en de weilanden ligt is nog aanwezig. Een wildwal bestaat uit een greppel en een wal die is begroeid met doornstruiken om de bouwlanden te beschermen tegen wild dat vanaf de Veluwe kwam. Deze is aangelegd in 1687, en het relict hiervan is nog steeds zichtbaar. Deze 'Arnhemse wildwal' was zo'n 12 kilometer lang (Scholten, 1998).

monumentaal hekwerk

Uit de barokke periode zijn nog steeds een aantal lanen aanwezig. De schaapsdrift aan de westzijde is ook nog herkenbaar.

eerste terras voormalige moestuin

Uit de periode van het ontwerp van Petzold is de oprijlaan nog grotendeels zoals die was, wel is deze voorzien van een asfaltlaag. Rondom de weilanden staan nog monumentale hekwerken, die ook op Zypendaal staan.

verstoorde zichtlijn naar Tuinmanswoning

Er zijn ook veel elementen verdwenen. Op de plaats van het huidige parkeerterrein stond een boerderijcomplex, dat in 1966 door de gemeente is gesloopt voor een verbreding van de Zijpendaalweg (die niet is uitgevoerd). Hierachter lag een geometrische moestuin op terrassen met kassen.

- historische gebouwen bestaand
- verdwenen historische gebouwen
- open gebied in 1874
- historische beplanting 1874
- moesgaard 1874
- bosrand 1874
- monumentaal hekwerk
- historische oprijlaan
- verdwenen bomenrijen
- wildwal relict
- ↘ belangrijke zichtlijnen

cultuurhistorische structuren (bron: Gelders Genootschap, 2021, *eigen bewerking*)

relicten kerngebied

De historische relicten vormen een kerngebied, dat op te delen is in twee deelgebieden: een ensemble rondom het jachthuis en de voormalige moestuin, achter de parkeerplaats. De kaart rechts toont de verschillende elementen die nog zichtbaar zijn in het landschap, maar ook verdwenen elementen.

koetshuis

zichten op Zypendaal

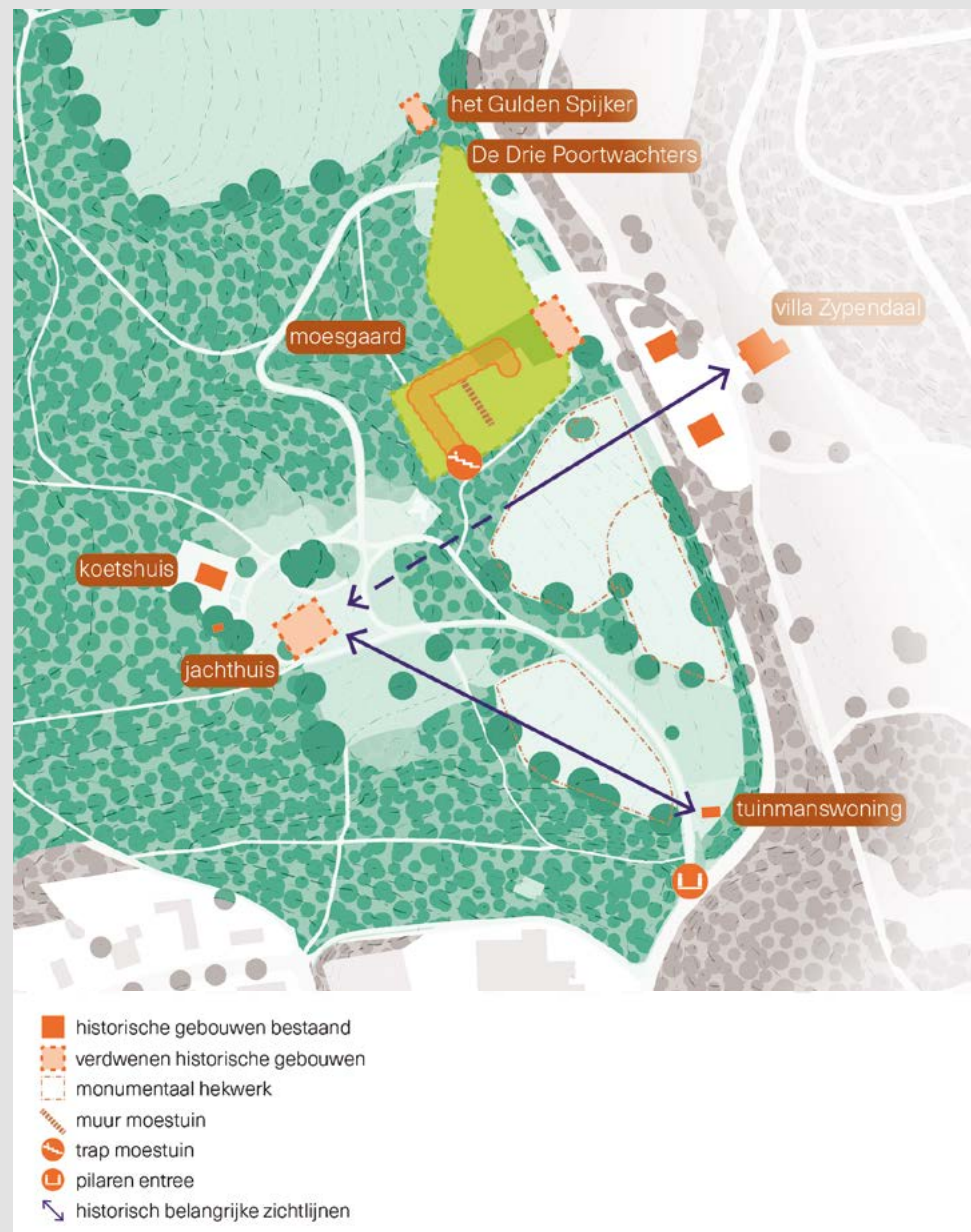
historisch trappetje moestuin

Ensemble Jachthuis

De weides vormen samen met de boomgroepen een afwisselend landschap tussen het voormalige jachthuis en de Zypendaalseweg, waar zichtrelaties met de tuinmanswoning en Zypendaal kruisen. Recent zijn de randen van de zichtweiden deels geopend en het zicht op Zypendaal verbeterd. Op het veld van het jachthuis is het koetshuis behouden en wordt nu particulier bewoond. Midden op het open veld staat nu een kunstwerk van Sigurður Guðmundsson.

Ensemble voormalige moestuin

De voormalige moestuin wordt gekenmerkt door drie terrassen met hoogtevverschillen. Twee van de terrassen zijn als bos ingeplant. Er staan oude hagen, die uitgegroeid zijn tot bomenrijen. Van de moestuin is nu nog een trappetje zichtbaar en zit een oude muur deels verstopt in het talud.

cultuurhistorische elementen (bron: Gelders Genootschap, 2021)

groenelementen

Een groot deel van het park bestaat nu voornamelijk uit beukenbossen met aan de noordzijde enkele akkers en weiden. Langs de akkers lopen nog oude beukenlanen. Aan de oostzijde is een stuk sparrenbos geplant, op de locatie van de voormalige moestuin. Om het bos staat een uitgegroeide beukenhaag. Aan de zuidoostzijde bevindt zich de kernzone met een deels open gebied en verschillende oude groenstructuren. Petzold heeft meerdere markante en opvallende bomen geplant op strategische plekken. Dit zijn onder andere rode beuken, kastanjes en de mammoetbomen. Ook zijn er wintergroene bomen geplant om zichtlijnen te begeleiden. Tegelijkertijd zijn in de afgelopen decennia nieuwe bomen aangeplant, die soms historische zichtlijnen belemmeren. Daarnaast zijn er heestergroepen van Rhododendron en Taxus in de randen van de bossen geplant.

beukenbos

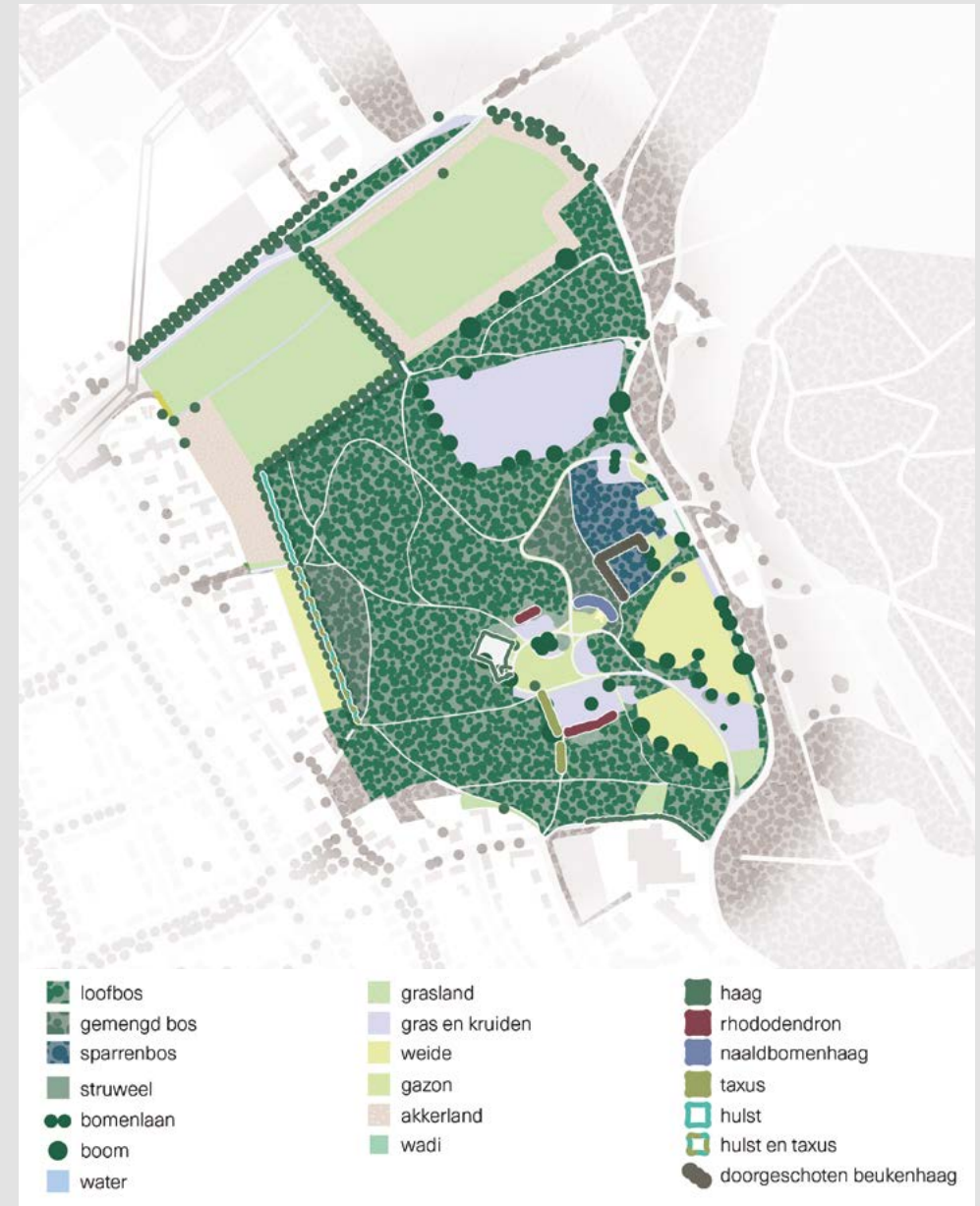

sparrenbos

heesters uit landgoed geschiedenis

Vanaf 1 januari 2024 beheert de gemeente Arnhem akkers en weides in Gulden Bodem. Het beheer wordt volledig natuurinclusief. Eén van de weides, ten noorden van de Poortwachters, wordt een zadenbank voor de gemeente. In 2024 kreeg de grond rust om het bodemleven te herstellen en wordt alleen ecologisch gemaaid (Arnhemse Koerier, 2023).

groenkaart (bron: Gemeente Arnhem, 2025)

bijzondere bomen

In het park staan nog altijd bijzondere en monumentale bomen, die doen herinneren aan de lange geschiedenis van Zypendaal. Een gedeelte hiervan is afkomstig uit het ontwerp van Petzold.

De drie karakteristieke poortwachters behoren tot de meest herkenbare bomen van het park. Vermoedelijk stammen deze tamme kastanjes uit de periode waarin de moestuinen werden aangelegd (omstreeks 1650). Eind twintigste eeuw verbeterde de gemeente Arnhem de groeiplaats van de tamme kastanjes door omliggende bomen te verwijderen die hen door lichtconcurrentie hinderden (Bomenbieb, z.d.).

Uit de periode Petzold staan er twee mammoetbomen bij elkaar in de zichtweide tegenover Huis Zypendaal. In het park staan op meerdere plekken oude rode beuken, onder meer in de bosrand langs de zuidelijke graslanden en naast het duo mammoetbomen. Ook rond het voormalige jachthuis staan meerdere monumentale bomen.

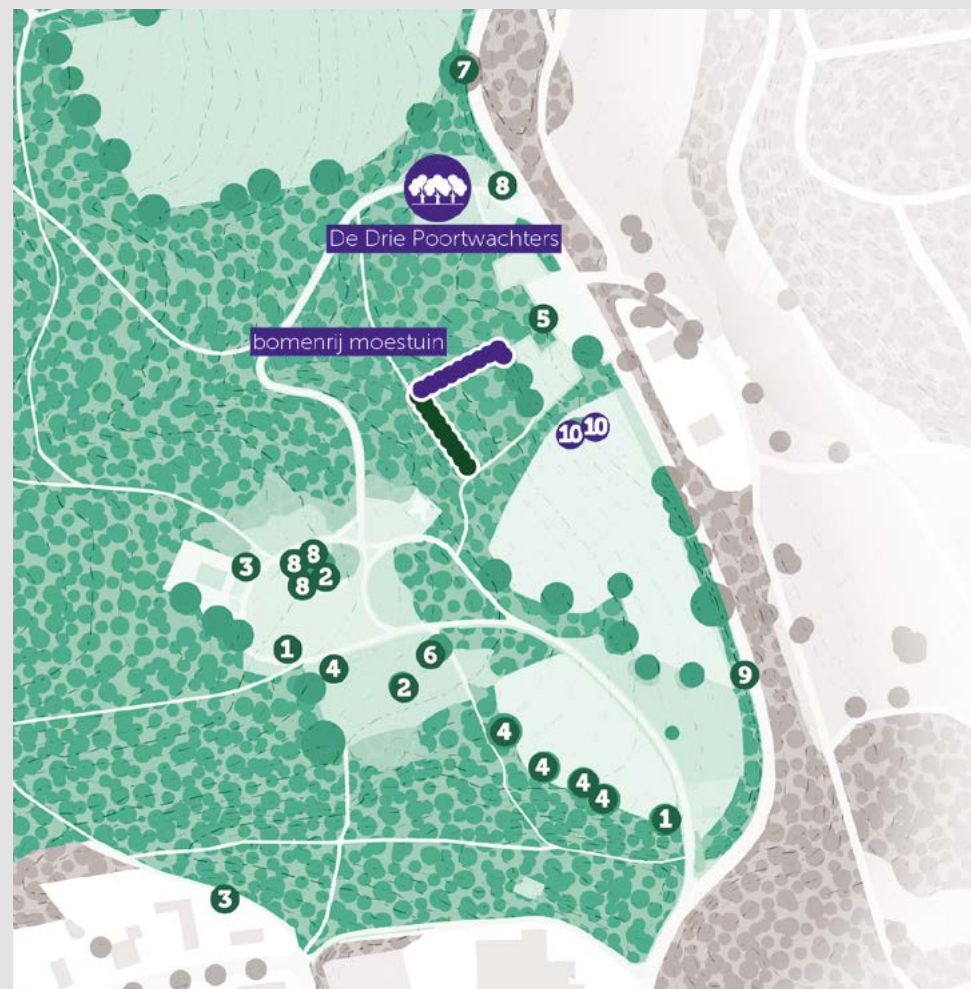
De doorgeschoten haag van de voormalige moestuin is uitgegroeid tot een bomenrij en zijn karakteristieke bomen voor Park Gulden Bodem. Een deel daarvan is monumentaal.

de drie poortwachters

doorgeschoten beukenhaag

① Aesculus hippocastanum	⑥ Quercus palustris	● monumentale boom (bomen stichting)
② Castanea sativa	⑦ Quercus robur	● overige bijzondere bomen
③ Fagus sylvatica	⑧ Quercus rubra	
④ Fagus sylvatica 'Atropunicea'	⑨ Robinia pseudoacacia	
⑤ Pseudotsuga menziesii	⑩ Sequoiadendron giganteum	

bijzondere bomen (bron: Gemeente Arnhem, 2025)

paden en wegen

Het park heeft meerdere entrees vanuit de aangrenzende wijk, waardoor bezoekers eenvoudig verschillende delen kunnen bereiken. Enkele van deze toegangen sluiten direct aan op park Zypendaal, al moeten wandelaars daarbij wel de drukke Zijpendaalseweg oversteken. Het park is aangewezen als hondenloosloopgebied, waardoor het een populaire plek is voor buurtbewoners met honden.

asfaltpaden op historische routing

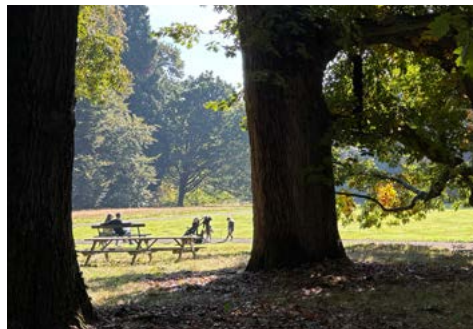
De meeste zitgelegenheden en voorzieningen bevinden zich in en rond het kerngebied van het park. Hier staan bankjes en zijn in de open grasvelden picknicktafels geplaatst..

onverharde paden

Het huidige padennetwerk bestaat uit verharde, halfverharde en overharde paden. De verharde route is nog een restant van de landgoedsgeschiedenis.

Daarnaast loopt een LAW (lange afstandswandeling) route, dwars door het park. Deze route is een onderdeel van een route naar de Veluwe. Hierdoor komen mensen die vanuit de stad naar de Veluwe gaan (of andersom) ook door Gulden Bodem.

zitplekken op het veld

wandelpaden door het park (bron: Gemeente Arnhem, 2025)

programma

De voorzieningen in het park zijn vooral geconcentreerd in het kerngebied. De rest van het park is voornamelijk een rustig bos met aan de noordzijde een aantal akkers.

De zuidelijke entree wordt gemarkeerd met twee paaltjes en de karakteristieke tuinmanswoning. De noordelijke entree wordt gemarkeerd door een witte poort. Als je iets verder doorloopt, loop je onder de drie poortwachters door. Rondom de locatie van het voormalige jachthuis zitten verscheidene plekken om te zitten en is er een speeltuin voor de kinderen. Ook wordt deze plek gedomineerd door een kunstwerk dat middenin het voormalige jachthuis staat.

Aan de zuidzijde zit een scoutingvereniging die gebruik maakt van het park en de bossen. Ook scholen uit de buurt maken gebruik van het park. Daarnaast wordt het veel gebruikt als wandel- en buurtpark. Veel bezoekers komen uit de directe omgeving van de Gulden Bodem, veelal met honden. Ook worden er feestjes of picknicks georganiseerd, voornamelijk in de zomermaanden, en maken sportgroepjes het hele jaar door gebruik van het park.

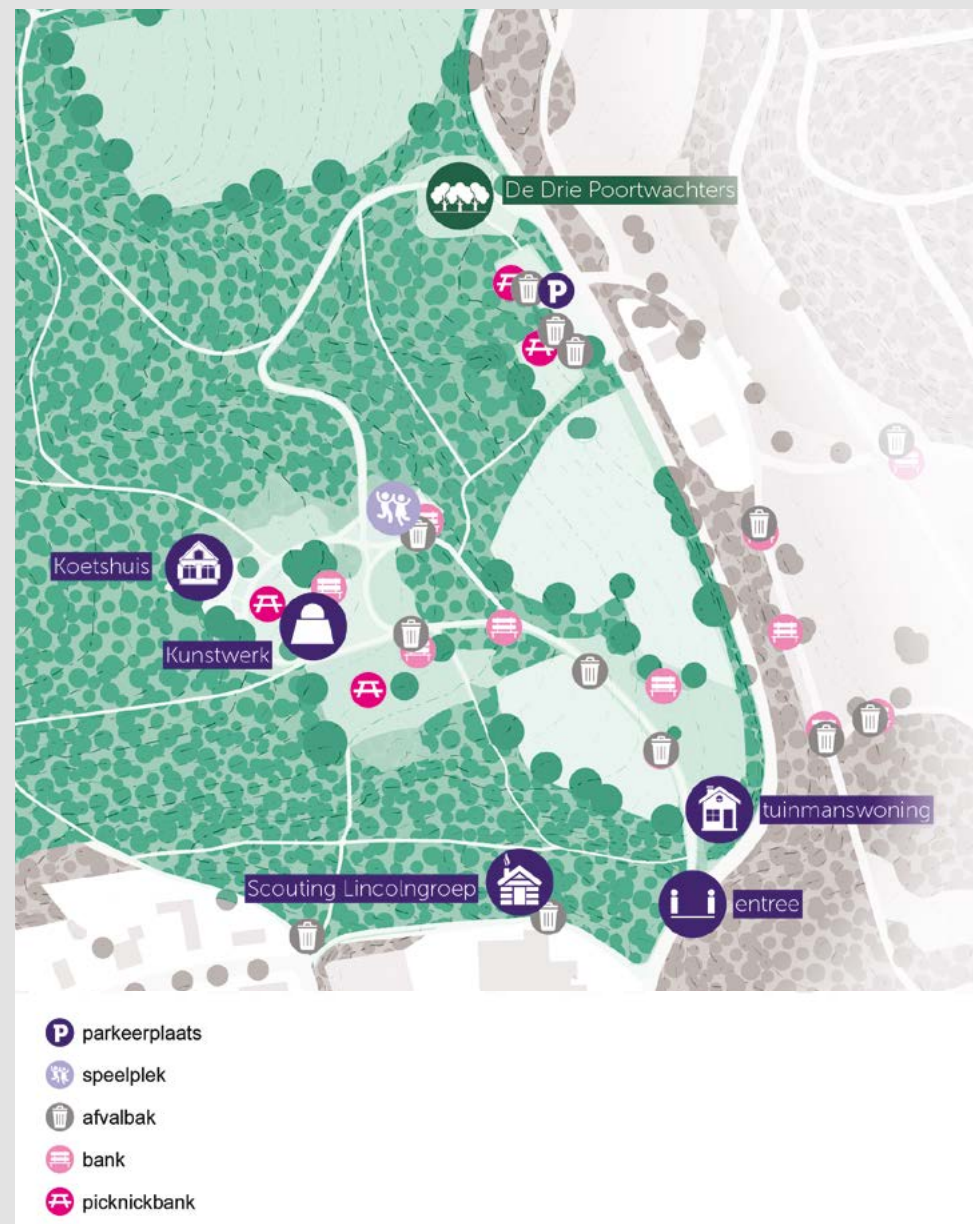
parkeerplaats

tuinmanswoning

kunstwerk op plek voormalig jachthuis

programma van het park

hoofdstuk 2

participatie & co-creatie

opzet

In opdracht van gemeente Arnhem werken veenenbos en bosch landschapsarchitecten en participatiebureau diep de verdieping van de Arnhemse parkvisie voor park de Gulden Bodem uit. In gesprek met experts, lokale belanghebbenden, en bezoekers van het park wordt de visie tot leven gebracht in een schetsontwerp.

Rondgangen

Aan de start van het project zijn verschillende rondgangen georganiseerd om meer te weten te komen over het park, de historie en de plek. In de eerste week van december 2025 heeft een rondgang plaatsgevonden met het Schouw Kernteam (SKT). Het SKT bestaat uit Simon Klingen (voorzitter), Elyze Storms-Smeets, Hanny Heetman en Theo Reesink. In dezelfde week stond een rondgang met verschillende experts van de gemeente Arnhem gepland. Aanwezig waren: Rob Borst (parkbeheer Arnhem), Karlijn Michielssen (openbare ruimte Arnhem) en een afvaardiging andere organisaties. In januari 2026 heeft nog een rondgang plaatsgevonden met Jan Floor (parkbeheer Arnhem). Het doel van de rondgangen was om informatie op te halen of verduidelijkende vragen te stellen aan de experts in het park. Daarmee is veel kennis vergaard aan de start van het project.

Luistervinken

Het luistervinken had als doel om in gesprek te gaan met omwonenden en gebruikers van het park. Luistervinken is een informele gespreksmethode waarbij bezoekers op een laagdrempelige manier worden gevraagd naar hun ervaringen, wensen en knelpunten. Aan de hand van een kaart (zie bijlage) vertelden zij welke plekken zij waardeerden, vermijden en waarvoor zij het park gebruiken. Vervolgens zijn verdiepende vragen gesteld over paden, entrees, groen, biodiversiteit, sport- en speelvoorzieningen en het gevoel van veiligheid. Tot slot is gevraagd wat er beter kan en waar men van droomt. Tijdens het luistervinken hebben we vooral direct omwonenden gesproken, omdat zij het park het meest frequent gebruiken. In de wintermaanden troffen we minder bezoekers die van verder kwamen, maar we troffen wel enkele sportgroepen. In totaal hebben we 36 bezoekers gesproken.

In week 49 2025 is een enquête, gelijktijdig met de uitnodiging voor een werkatelier op 15 december verspreid. Deze bevatte vergelijkbare vragen als de vragen die tijdens het luistervinken werden gesteld. Circa 200 adressen tussen het park de Gulden Bodem en de Bakenbergseweg hebben deze brief ontvangen. De enquête is 64 keer ingevuld. Ook deze reacties zijn verwerkt in het hoofdstuk luistervinken.

Werkatelier

Aanvullend op de gesprekken in het park zelf werd een werkatelier georganiseerd, waar ideeën en reacties zijn opgehaald die hebben bijgedragen aan het ontwerp. Er waren 26 aanmeldingen, maar vermoedelijk waren er meer mensen aanwezig. Dit was een interactieve bijeenkomst waar in een plenair deel de ontwikkeling van het park Gulden Bodem is gepresenteerd. Daarna werd een ontwerpcarousel gehouden met een inspiratiemuur, een meningenbarometer en tafels met materiaal voor het jachthuis en de voormalige moestuin. In verschillende rondes konden alle deelnemers bij iedere tafel terecht.

Jachthuis & voormalige moestuin

Voor zowel de locatie van het jachthuis als de voormalige moestuin werd

een grote kaart op tafel gelegd. Met behulp van een set woordkaarten konden bewoners rechtstreeks op de plattegrond aangeven welke functies of thema's zij op deze plek passend vonden. Ook konden zij nieuwe thema's toevoegen door zelf blanco kaartjes in te vullen. Stickers werden gebruikt om bepaalde keuzes extra kracht bij te zetten en te zien welke thema's of functies in de smaak vielen. Op deze manier leverde iedereen input via stickers en kaartjes, waardoor niet alleen de luidste stemmen bepalend waren.

Inspiratie muur

Voor de inspiratiemuur werden twee grote vellen opgehangen, elk voorzien van een foto van de twee specifieke locaties. Deelnemers konden kiezen uit een set van verschillende referentiebeelden en kregen de opdracht: "Kies drie beelden die passen bij het jachthuis en drie voor de voormalige moestuin." Ze plakten hun gekozen beelden op de betreffende vellen en voegden eventueel een steekwoord toe om hun keuze te verduidelijken. Ook andere ideeën en meningen werden aan de foto toegevoegd. Opnieuw kon met stickers worden aangegeven welke ideeën gewaardeerd werden. Zo werd duidelijk welke

wensen er zijn voor de invulling van deze plekken.

Meningenbarometer

Voor de meningenbarometer werden op een groot wit vel aan de muur verschillende stellingen opgehangen. Deelnemers kozen per stelling een positie door een sticker te plakken bij 'eens' (groen), 'twijfel' (geel) of 'oneens' (rood), en konden er ook een korte toelichting bij schrijven. Ook konden er nieuwe stellingen toegevoegd worden. Op deze manier worden meningsverschillen inzichtelijk gemaakt zonder dat de discussie escaleert.

Inloophijeenkomst

De opmerkingen uit het werkatelier zijn na afloop ervan verwerkt in tabellen en grafieken. Zo is een duidelijk beeld ontstaan van de wensen voor de invulling van de twee plekken. Ook waren er aanvullende opmerkingen die meegenomen zijn in het vervolg.

Aan de hand van de informatie uit het werkatelier, de gesprekken met experts en de gemeente is er verder gewerkt aan de ontwerpen. In deze fase is eerst een ruimtelijk raamwerk opgesteld voor het gehele park. In dit raamwerk passen de ingrepen voor

het jachthuis en de moestuin, maar wordt ook het karakter en de leesbaarheid van het park zelf versterkt. In het ruimtelijk raamwerk zijn vooral zichtlijnen en padenstructuren onderzocht.

Binnen deze structuren liggen het jachthuis en de moestuin. Daarvoor zijn verschillende concepten/ontwerpen gemaakt. Bezoekers van de inloophijeenkomst, ongeveer 110, konden vragen stellen en opmerkingen maken. Bij de uitgang stond een stembus waar individueel en anoniem de voorkeur kon worden aangegeven en eventuele aanvullende opmerkingen geplaatst konden worden.

werkatelier

De reacties op de ontwerpcarousel en inspiratiemuur zijn samengevoegd, samengevat en geordend, dat leverde de volgende pagina's met grafieken, beelden en conclusies op.

Algemeen

In de reacties van bewoners komt duidelijk naar voren dat het hondenloosloopgebied in park Gulden Bodem hoog gewaardeerd wordt. Hoewel sommige bewoners aangeven dat het vrije lopen van honden gezinnen met jonge kinderen soms afschrikt, is er brede steun voor het behoud ervan.

Wat betreft het kunstwerk geven veel bewoners aan dat zij er niet aan gehecht zijn en dat het niet per se hoeft te blijven staan. Ook een nieuw kunstwerk is niet per se een wens.

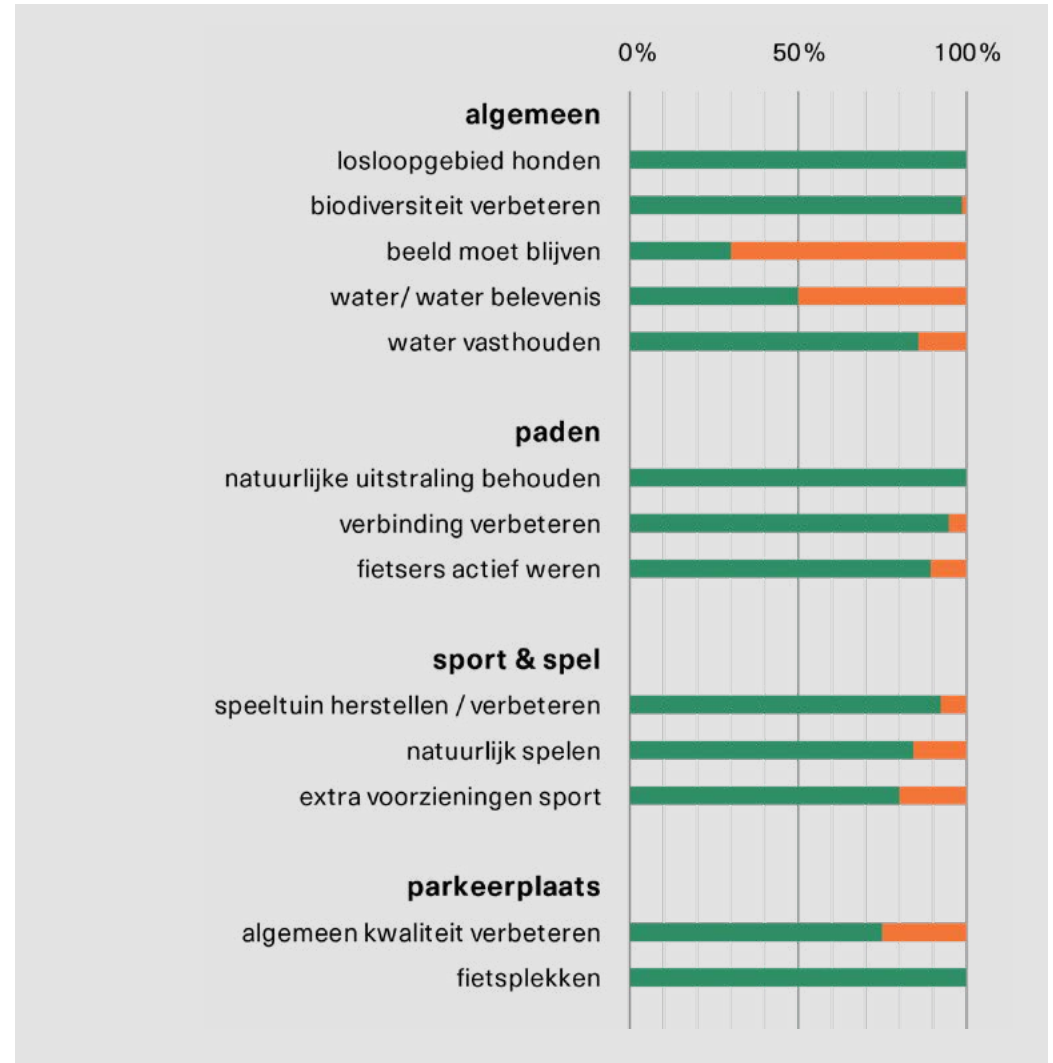
Voor water geldt dat bewoners graag willen dat het regenwater beter wordt vastgehouden, bijvoorbeeld in het bos, maar dat er geen behoefte is aan water zonder duidelijke functie.

Bewoners zijn positief over de natuurlijke uitstraling van de paden, maar missen

goede verbindingen met omliggende parken en de bredere omgeving. Daarbij speelt vooral de veiligheid een rol. Dit sluit aan bij de eerdere signalen uit het luistervinken, net als de terugkerende zorg over fietsers die, ondanks het verbod, door het park rijden. Tijdens het werkatelier werd opnieuw benadrukt dat men graag ziet dat dit actiever wordt tegengegaan.

Voorzieningen in het park waren eveneens onderwerp van gesprek. Bewoners zien graag dat de speeltuin op een natuurlijke manier wordt hersteld en dat er aanvullende voorzieningen komen voor sporters.

Tot slot is er veel overeenstemming over de parkeerplaats. Bewoners vinden dat de kwaliteit ervan beter kan en dat er mogelijkheid moet komen om de fiets te parkeren.

verzamelde resultaten algemene reacties op park Gulden Bodem

Voormalige moestuin

Voor het werkatelier is onder aanwezig de indruk ontstaan dat op de locatie van de voormalige moestuin een volkstuincomplex of een andere vorm van verhuur van moestuinen zou komen. Dit is nadrukkelijk niet de bedoeling van de invulling van de moestuin. Zoals in de parkenvisie omschreven dient de moestuin een invulling te krijgen die openbaar is en refereert aan de oorspronkelijke functie. In de gesprekken aan de tafels kwam dit onderwerp vaak naar voren en uitgelegd is dat een ontwerp met een volkstuincomplex niet tot de opties behoort.

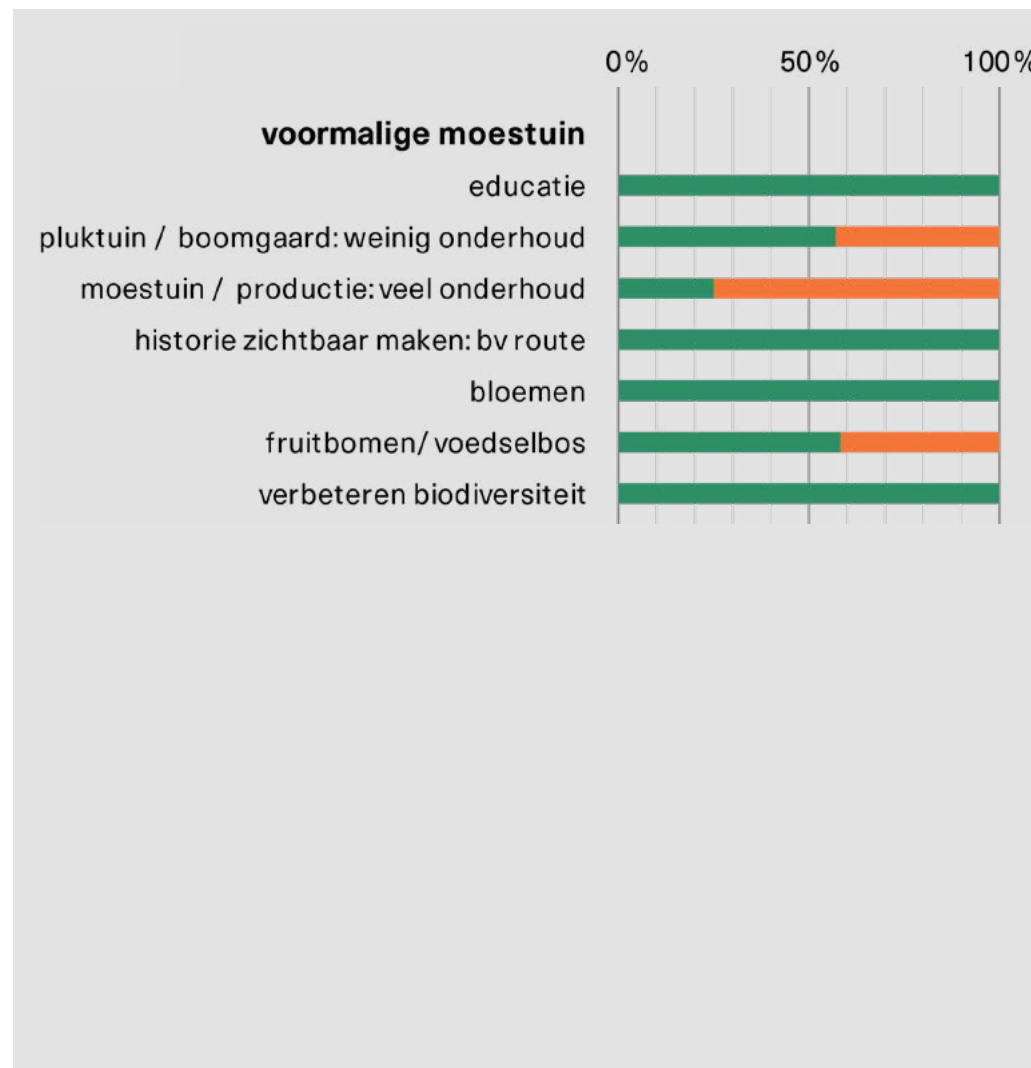
Wat wel enthousiasme oproept, is het idee om de plek een educatieve functie te geven, zowel voor kinderen als voor volwassenen. Ook het zichtbaar maken van de historie wordt als positief ervaren. Zoals via een route langs de rand van de voormalige moestuin die het verleden op een natuurlijke manier laat ervaren zonder het zwaar te benadrukken.

Er is nog verdeeldheid over het toevoegen van een pluktuin of boomgaard. Sommigen zien de charme van een kleinschalige productie met fruitbomen, anderen zijn voorzichtig omdat ze vrezen dat het te veel richting een traditionele tuin gaat. Wel is er steun voor een vorm

van fruitproductie, zoals een groepje fruitbomen, als verwijzing naar het vroegere gebruik. Ook zijn er duidelijke angsten: men ziet geen toren of andere opvallende structuren voor zich, en een doolhof wordt eveneens als ongewenst beschouwd.

Ook rondom de voormalige moestuin klinkt een duidelijke wens voor meer ecologie. Bewoners geven aan dat zij hier vooral kansen zien voor natuurontwikkeling en dat erfgoed minder prioriteit heeft.

Daarnaast wordt veel belang gehecht aan de kwaliteit van de voetpaden. Bewoners zien graag dat deze worden verbeterd voor kinderwagens en rolstoelen.

verzamelde resultaten reacties op voormalige moestuin

Jachthuis

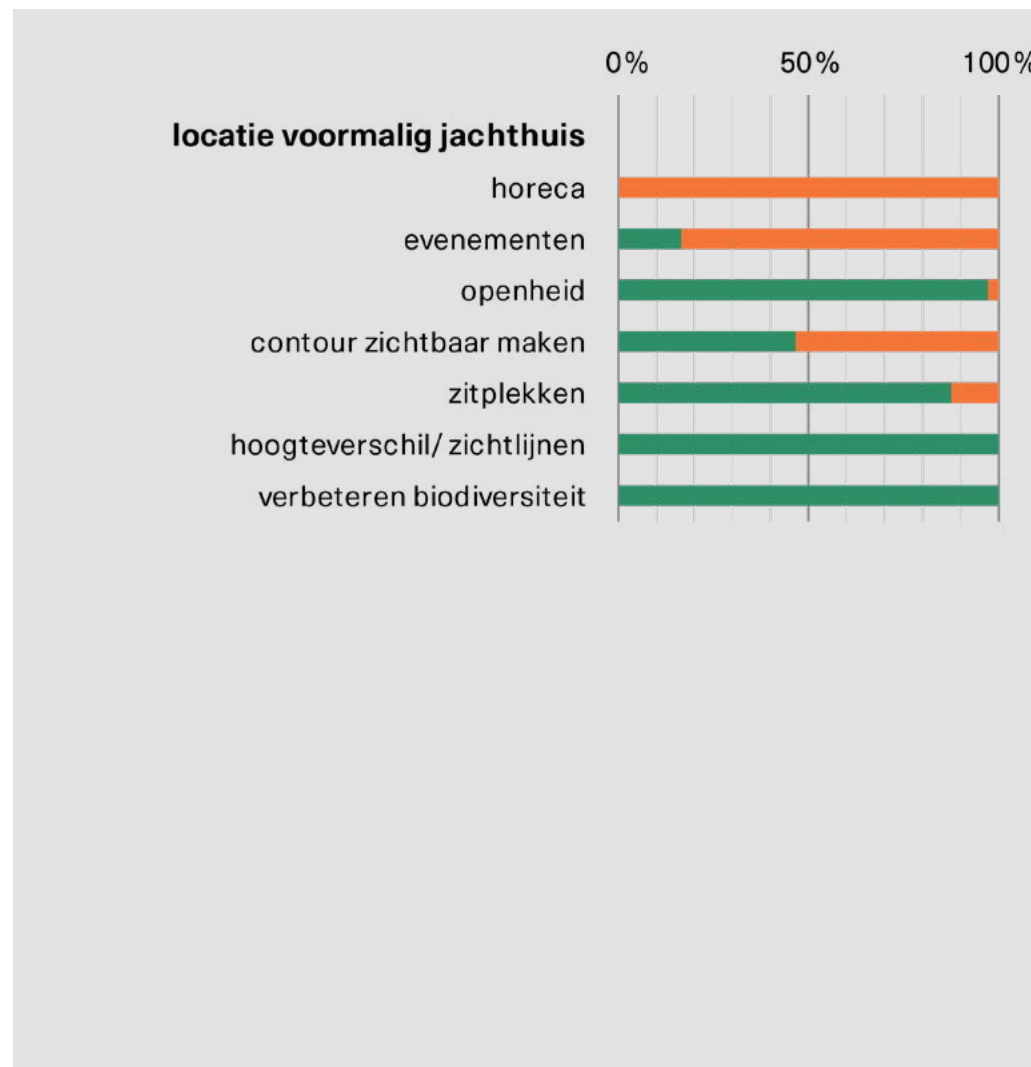
Bezoekers waarderen vooral de weidse zichten, het lichte gevoel van ruimte en het vrije uitzicht richting Zypendaal. Tegelijkertijd mogen deze zichten en het aanwezige hoogteverschil sterker beleefbaar worden.

Rond het voormalige jachthuis is de boodschap van bewoners helder: zij willen absoluut geen evenementenlocatie op deze plek. Grote bijeenkomsten, commerciële activiteiten of intensief gebruik passen volgens hen niet bij het rustige, natuurlijke karakter van Gulden Bodem. Wat nog wel kan, is een kleinschalige, informele ontmoetingsplek.

Ook leeft er een behoefte aan extra zitplekken, bij voorkeur natuurlijk vormgegeven en eventueel deels overdekt. In een van de opties voor het jachthuis, zijn deze zitplekken geïntegreerd in de voormalige contouren.

Daarnaast is er een wens om de speelplek op een natuurlijke manier te herstellen. Niet door een alleen nieuwe elementen, maar juist natuurlijk spelen dat past bij de natuurlijke sfeer van het park. Wat betreft het voormalig jachthuis is er consensus dat het jachthuis subtiel herkenbaar mag worden gemaakt, zonder een nieuwe bouwmassa toe te voegen.

Liever geen 3D-structuren of reconstructies van gebouwen, maar hooguit 2D-contouren of eenvoudige verwijzingen die de historische laag zichtbaar maken zonder het huidige gevoel van het park te verstoren.

verzamelde resultaten reacties op locatie Jachthuis

Meningenbarometer

Met een aantal statements hebben we gepeild hoe bewoners tegenover bepaalde keuzes en ontwerpideeën stonden. Ook konden bewoners zelf stellingen toevoegen. Met behulp van groene en rode stickers kon men aangeven of men het er mee eens of oneens was. De resultaten zijn te zien in onderstaande grafiek.

Wat meteen opviel was dat bewoners graag de rust en natuurlijke uitstraling van het park willen behouden. Er is geen enthousiasme voor een kleinschalige horecagelegenheid (zoals een kiosk of

koffiekraam), dit zit daarom ook niet in de ontwerpopties. Ook op meer bekendheid van het jachthuis zitten bewoners niet te wachten uit angst voor meer drukte in het park.

Ter versterking van de natuur vond men dat het bos mag ruiger/natuurlijker worden. In het ruimtelijk raamwerk blijft het bos zoals het is en is ruimte voor verdere verruiging. Ook de natuurlijke uitstraling van de paden werd erg hoog gewaardeerd.

Men is ook enthousiast over de open ongedefinieerde ruimte in het midden

van het park. Ook op het kunstwerk in open ruimte werd grotendeels negatief gereageerd. Verwijzing naar het voormalig gebruik in de vorm van een inheemse boomkwekerij en de padenstructuur in het laagste terras.

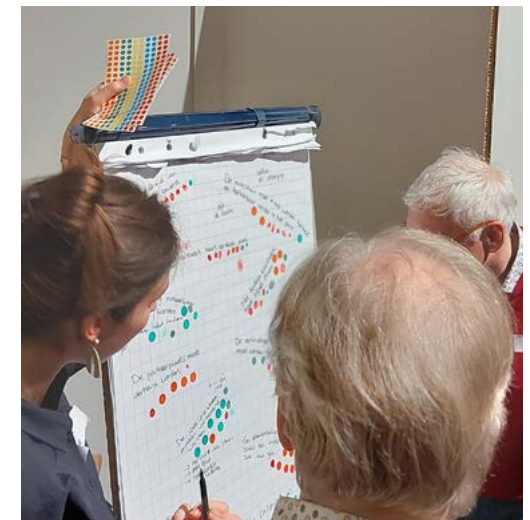
Wanneer we vroegen naar de verbinding met andere parken, kwam wederom de veiligheid ter sprake. Ook was er de oproep onder bewoners om de parkeerplaats niet te verhardden.

Paulus de Boskabouter in Gulden Bodem

resultaten meningenbarometer

de meningenbarometer

inloopbijeenkoms

keuze jachthuis

Tijdens de inloopbijeenkoms zijn meerdere opties voorgelegd het jachthuis. Hieronder zijn de beschrijvingen te lezen, in de bijlage zijn de ontwerpen in te zien. Het diagram hiernaast geeft weer hoe de bezoekers gereageerd hebben.

subtiel

Het jachthuis wordt op een subtiele manier weergegeven in het maaiveld. Dit kan door middel van bloembollen die de randen markeren of een bloemrijk grasland in de footprint van het gebouw. Met een klein randje wordt de locatie geduid. Een subtiel hoogteverschil in het maaiveld behoort ook tot de opties. Het bestaande kunstwerk zal waarschijnlijk verplaatst moeten worden.

contouren

Met verhoogde elementen of elementen verwerkt in het maaiveld kunnen de contouren van het Jachthuis zichtbaar gemaakt worden. Hier kunnen ook zitelementen aan gekoppeld worden om even te rusten of van het uitzicht op deze plek te genieten. De materialisatie en vormgeving moeten verder uitgewerkt worden. Behoud van het kunstwerk op de huidige plek is niet mogelijk.

ruimtelijk

Op de plek van het jachthuis wordt (een

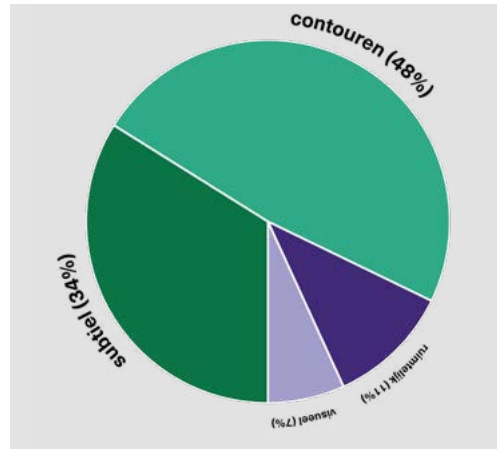

diagram stemmen jachthuis

deel van) het volume zichtbaar gemaakt. De maat en schaal van het gebouw worden zo inzichtelijk gemaakt en het gebouw is, net als vroeger, zichtbaar vanuit meerdere hoeken. Het ontwerp dient verder uitgewerkt te worden, maar het is mogelijk om er nog elementen aan te koppelen. Denk aan schommels, duikelrekken of zitplekken met uitzicht over de weides. Behoud van het bestaande kunstwerk is niet mogelijk.

visueel

Rondom de voormalige locatie van het jachthuis worden borden of andere elementen geplaatst waarop de maat van het oorspronkelijke bouwwerk zichtbaar is. Dit geeft enige duiding van wat er aan-

wezig was. In een verder stadium moet onderzocht worden wat voor element het beste werkt en op welke locatie(s). Er is bij deze optie geen aanleiding om het kunstwerk te verplaatsen, deze blijft dus behouden op de huidige plek.

keuze voormalige moestuin

Hieronder zijn de beschrijvingen van de opties te lezen, in de bijlage zijn de ontwerpen in te zien. Het diagram hiernaast geeft weer hoe de bezoekers gereageerd hebben.

rust

Het onderste terras kan een eenvoudige inrichting krijgen voor rust en ontspanning. Een halfverhard pad slingert door weelderige beplanting. Tussen de beplanting staan rechtlijnige elementen die refereren aan de vormgeving van de voormalige moestuin. Dit kunnen hagen of zitelementen zijn, of een combinatie van beide. Enkele (fruit)bomen maken het een fijne plek.

educatie

Op basis van de contouren van de stuwwal worden twee paden aangelegd die deze natuurlijke glooiing volgen. De beplanting bestaat uit inheemse soorten die van nature op de helling van een stuwwal of richting het beekdal voorkomen. Daar kan een educatieve functie

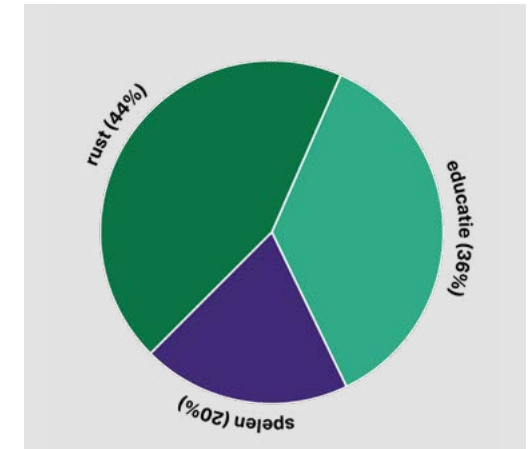

diagram stemmen voormalige moestuin

aan gekoppeld worden in de vorm van bordjes of paaltjes met informatie over wat er leeft in de tuin. Enkele zitelementen bieden de ruimte om ook even te pauzeren.

spelen

Het onderste terras kan ingericht worden met speeltoestellen en zo een veilige en besloten plek bieden voor kinderen. Het is daarbij ook mogelijk om een verbinding met het uitzichtpunt te maken en de terrashelling te gebruiken voor een glijbaan. De orthogonale structuur refereert aan de oude structuren van de moestuin, maar in een modern jasje. De beplanting er omheen is robuust en maakt onderdeel uit van het spelelement.

schouw kernteam

Gedurende het proces is er meermaals overleg geweest met het Schouw Kernteam (SKT). Het SKT bestaat uit meerdere experts; Simon Klingen (voorzitter), Elyze Storms-Smeets, Hanny Heetman en Theo Reesink. Zij adviseren de gemeente over het ontwerp en het beheer van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem en zijn ook betrokken geweest bij de Parkensie. Volledige verslagen in de bijlage.

In december 2025 heeft een kennismaking plaatsgevonden en zijn de eerste wensen voor het ontwerp besproken. Daarnaast is vooral veel informatie opgehaald over de plek op het gebied van historie, het bos, kunst en cultuur. Vervolgens zijn de twee plekken op locatie bezocht.

De moestuin is begroeid met sparren, die na de sloop van de boerderij zijn geplant, waarschijnlijk voor de houtproductie. De bomen zijn niet in goede staat en de locatie is ecologisch, landschappelijk en cultuurhistorisch vreemd. De oude beuken rondom de moestuin zijn indrukwekkende exemplaren. De ruimte van het voormalige jachthuis is een mooie open plek, omsloten met grote bomen. Deze laten zien hoe de plek door de jaren is veranderd; de ruimte is ten tijde van het jachthuis veel meer open geweest. Het kunstwerk in het midden van het veld wordt wisselend beoordeelt. Sommigen kunnen het waarderen, anderen

niet. Het is in ieder geval een bewust gekozen locatie, middenin het veld en op de heuvel.

In februari 2026 is opnieuw het SKT bijeen gekomen. Zij kregen dezelfde posters en ontwerpen te zien die tijdens de inloopbijeenkomst zijn getoond. Daarbij zijn enkele opmerkingen gemaakt op het raamwerk.

Meer vragen zijn er bij de invulling van de moestuin. Het is nog niet duidelijk hoe de kwekerij er precies uit ziet. Het is ook de vraag of de drie terrassen niet als geheel gezien moeten worden en één grote (speel)tuin kunnen worden. Ook is het nog mogelijk om iets met stadslandbouw (educatie) te doen. Voor het jachthuis is een duidelijk voorkeur voor 'contouren', deze maakt de historie zichtbaar, zonder zich op te dringen. Wel moet er nog goed nagedacht worden over de uitwerking en fasering. Het verplaatsen van het kunstwerk neemt mogelijk veel tijd in beslag.

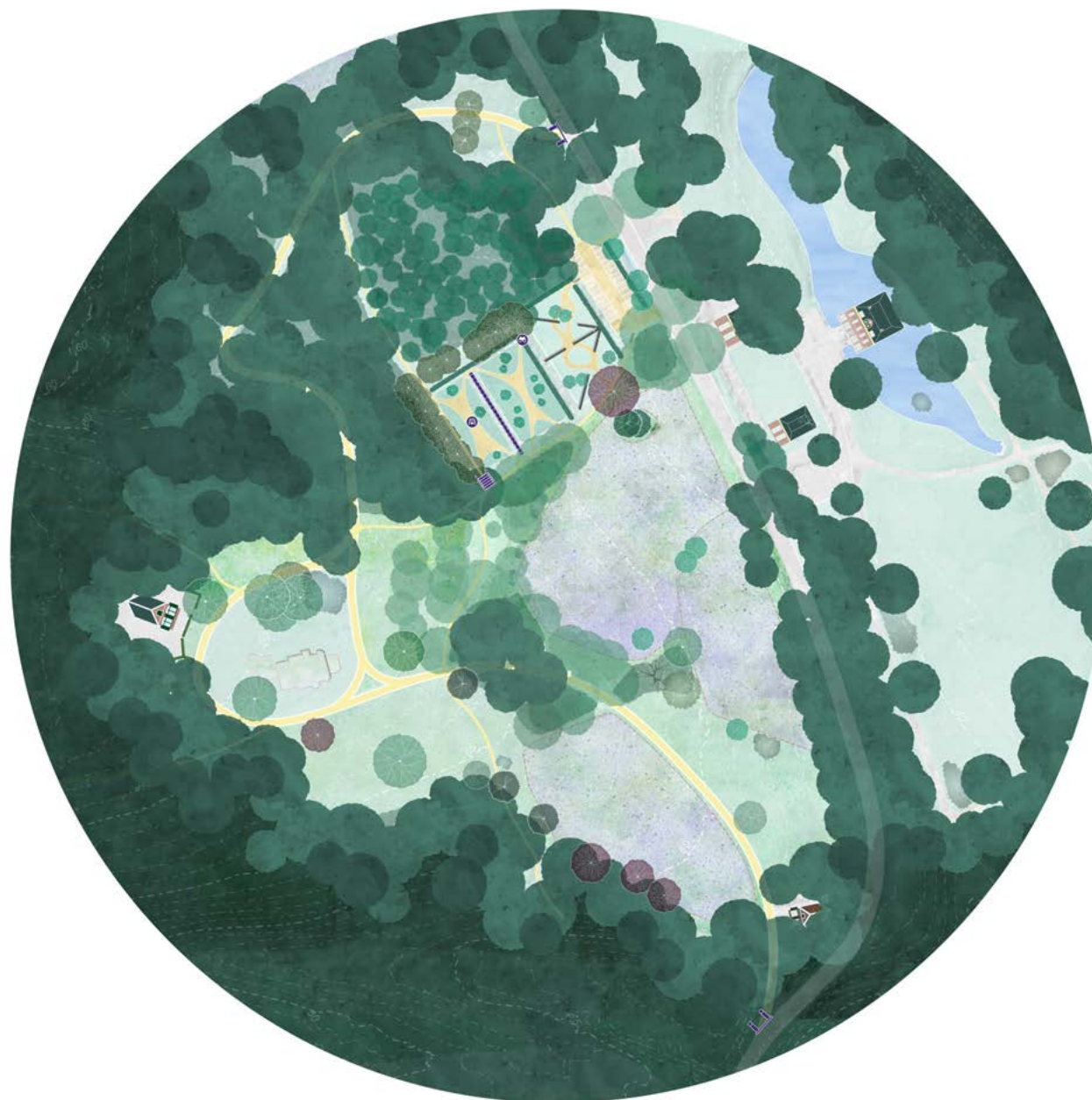

hoofdstuk 3

ruimtelijk raamwerk

kerngebied

Voor het kerngebied is een ruimtelijk raamwerk ontwikkeld dat de historische gelaagdheid versterkt en de samenhang tussen paden, beplanting en entrees herstelt. Binnen dit raamwerk worden drie deelgebieden verder uitgewerkt: de parkeerplaats, het voormalige jachthuis en de voormalige moestuin.

- loofboom
- sparren
- rode beuk
- conifeer
- mammoetboom
- moeraseik
- nieuwe markante boom
- struweel
- rhododendron
- taxus
- hulst
- water
- haag
- grasland
- gras en kruiden
- wilde bloemen
- stinzenbeplanting
- verharde hoofdroute
- onverharde paden
- moestuin paden
- speeltuin
- uitzichtpunt

ingrepen

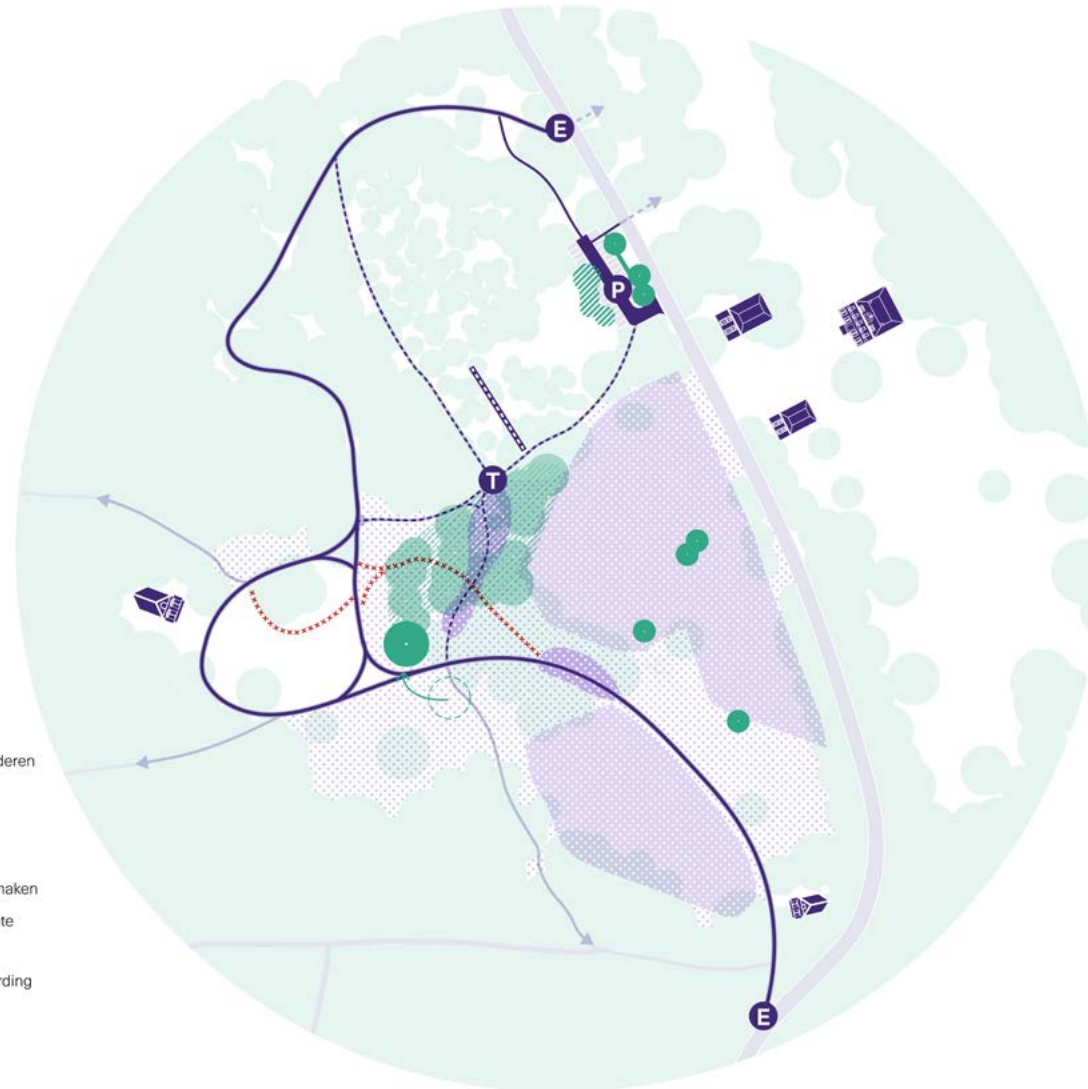
Er komt een nieuwe verharde hoofdroute, meer conform het ontwerp van Petzold. Deze wordt voorzien van een strooilaag zoals voorgesteld in de Parkenvisie. Dit bevordert de toegankelijkheid en heeft tegelijkertijd een natuurlijke uitstraling. Aanvullende paden sluiten aan op het ontwerp van Petzold en zijn halfverhard.

De trap en het muurtje in de voormalige moestuin worden opgeknapt en zichtbaar gemaakt.

De parkeerplaats krijgt een opknapbeurt: er komt een betere structuur en routing, daarnaast komen er plekken voor fietsen. Nieuwe trappen verbeteren de toegang tot het park. Een duidelijke voetgangersverbinding maakt de toegang tot Zypendaal beter.

Aanvullend op het beplantingsplan van Petzold worden enkele nieuwe bomen geplant op strategische plekken. De bomen uit de periode van Petzold en daarvoor zullen langzaam slechter worden. Het is daarom van belang om nu nieuwe bomen te planten die aansluiten bij het sortiment van Petzold, zodat die in de komende decennia de rol van de huidige bomen over kunnen nemen.

- nieuwe markante boom
- ▨ bomen te kappen
- te verplaatsen moerasedik
- ▨ onderbegroeiing te verwijderen
- ▨ stinzenbeplanting
- ▨ bloemenweide
- ▨ kruidenrijk grasland
- ▨ moestuinmuur zichtbaar maken
- nieuwe verharde hoofdroute
- - - onverharde paden
- *** verwijderen huidige verharding
- T herstel trappetje
- P herstel parkeerplaats
- E entree maken/verbeteren

historische verankering

padenstructuur ontwerp Petzold

huidige padenstructuur

aanpassingen padenstructuur

De nieuwe hoofdroute is versimpeld ten opzichte van de huidige situatie en past meer bij het oorspronkelijke ontwerp van Petzold. Een deel van de huidige asfaltverharding wordt verwijderd (roze stippe lijn). Er komt een nieuwe verbinding tussen de voormalige moestuin en de bosrand aan de zuidzijde (roze lijn). Dit is een halfverhard pad en qua ontwerp passend bij de oorspronkelijke structuur van Petzold.

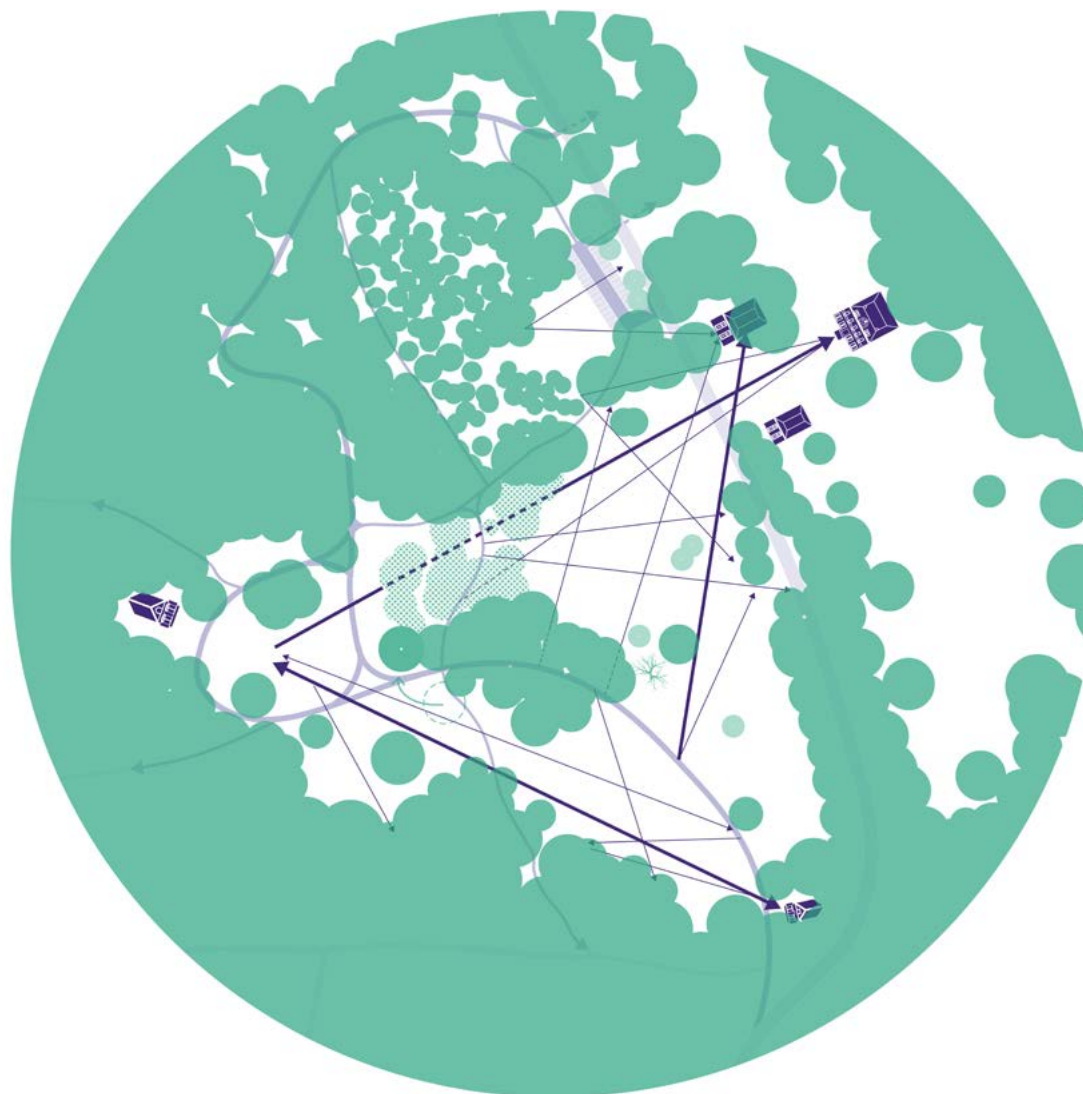
zichtlijnen

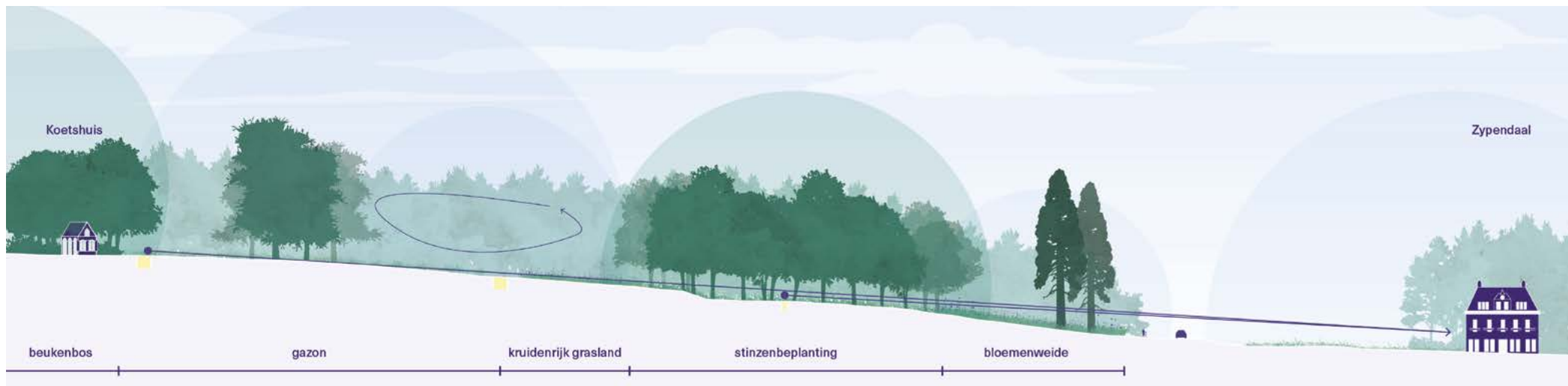
Binnen het ruimtelijk geheel worden enkele karakteristieke zichtlijnen en doorzichten verbeterd. Daarvoor dient op enkele plekken ingegrepen te worden.

Tussen het Jachthuis en de Tuinmansowning wordt de zichtlijn hersteld. Dit is een vrije lijn, zonder bomen en beplanting, die twee kanten op werkt. Daarvoor worden de randen geopend en een enkele boom verwijderd. Er wordt zo min mogelijk gekapt, daarom wordt de Moeraseik die in de zichtlijn staat verplaatst.

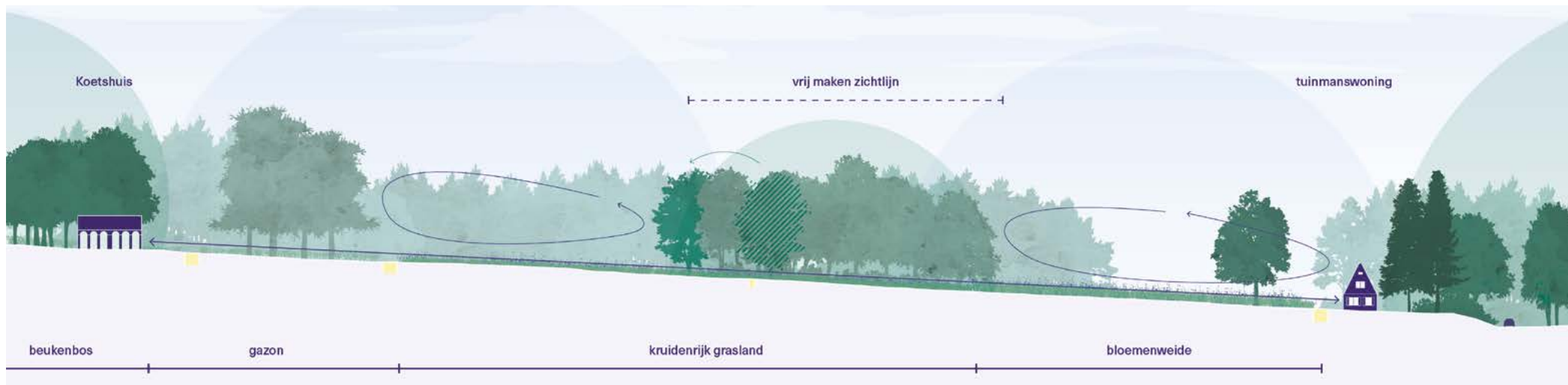
Een doorzicht werkt één kant op is geen lijn die volledig vrij is van beplanting. Doorzichten verbeteren zichtrelaties en maken het park ruimtelijker en spannender. Vanaf het Jachthuis naar Zypendaal wordt een doorzicht gerealiseerd. De onderbegroeiing wordt verwijderd om het zicht te versterken. Hier worden vlakken met voorjaarsbloeiende onderbeplanting aangeplant. Vanaf het hoofdpad is er ook een doorzicht richting het koetshuis van Zypendaal. Dit doorzicht loopt tussen enkele bosjes door.

Aan de randen van de weides worden op strategische plekken openingen gemaakt in de beplanting, zodat het zicht op Zypendaal en bijzondere bomen wordt verbeterd.

doorzicht Jachthuis naar Zypendaal, deel van de huidige onderbegroeiing verwijderen

zichtlijn tussen het Jachthuis en de Tuinmanswoning, enkele bomen die het zicht vernauwen worden verplaatst of verwijderd

sferen

Robinia in het veld, Gulden Bodem

voorjaarsbloeiers onder beukenbos

bloemrijke weides

slijtlaag op geasfalteerde parkpaden

zicht op Zypendaal

hoofdstuk 4

ontwerp parkeerplaats

ontwerp

aansluiting naar Zijpendaal

wadi langs de weg met enkele bomen

haag langs de parkeervakken

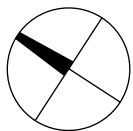
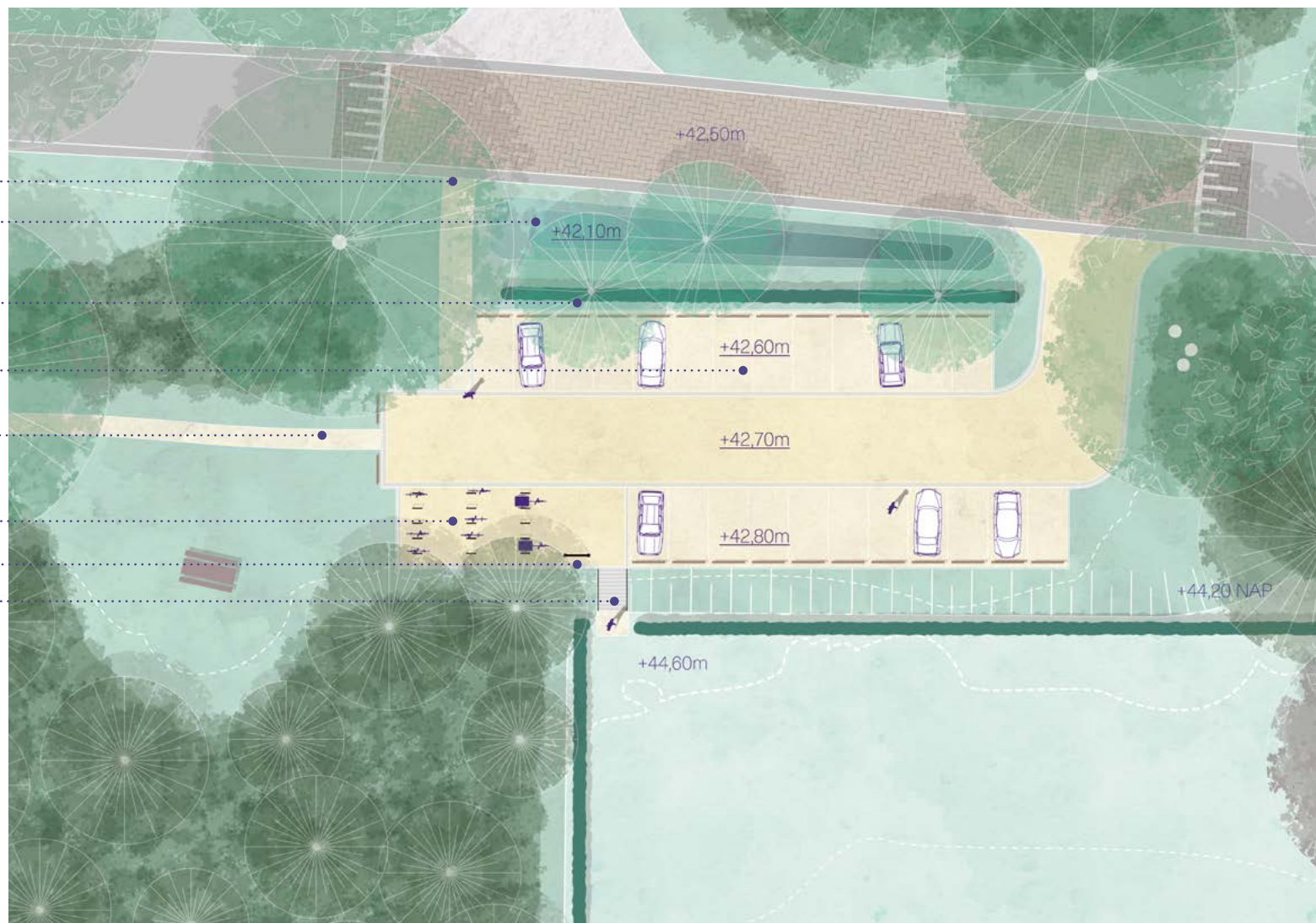
parkeervakken, geduid met boomstam

verbinding richting de Poortwachters

fietsparkeren

informatiebord

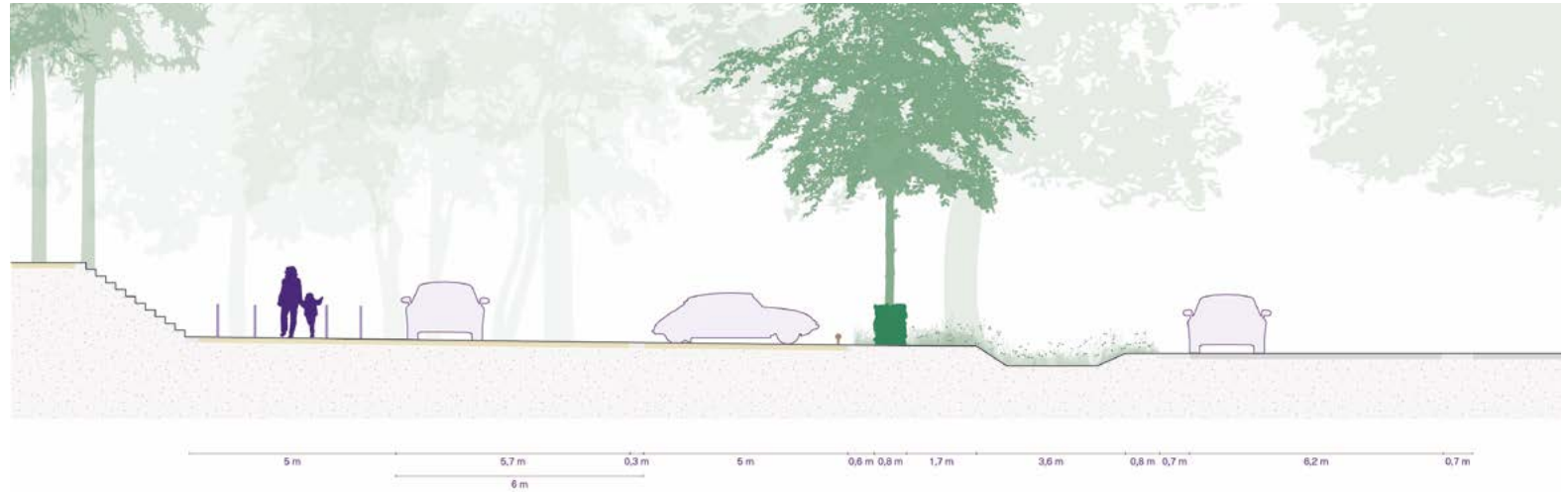
trap richting onderste terras moestuin

Het parkeren wordt op een passende en landschappelijke wijze ingepast. Groen en bomen omsluiten het parkeerterrein, en een nieuwe haag ontnemt het zicht op auto's vanaf de Zijpendaalseweg. Het terrein krijgt een natuurlijke halfverharding, waarbij de rijloper wordt uitgevoerd in (hergebruikte) kinderkopjes.

Daarnaast wordt een nieuwe fietsstalling toegevoegd. Een nieuwe verbinding met de moestuin en Zypendaal maakt het gebied tot een entree voor beide parken. Door het parkeren beter te organiseren en één heldere entree te hanteren, wordt het terrein geoptimaliseerd en de parkeer capaciteit efficiënter benut. Dit leidt tot een beter functionerend gebied met een kleine verhoging van de capaciteit.

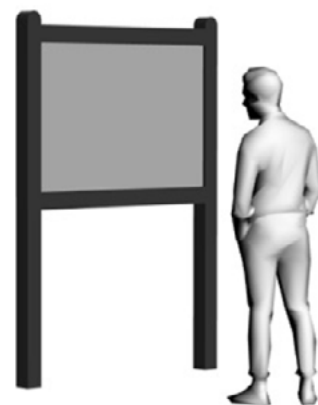
De trap die we toevoegen is een nieuw element; alle overige materialen sluiten aan op de materialisatie van de parken Sonsbeek en Zijpendaal, zodat het geheel één samenhangend parkenssemble vormt.

sfeer en materiaal

parkeren ingepast in de omgeving met bomen, hagen en natuurlijke materialen

informatiepaneel conform VO Molenplaats

fietsnietjes conform VO Molenplaats

referentie betonnen trap met stalen leuning

(hergebruikte) kinderkopjes markeren rijbaan

hoofdstuk 5

ontwerp jachthuis

de plek

Sinds 1986, sinds de plaatsing van het kunstwerk, is er weinig veranderd aan de plek van het oude jachthuis. De bomen die destijds al aanwezig waren, zijn inmiddels uitgegroeid tot prachtige, volgroeide exemplaren die vandaag de dag een open ruimte omsluiten. Hierdoor is een krachtig, volwassen bomencarré ontstaan dat de oorspronkelijke compositie nog beter leesbaar maakt. In het veld is bovendien een reliëf van circa twee meter hoogteverschil aanwezig.

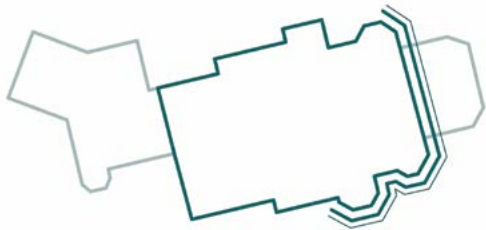
In februari 2026 zijn de contouren van het jachthuis uitgezet met rood-wit lint. Hierdoor wordt goed zichtbaar hoe het kunstwerk precies midden in het voormalige gebouw staat, maar ook hoe prominent het jachthuis zelf ooit in het landschap aanwezig was. In de huidige open ruimte zou een gebouw van meters hoog een veel dominanter effect hebben dan in het verleden.

De volgroeide bomen maken bovendien duidelijk hoe zorgvuldig Petzold het jachthuis destijds positioneerde: hun huidige maat en volwassenheid onderstrepen het belang van een goede situering binnen het oorspronkelijke ontwerp. Hun aanwezigheid bevestigt hoe essentieel die compositie was en nog steeds is.

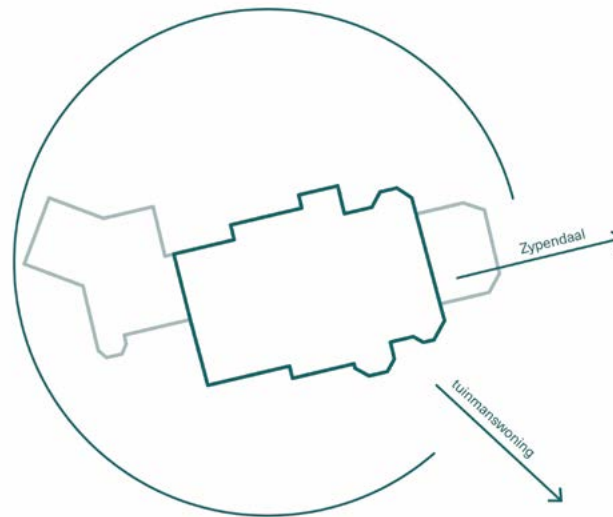

huidige ruimte rondom het voormalige jachthuis

concept

een deel van de contouren wordt voorzien van zitplekken in de zon

vanaf het jachthuis is zicht op de de tuinmanswoning en huis Zypendaal

er is ruimte voor het gebruik van de weide, voetballen en picknicken blijft mogelijk

contouren

asfaltpaden voorzien van strooilaag

deel van contouren gelijk aan maaiveld

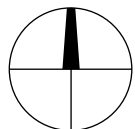
voldoende ruimte voor spel en activiteiten

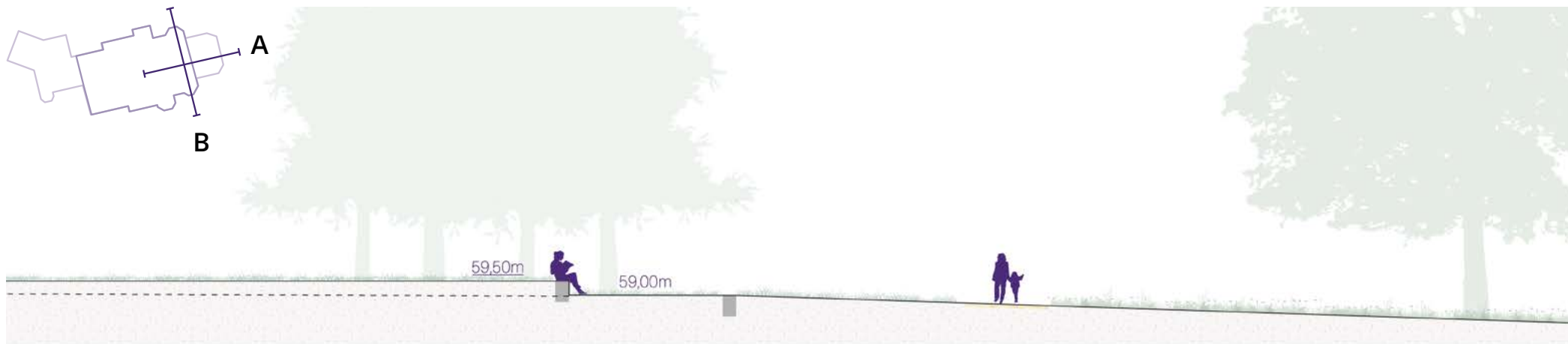
erker en aanbouw gelijk aan maaiveld

zuidwest hoek steekt uit maaiveld

padenstructuur aangepast

bestaande kastanje

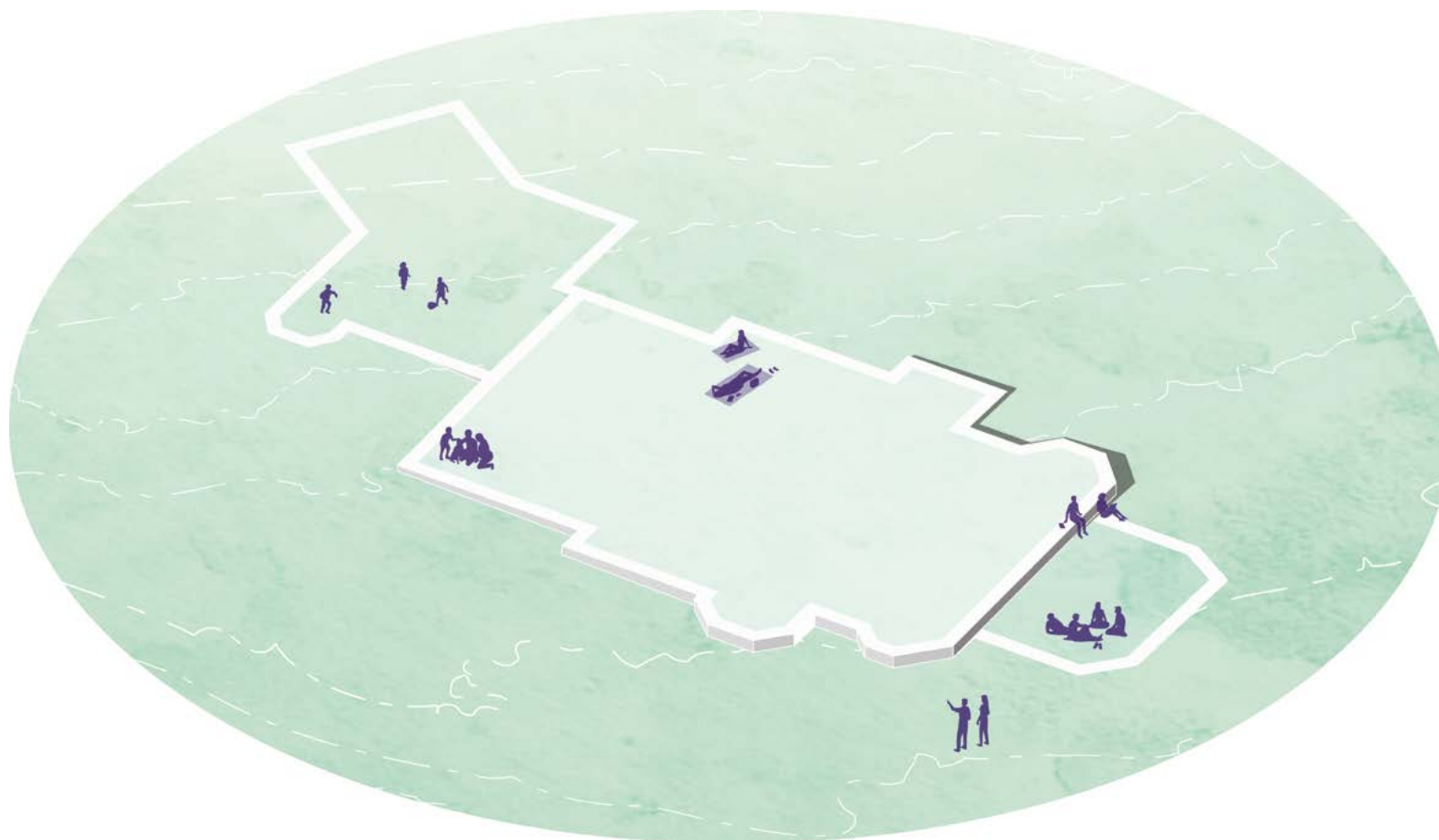
A

B

Door gebruik te maken van het aanwezige hoogteverschil wordt een plateau gemaakt dat iets uit de heuvel steekt. Dit biedt een aanleiding om te zitten. Vanaf de locatie van het jachthuis heb je uitzicht op de tuinmanswoning en Huis Zypendaal.

Richting het koetshuis liggen de contouren van het jachthuis gelijk aan het maaiveld, waardoor er voldoende ruimte blijft voor picknicken en andere activiteiten op het veld.

zichtlijn vanaf het veld van het jachthuis richting de tuinmanswoning bij de entree aan de Zijpendaalseweg

sfeer en materiaal

element volgt de contouren van het jachthuis en speelt met het hoogteverschil in het maaiveld

natuursteen past bij de historie en de plek, bevordert ook de maakbaarheid van het element

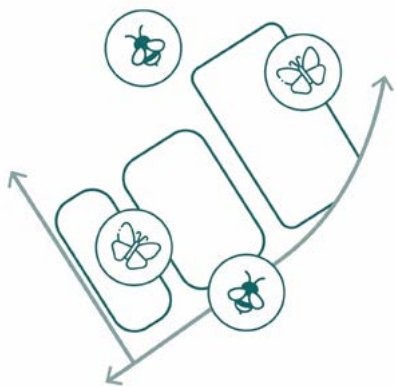

eenvoud in materialen geeft de historie weer en doet recht aan de plek

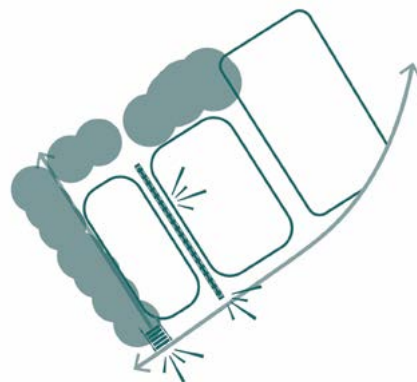
hoofdstuk 6

ontwerp voormalige moestuin

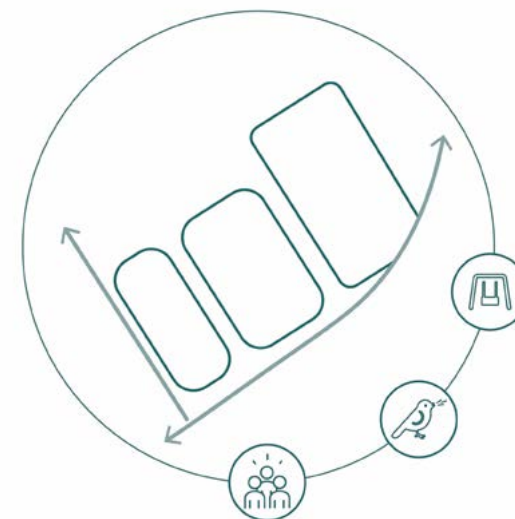
concept

ruimte voor natuur en biodiversiteit op de terrassen van de voormalige moestuin

de cultuurhistorische elementen, muur en trap, herstellen en de uitgegroeide haag behouden

ruimte voor nieuwe functies; rust, ontmoeting en spelen

raamwerk moestuin

Het raamwerk van de moestuin herstelt een deel van de oude structuren. De oude muur wordt weer zichtbaar en de trap wordt hersteld. Hagen markeren de verschillende terrassen. Op de hoek van het tweede terras wordt een uitzichtpunt gemaakt.

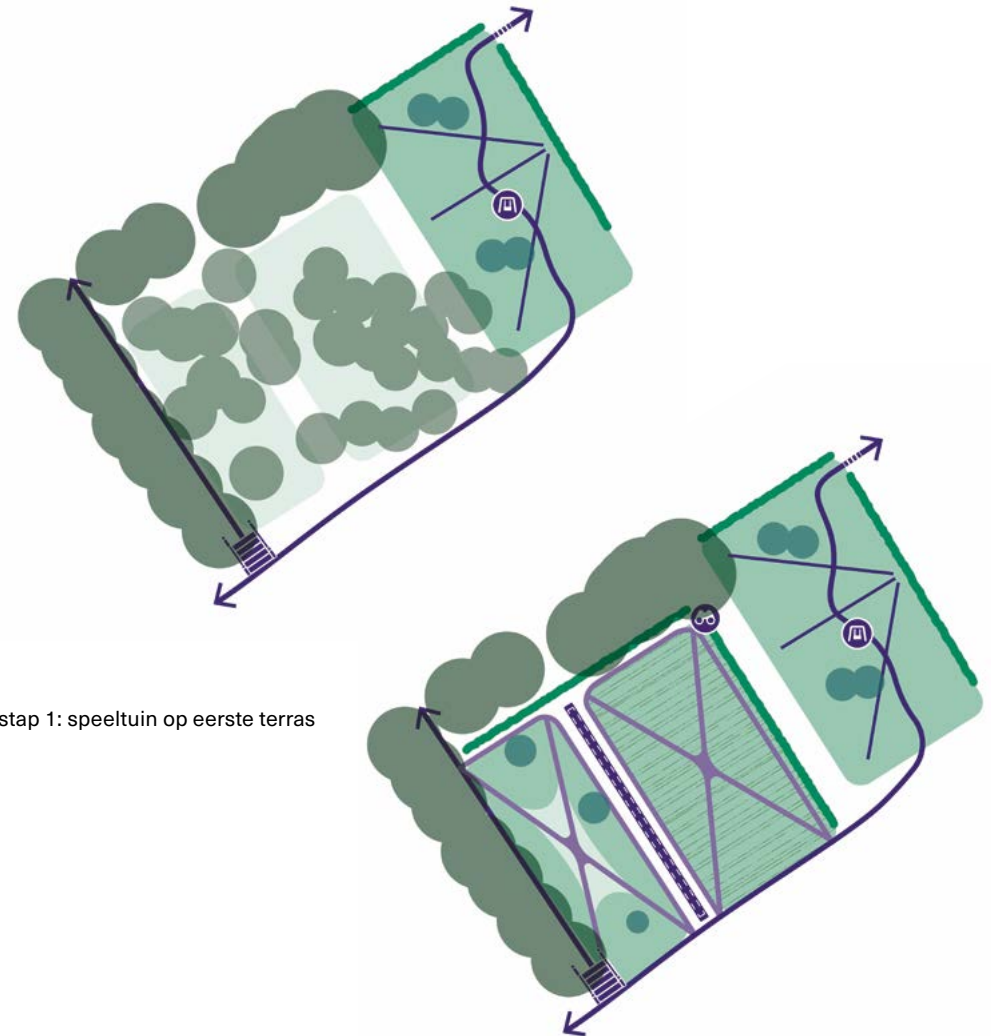
Uit de inloopbijeenkomst is een voorkeur voor de rusttuin naar voren gekomen, echter zijn de stemmen redelijk gelijk verdeeld over de varianten. Naar aanleiding van de uitslag van de stemming tijdens de inloopbijeenkomst en de gesprekken die met experts en de gemeente zijn gevoerd is de inrichting van het tweede en derde terras bepaald.

De optie voor de speeltuin was tijdens de inloopbijeenkomst het minst gekozen, maar werd wel vaak benoemd door omwonenden met kinderen. In de omgeving van het park zijn weinig kwalitatieve speelplekken, ook in de parken Sonsbeek en Zypendaal zijn weinig speelplekken te vinden. Ook vanuit het SKT is deze functie voor de moestuin benoemd. Het eerste terras wordt ingericht met een combinatie van de gekozen variant en speelelementen. De verwijzing naar de historische structuren van de moestuin worden herkenbaar en daarnaast is er ruimte voor speelelementen. De huidige speelplek komt daarmee te vervallen.

Daarnaast is het een wens van de gemeente om binnen de grenzen eigen inheems plantmateriaal te kweken. Het betreft hier het opkweken van bomen en heesters uit zaden die verzameld zijn binnen de gemeente. Vanuit de parkenvisie is voorgesteld om (een deel van) de moestuin in te richten als kwekerij, dit doet recht aan de oorspronkelijke functie. Op het tweede terras kan invulling worden gegeven aan deze wens. Zo krijgt dit terras een functie die past bij de historie en kan bijdragen aan de biodiversiteit binnen de hele gemeente.

Op het derde terras worden zitplekken gemaakt om ook de behoefte van een rusttuin te realiseren. Deze tuin komt daarmee verder van de Zypendaalseweg te liggen. De vormgeving van de bovenste terrassen sluit aan bij de geometrische vormen die in dergelijke tuinen voorkwamen.

Deze ingrepen hoeven niet vandaag of morgen uitgevoerd te worden, maar kunnen in stappen ontwikkeld worden. Het onderste terras is nu een weide met picknickbanken, hier kunnen de eerste ingrepen gedaan worden en kan de rusttuin al ontwikkeld worden. Ook kan de trap al hersteld worden. In latere fases kunnen de andere terrassen ontwikkeld, de muur hersteld en het uitzichtpunt gerealiseerd worden.

stap 1: speeltuin op eerste terras

stap 2: kwekerij op 2de en rusttuin op 3de terras

nieuwe trap naar parkeerplaats

beukenhaag rondom terrassen

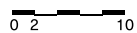
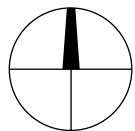
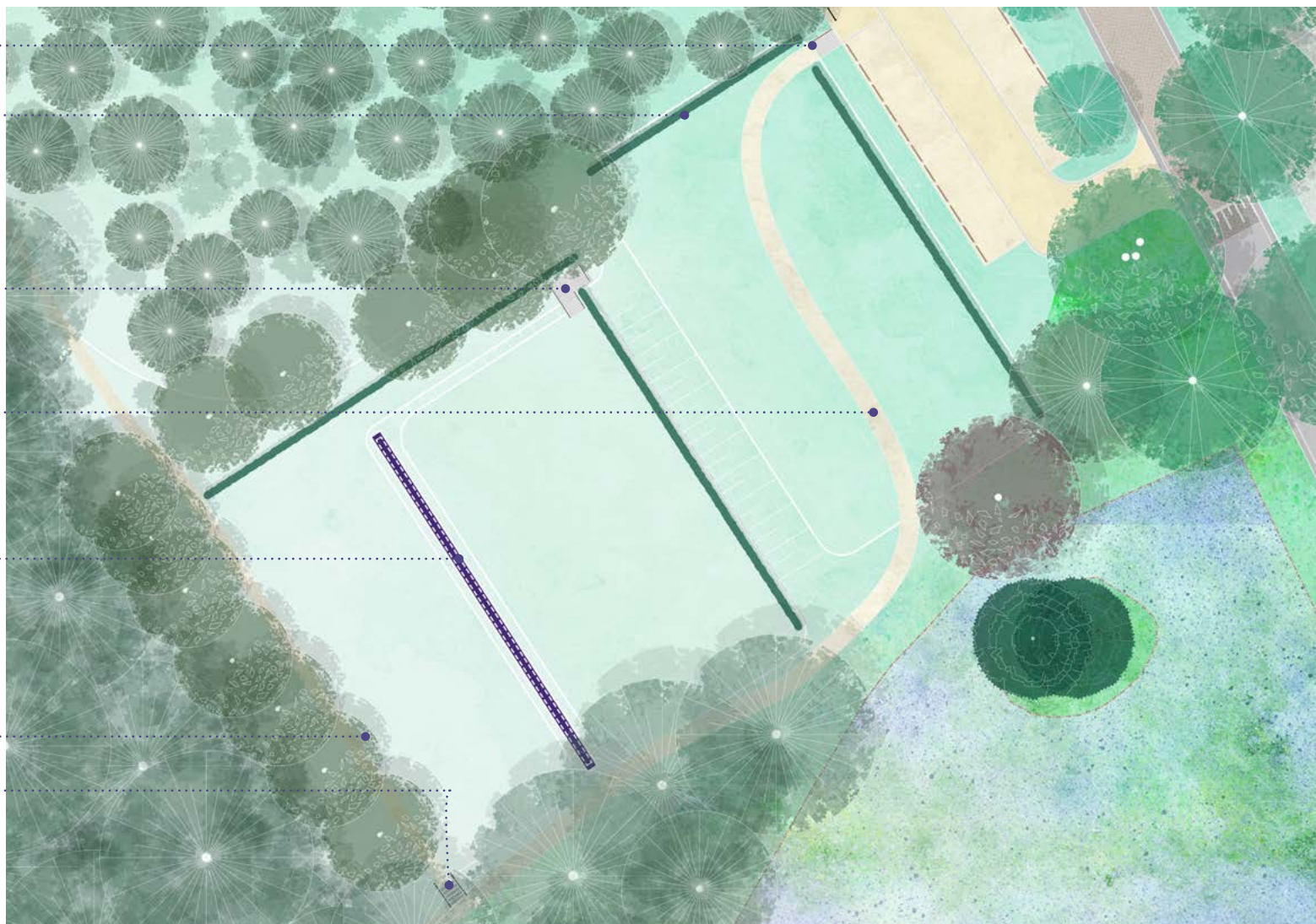
uitkijkpunt op het tweede terras

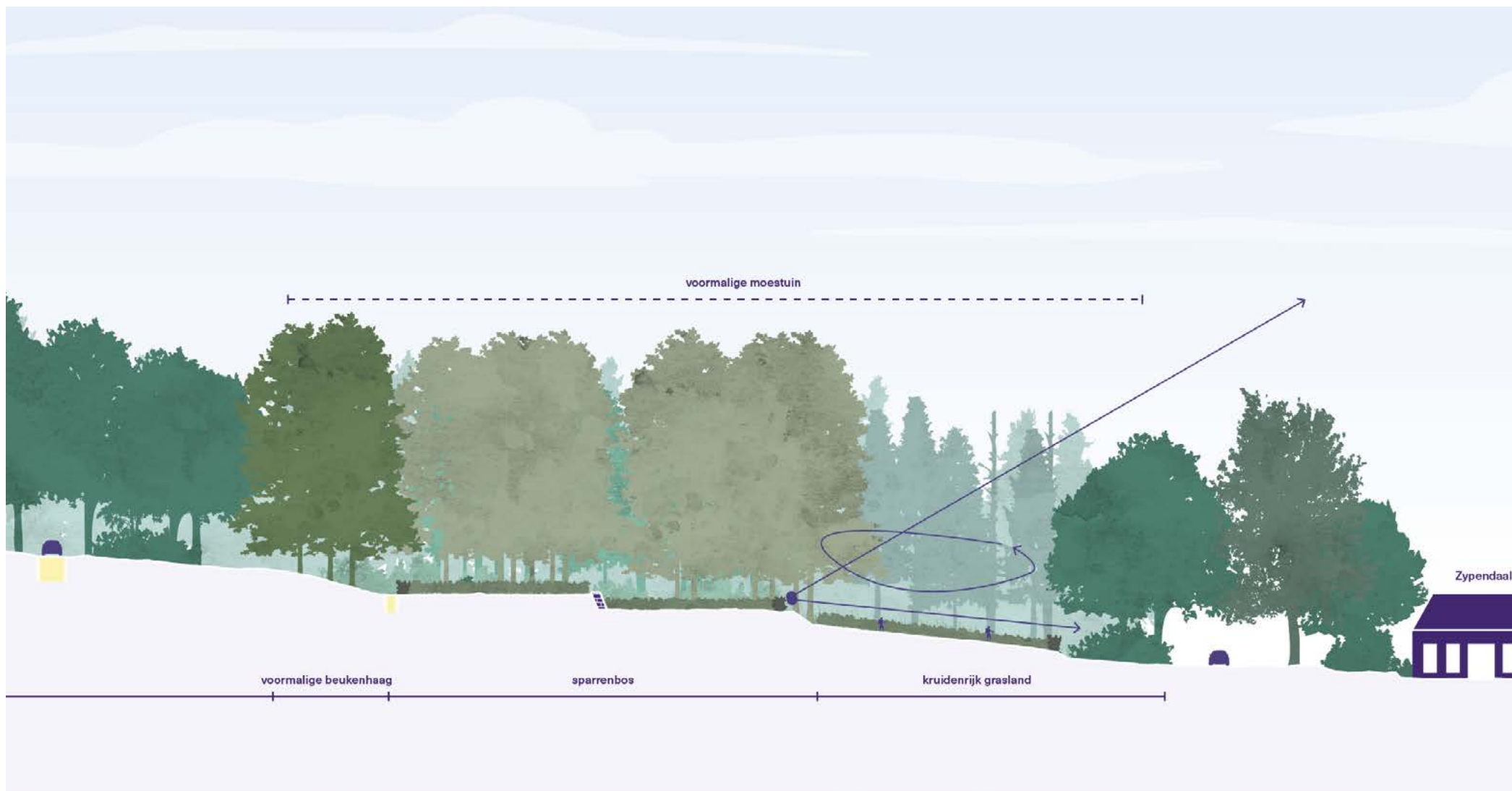
pad via laagste terras, nieuwe entree park

herstel historische muur

bestaande uitgegroeide haag

herstel historische trap

speeltuin

aansluiting naar Zijpendaal

beukenhaag rondom terras

halfverharding met gelige tint

nieuwe transparante (fruit)boom

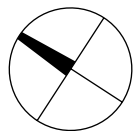
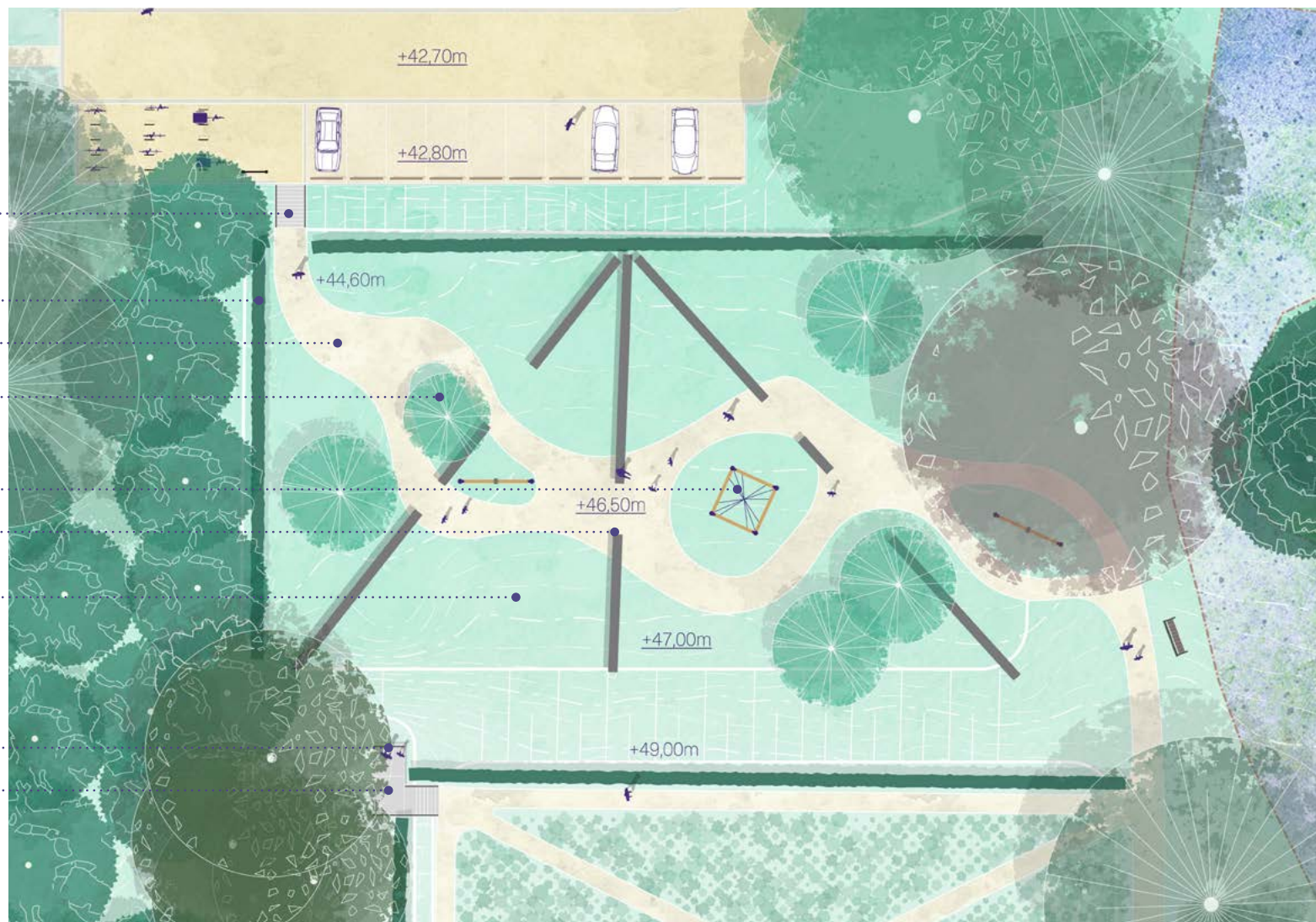
verschillende speeltoestellen

langwerpig zitelement

weelderige beplantingsvakken

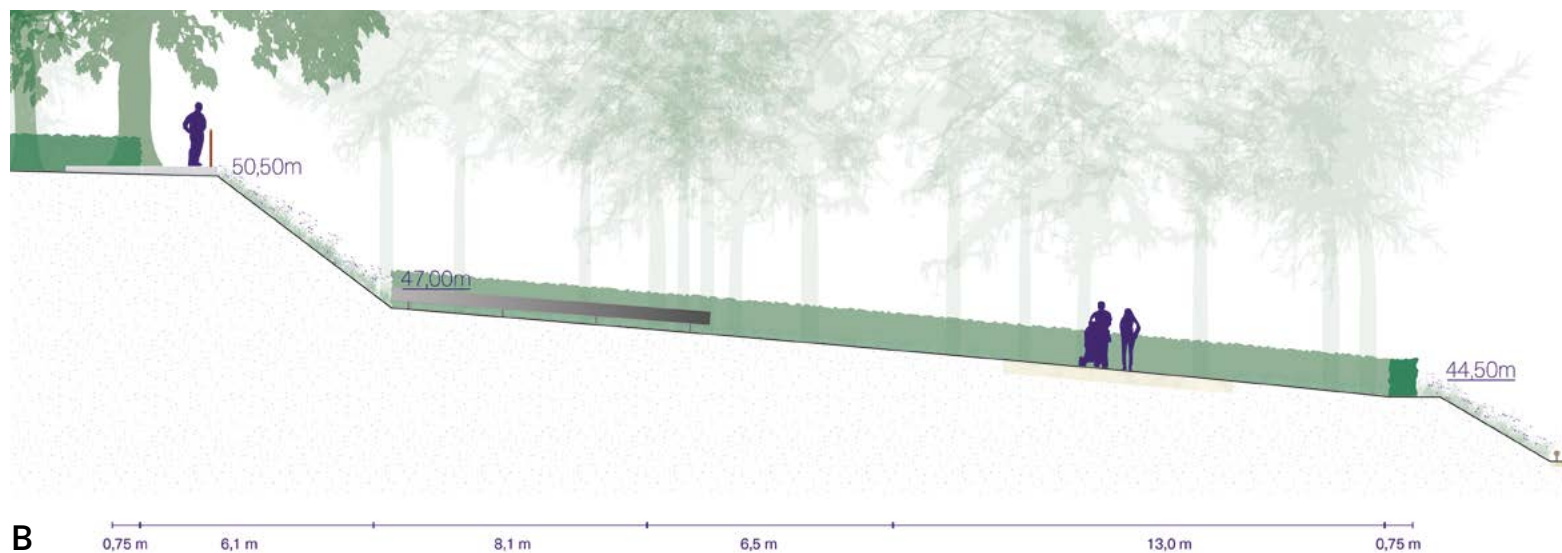
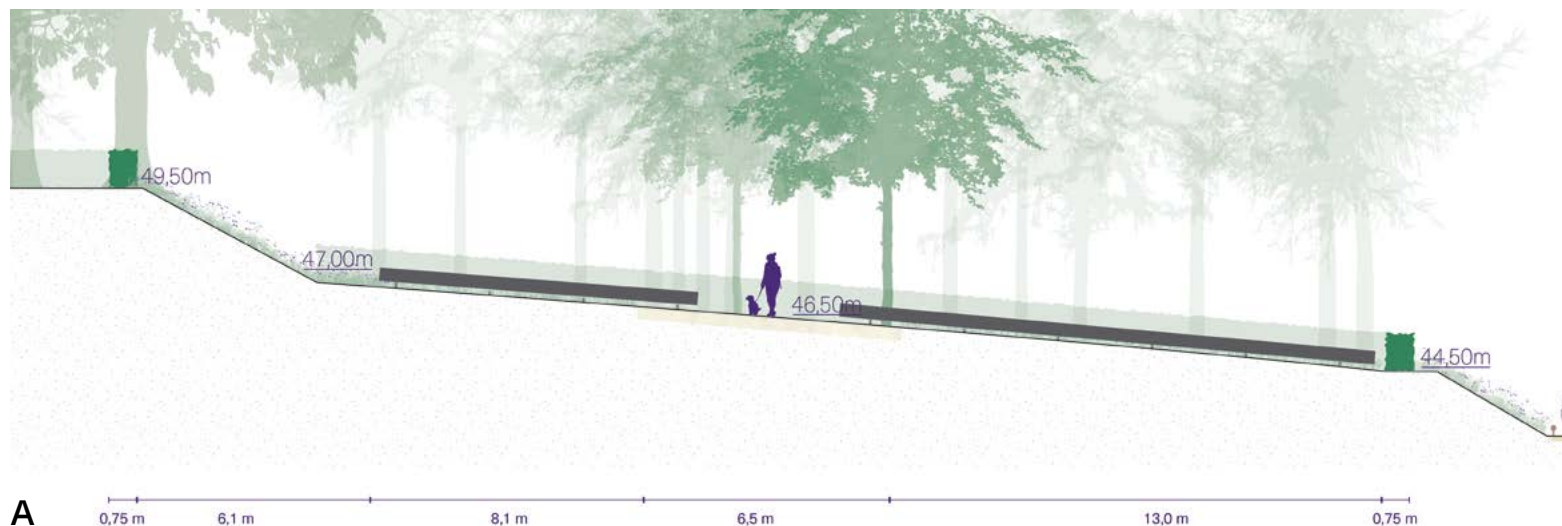
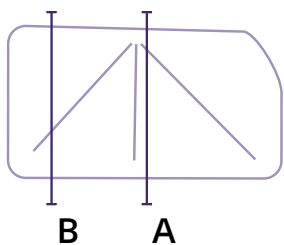
stalen hekwerk

verharding voor uitkijkpunt

Het onderste terras wordt ingericht als speeltuin. Met verschillende materialen die op elkaar worden afgestemd wordt een fijne plek gemaakt om te verblijven en te ontmoeten. De tuin is via één kant te bereiken via een nieuwe trap. Door de tuin loopt een slingerend pad van halfverharding. Door middel van lange elementen wordt een verwijzing gemaakt naar de oorspronkelijk vorm van de moestuin. Deze elementen dienen ook als zitement. Op enkele plekken wordt de verharding verbreedt om ruimte te maken om te ontmoeten. In de vlakken die ontstaan worden speelelementen geplaatst.

Op het talud tussen het eerste en tweede terras wordt een uitkijkpunt gerealiseerd. Vanuit daar kun je over het eerste terras heen kijken. Het uitkijkpunt wordt eenvoudig uitgevoerd met vlak verhardingsdeel en een stalen hek, waardoor de focus op de tuin en het uitzicht blijft liggen.

In de speeltuin worden meerdere elementen geplaatst die verwijzen naar de oorspronkelijke vormen van de moestuin. Dit zijn lange houten elementen van 50 centimeter breed die voorzien worden van poten, waardoor het element 50 centimeter hoog is. Dit maakt het een prettig element om te zitten. De poten zijn van staal en onopvallend, waardoor de elementen in de tuin lijken te zweven.

boerderij langs de Zypendaalseweg (ca. 1920) met opvallende geometrische patronen in de moestuin

sfeer en materiaal

lang element verwijst naar oude moestuinstructuur

speelelementen en meubilair sluiten op elkaar aan

inheemse beplanting geschikt voor de inrichting van speelplaatsen

robuuste en houten speeltoestellen

lange elementen bieden ruimte om te zitten, te ontmoeten en voor zicht op speeltoestellen

kwekerij en rusttuin

uitzichtpunt op hoek terras
 kleur en materiaal trap gelijk aan andere

beukenhaag rondom terras

kweekvelden voor inheems plantgoed

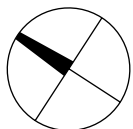
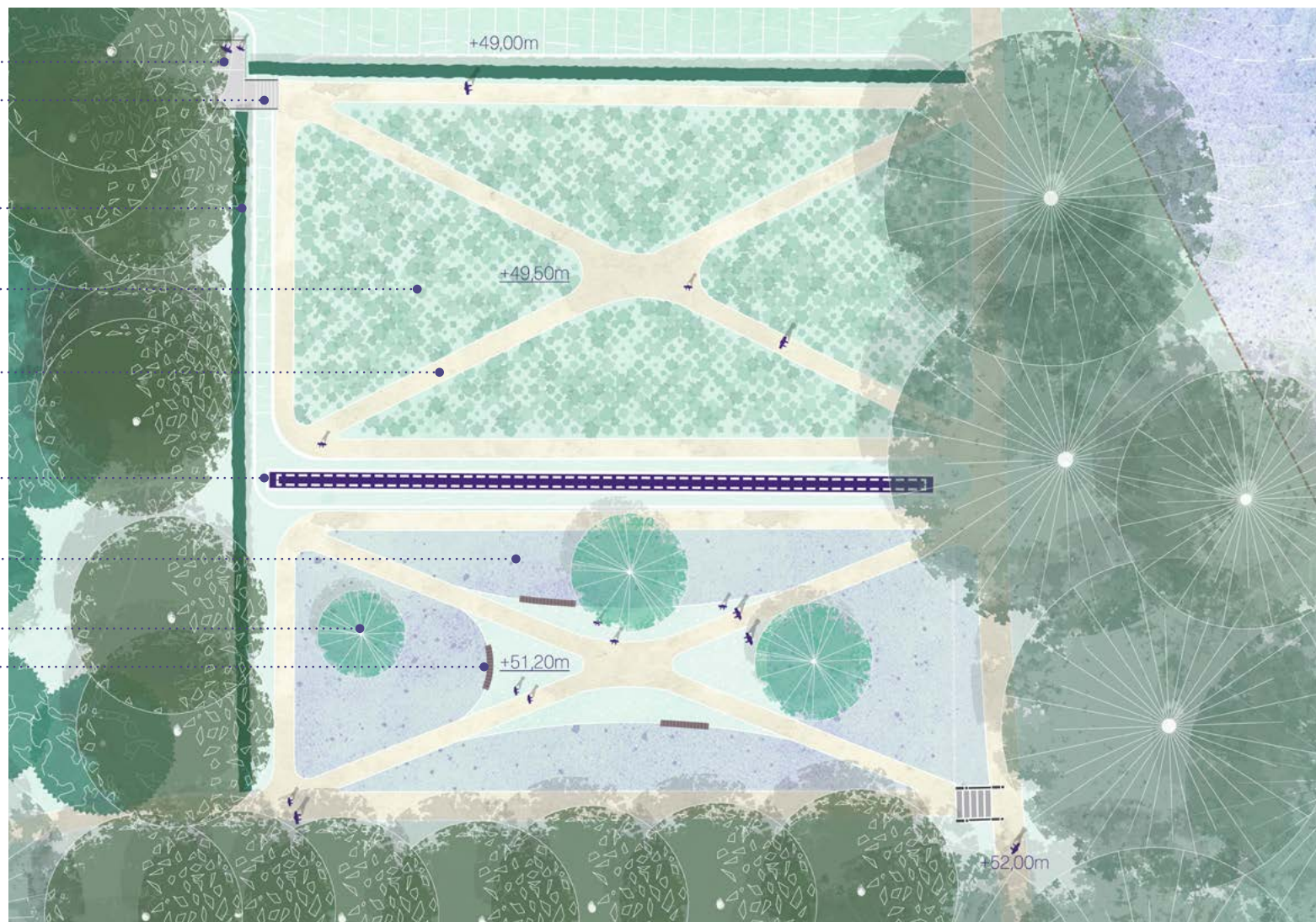
paden in halfverharding

herstel historische muur

weelderige beplantingsvakken

nieuwe, transparante bomen

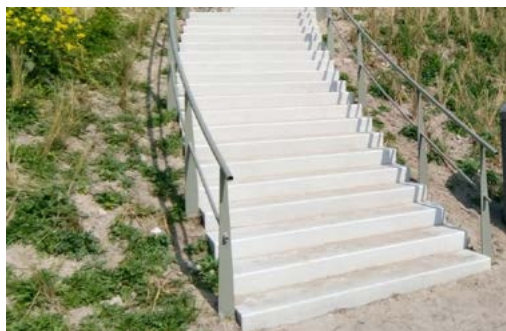
banken rond het veld

sfeer en materiaal

inheemse beplanting met stinzenbollen in het voorjaar

uitzichtpunt in kleuraccenten andere elementen

halfverharding met gele tint

padenstructuur met verwijzing naar moestuinstructuren en zitranden

bronnen

Arnhemse Koerier. (2023, 8 december). Gemeente Arnhem gaat 20 hectare landbouwgrond natuurinclusief beheren. Arnhemse Koerier. <https://www arnhemsekoerier.nl/nieuws/algemeen/171931/gemeente-arnhem-gaat-20-hectare-landbouwgrond-natuurinclusief>

Bomenbieb. (z.d.). De poortwachters van Gulden Bodem. [bomenbieb.nl](https://bomenbieb.nl/bijzondere-bomen/de-poortwachters-gulden-bodem/). Geraadpleegd op 9 maart 2026, van <https://bomenbieb.nl/bijzondere-bomen/de-poortwachters-gulden-bodem/>

Gelders Genootschap, E. Storms-Smeets, & S. Zeefat, (2021). Gulden Bodem Cultuurhistorische analyse en waardenstelling.

SB4 Bureau voor Historische Tuinen, Parken en Landschappen BV. (2024, 9 september) Invloed van landschapsarchitect C.E.A. Petzold op Gulden Bodem

Scholten, F.W.J. (1998) 'Wildgraven, wildwallen en wildvreden op de Veluwezoom' in: Historisch- Geografisch Tijdschrift, nummer 16, pp. 56-59.

Storms-Smeets, E. (2019) Terrassen Zypendaal – Cultuurhistorisch onderzoek, rapport i.o.v. de gemeente Arnhem.

gegevens

schetsontwerp, 25 juni 2026

opdrachtgever

Gemeente Arnhem

**veenenbos en bosch,
landschapsarchitecten**

Broekstraat 32
6828 PZ Arnhem

Projectleider/landschapsarchitect

Willem Brouwers
w.brouwers@veenenbosenbosch.nl

Onderzoeksteam

Willem Brouwers *projectleider, senior
landschapsarchitect*

Coen Pronk *landschapsarchitect*
Gerben Hartgerink *assistent ontwerper*

bijlagen

rondgangen

Er zijn verschillende experts gesproken op verschillende momenten in het proces. Aan de start van het project is informatie verzameld door met het SKT, enkele experts van de gemeente en de Bomenwacht het park in te gaan. Later is nog een afspraak gemaakt met Jan Floor van het parkbeheer om onze eerste bevindingen te bespreken en extra informatie op te halen. De meningen over verschillende onderdelen lopen uiteen.

Over de verschillende onderdelen hebben we meerdere meningen gehoord. Over het algemeen is iedereen het er over eens dat er veel kansen liggen in het park, zowel op het gebied van cultuurhistorie als in het gebruik van het park. Niet omdat het nu niet goed gebruikt wordt, maar juist om dat gebruik te verbeteren. Zo kunnen er betere (fiets) parkeervoorzieningen komen en kunnen trappen en paden verbeterd worden.

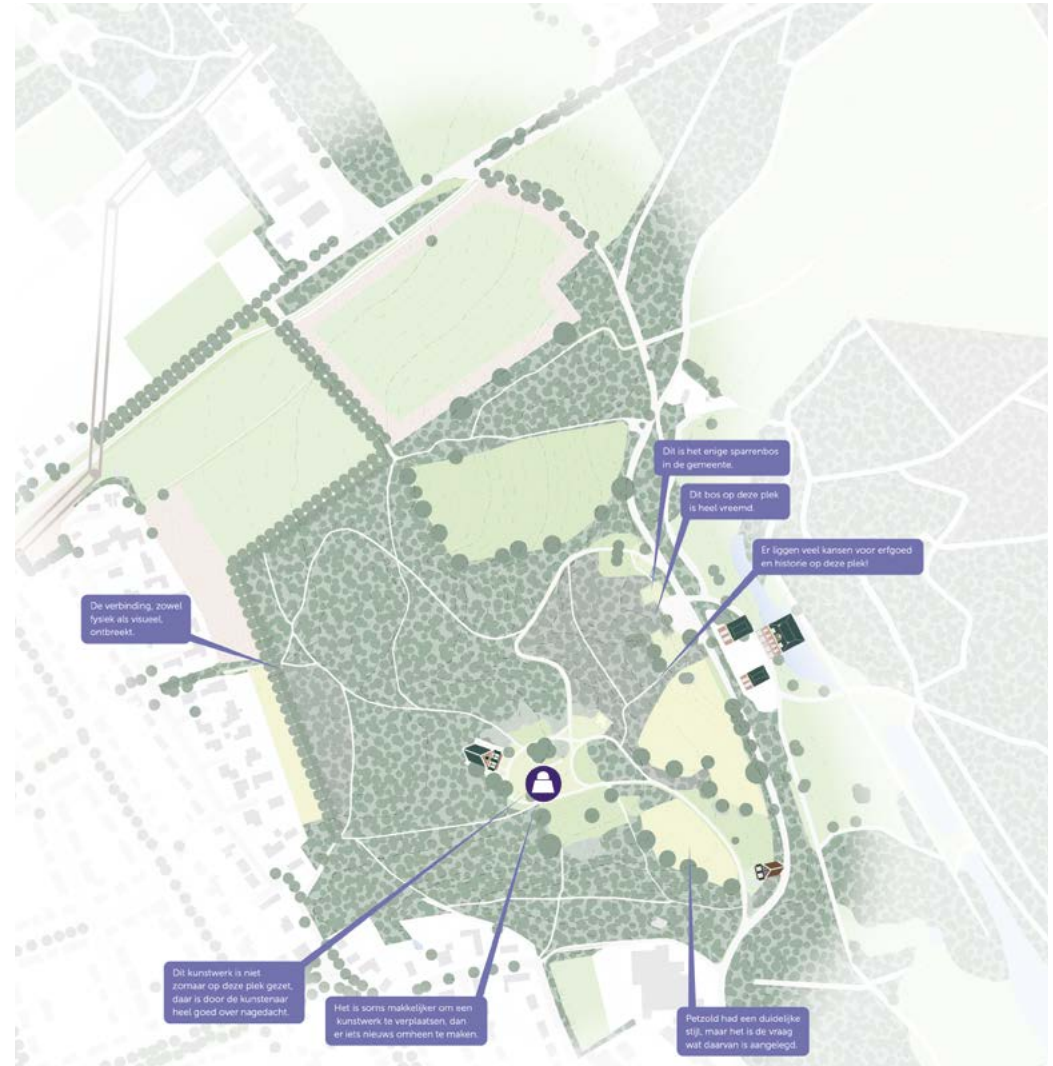
Moestuin

De meningen over de moestuin zijn verdeeld. Over het algemeen worden er kansen gezien om historie hier zichtbaar te maken, maar op deze locatie staat nu een sparrenbos. Deze Douglas- en fijnsparren zijn geplant nadat de moestuin in onbruik is geraakt. Enerzijds wordt het bos op deze locatie als ongewoon en niet passend ervaren. Anderzijds is het bijzonder omdat het het enige sparrenbos in de gemeente is en verschillende

diersoorten hiervan gebruik maken. Tegelijkertijd is het een kwetsbaar bos. De aanwezige bomen zijn gevoelig voor droogte en de gezondheid van het bos is nu niet goed. De Douglasspar kan de droogte het beste weerstaan, maar is het minst aanwezig.

Jachthuis

Ook over het kunstwerk bij het jachthuis zijn de meningen verdeeld. De ene kan de keuze van de kunstenaar voor deze locatie begrijpen en het kunstwerk waarderen, een ander ziet het liever verplaatst. Consensus is er wel over de mooie ruimte die er ligt en de mogelijkheid om de historie en de locatie van het jachthuis weer zichtbaar te maken.

resultaten rondgangen

Luistervinken

Wat hebben we gehoord?

Op de kaart (figuur rechts) zijn de meest gewaardeerde plekken van het park te zien, die zich vooral tussen de voormalige tuinmanswoning, het koetshuis en de voormalige moestuin bevinden. Ook de bloemrijke akkerranden in het noorden van het park worden hoog gewaardeerd.

De oranje vlekken in de kaart worden minder gewaardeerd. Deze liggen vooral aan de Zypendaalseweg, en gaan over veiligheid. Er wordt hier hard gereden en dit is gevaarlijk voor mens en hond. Daarnaast worden sommige plekken als erg donker (ook bij schemer al) gezien. Soms zijn de onverharde paden wat modderig, en daardoor onprettig.

Hoe vaak komt u naar het park?

De mensen die we gesproken hebben (en vanuit de enquête) bezochten het park vaak dagelijks of in ieder geval wekelijks. Dit laat zien dat de gebruikers waar we informatie van hebben opgehaald veel in het park te vinden zijn. Dit komt ook door het grote aantal mensen dat hier meermaals per dag hun hond uit laat. Dat past bij een lokaal park waar weinig mensen van verder weg en/of toeristen komen.

Waarvoor komt u meestal naar het park?

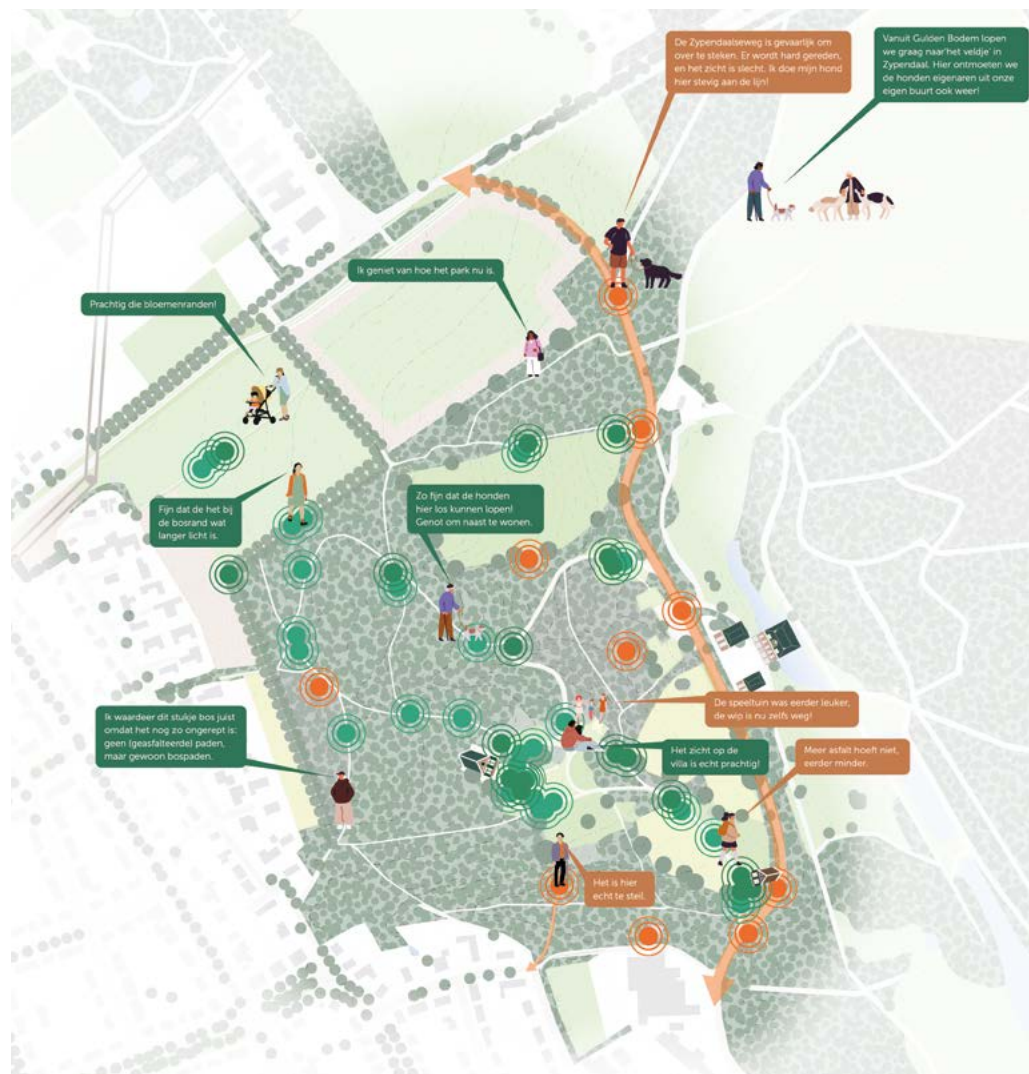
De meeste bewoners komen hier om te wandelen en het uit laten van de hond. Dit onderstreept de nabijheid en het karakter van Gulden Bodem als wandelpark voor de directe omgeving. Een deel komt ook op de fiets wat niet toegestaan is en hinder oplevert. Mensen komen hier minder om te sporten. Ook voor hardlopen is het te klein, je kan er geen duidelijk rondje lopen.

Wat vindt u belangrijk voor dit gebied?

Tijdens het luistervinken gaven bewoners aan dat zij de natuur en de rust die het gebied biedt belangrijk vinden. Het behoud van deze kwaliteiten vinden zij dan ook van groot belang. Daarnaast kwam naar voren dat veiligheid en goede toegankelijkheid eveneens belangrijk zijn. Bewoners hechten waarde aan paden die prettig en veilig te gebruiken zijn, ook voor mensen met een kinderwagen, rolstoel of rollator.

Hoe komt u hier meestal?

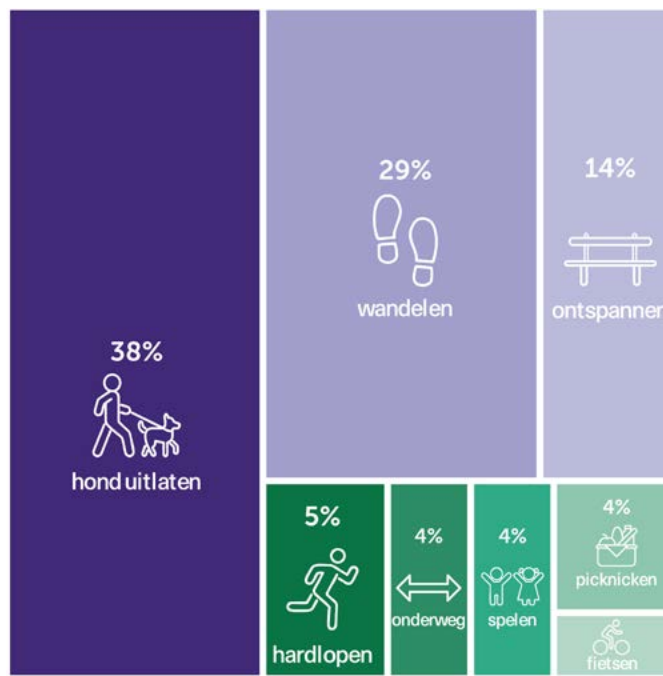
De meeste bezoekers komen ter voet naar Gulden Bodem (vaak met hun hond). Bezoekers die niet te voet komen, bezoeken het park met de auto en de fiets.

verschillende opmerkingen die tijdens het luistervinken zijn gemaakt

Hoe vaak bezoeken mensen het park?

Waarvoor komt u meestal naar het park?

Wat vindt u belangrijk voor dit gebied?

Wat waardeert u aan dit park ten opzichte van andere Arnhemse parken?

Rust en natuur vormen de kern van de waardering; het groene, bosrijke karakter met oude bomen wordt als onderscheidend ervaren. Praktisch gebruiksgemak (dicht bij huis) en losloop-mogelijkheden voor honden scoren hoog en dragen bij aan de dagelijkse aantrekkingskracht. Beleving van reliëf (heuvels/glooiingen) en afwisseling in landschap en routes verhogen de recreatieve kwaliteit, maar worden minder vaak expliciet genoemd dan rust/bos.

‘Dat honden los kunnen lopen en dat het niet zo’n gecultiveerde indruk maakt’

‘Heuvels, landschap, veel wandelmogelijkheden’

‘Rustig, ruimtelijk en leuke wandelroutes die zo nu en dan veranderen’

Welke historische aspecten denkt u dat het park in zich heeft?

Bewoners herkennen in het park vooral het landgoed- en adellijke karakter. Daarbij worden regelmatig historische objecten genoemd, zoals het voormalige jachthuis en het koetshuis. Ook verwijzingen naar Huis of Kasteel Zypendaal komen terug, net als de oude wallen en grachten die nog zichtbaar zijn in het landschap. Verder noemen bewoners specifieke bomen zoals kastanjes en sequoia’s. Ook de familie Brantsen wordt genoemd, de voormalige eigenaar (1757). Ook dat het bso het het Gravinbos wordt genoemd in de volksmond kwam ter sprake.

‘Er ligt wat adellijke geschiedenis... jachthuis en de wal waarachter het wild werd opgewacht.’

Groenkwaliteit & biodiversiteit

Bezoekers van het park waarderen dat het park als een bos aanvoelt. Een bezoeker noemt specifiek de mooie hulst en andere bezoekers noemen dat het fijn is dat het allemaal “niet zo aangeharkt is.” Het is ook minder bekend en druk bezocht dan aangrenzende parken Zypendaal en Sonsbeek (ook een reden waarom mensen er graag komen. Oude bomen en de afwisseling tussen bos en open plekken worden veel genoemd. Wel maken sommigen zich zorgen over zieke bomen en het ingrijpende onderhoud dat eens in de vijf jaar plaatsvindt. Respondenten noemen vooral dat er meer bloemrijke of kruidenrijke stukken, en nestkasten mogen komen.

‘Mooie oude bomen’

‘Bospark, net als park Zypendaal... Niet al te aangelegd. Belangrijk: hondenlosloopgebied’

‘Diversiteit van grasvelden, bos’

Paden & entrees

De ingangen van het park zijn soms lastig te vinden, maar dat geeft het park ook een verborgen, rustig karakter.

Bezoekers waarderen het natuurlijke karakter van de paden. Bezoekers willen vooral geen extra asfalt en genieten van de zachte, onverharde routes. Enkele plekken zijn modderig; daar zou lokale halfverharding of drainage wenselijk zijn, maar zonder het park te verasfalteren.

‘Rustig, ruimtelijk en leuke wandelroutes die zo nu en dan veranderen’

‘...sommige paden hebben wat boomwortels, maar die hoeven niet weggehaald te worden voor toegankelijkheid, dat is ook een beetje de essentie van een bos.’

Spelen

De mogelijkheid om te spelen wordt goed gewaardeerd, ondanks dat er geen grote speeltoestellen staan in het park staan. Een aantal bezoekers geeft aan dat het bos zelf juist een speelplek is zonder toestellen: klauteren, onderzoeken en verstoppjen kan heel goed.

Een paar mensen missen een speeltoestel zoals de wipkip. Er is behoefte aan natuurvriendelijke speelaanleidingen zoals houten klim- of balanceerelementen. Geen grote toestellen of pretparkachtige elementen.

‘De wipkip wordt gemist.’

‘Meer speeltoestellen, passend in de natuur, bijvoorbeeld van hout’

Sporten

Hardlopers waarderen de heuvels en de rustige paden, al wordt mountainbiken vaak als onveilig ervaren. Dit mountainbiken wordt echter niet alleen door de fietsers zelf als onveilig ervaren maar ook door de overige gebruikers. Veel bezoekers ervaren hinder door fietsers die eigenlijk niet in het park mogen komen. Dit gaat naast mountainbikers ook om bezorgfietsen en overige gemotoriseerde fietsen. Een deel van de respondenten wenst sporttoestellen of beweegroutes; een ander deel wil dat juist niet om de rust te bewaren.

‘Een bootcamp groep hoopt op meer verlichting, want dat kunnen ze vroeg in de ochtend ook veilig en fijn sporten.’

‘Fietsenrekken bij de ingangen... En wat sport apparaten zoals je elders in de wereld ziet zou wel fijn zijn.’

Veiligheid

Overdag voelt het park vertrouwd en rustig envoelen de meeste bezoekers zich veilig. 's Avonds echter wat minder, het kan erg donker worden in de bossen.

Fietskoeriers, mountainbikers en normale fietsers kruisen vaak hun weg met wandelaars, wat door veel bezoekers als onveilig wordt ervaren, in het bijzonder vanwege hun loslopende honden. Ook zorgt dit voor frustratie en soms onprettige interacties als men fietsers hierop aanspreekt—want fietsen mag niet in het park.

Vooral bij de parkeerplaats worden soms onprettige situaties gezien. Ook honden worden zowel positief als negatief genoemd. Toch overheerst het gevoel van bekendheid en buurtvertrouwen.

‘Het is soms wel donker om als dame alleen doorheen te gaan, in de winter ga ik er 's avonds niet alleen wandelen.’

de huidige speelplek

open veld met kunstwerk

hondenlosloopgebied, erg gewaardeerd

Wat kan beter?

We vroegen de gebruiker wat er beter kan in het park. Ook in de feedback op de becijferde vragen kwamen al meerdere concrete verbeterpunten naar voren.

- Deze zijn, samen met de antwoorden op de hoofdvraag, samengevoegd;
- Wegwijzing & toegankelijkheid
 - Duidelijkere bordjes richting in- en uitgangen
 - Uitgezette wandelroutes op een kaart bij de ingangen
 - Een duidelijke ontmoetingsplek
 - Iets meer verlichting (het liefst in oude stijl), maar niet te veel
 - Duidelijkere, meer organische, in- en uitgangen
 - Meer vuilnisbakken en bankjes;
 - Meer speeltoestellen, passend in de natuur (bijvoorbeeld hout)
 - Een verharde autoparkeerplaats in verband met modder op dit moment
 - Fietsenstallingen

Hoe zou het park eruit zien in de toekomst?

Bij vragen over de toekomst antwoorden bezoekers veelal met “dat het zo blijft.” De ongereptheid, hoe onderbelicht het park is, de rust, de oude poortwachters en de mogelijkheid om de hond los te laten lopen mogen vooral niet veranderen. Wanneer er werd doorgevraagd bleken er soms nog wel wensen te zijn.

Een aantal droomden van:

- Een leuke theetent of andere horeca;
- Verlichting voor 's avonds sporten (en langer open);
- Een openluchttheater.

De enquête ondersteunt dit beeld. Mensen hopen het park blijft zoals het is: rustig, groen en ongerept. aanvullende wensen zijn:

- Betere bewegwijzering en iets meer verlichting, maar subtiel.
- Meer bankjes en vuilnisbakken.
- Een verharde parkeerplaats en fietsrekken.
- In dromen: een theehuis, openluchttheater, of 's avonds veilig kunnen sporten.
- Meer biodiversiteit (kruidenrijk gras, bloei, nestkasten)
- Beperkte sportvoorzieningen zoals enkele beweegtoestellen
- Enkele speelaanleidingen voor kinderen
- Fietsenrekken bij ingangen
- Geen grote evenementen
- Meer bankjes voor rustplekken

‘Omdat het park aan onze tuin grenst voelt het vertrouwd... Het is een rustig park, maar niet te stil. Heel fijn om in te wandelen.’

‘Geen grote veranderingen. Het is een mooi, goed en rustig park.’

‘Oase van rust, geen evenementen, meer biodiversiteit en geen natuur/parkvreemde elementen voor sport en spelen.’

huidige entree

wandelroutes in het park

Zijpendaalseweg

Conclusie

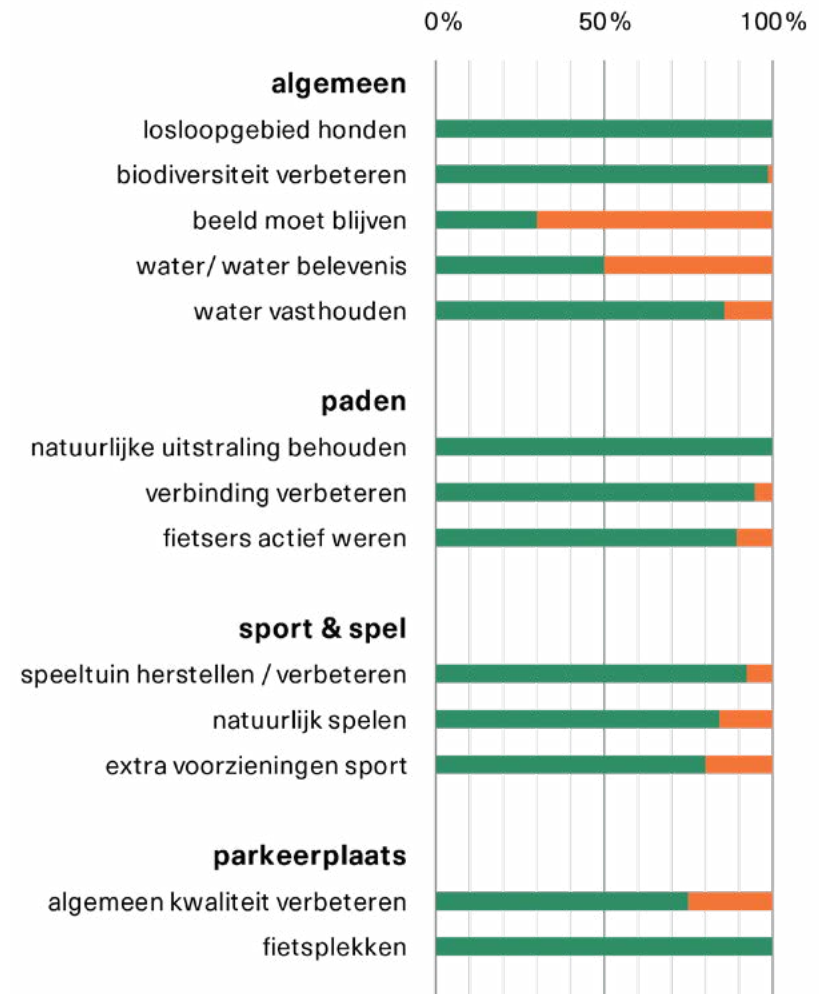
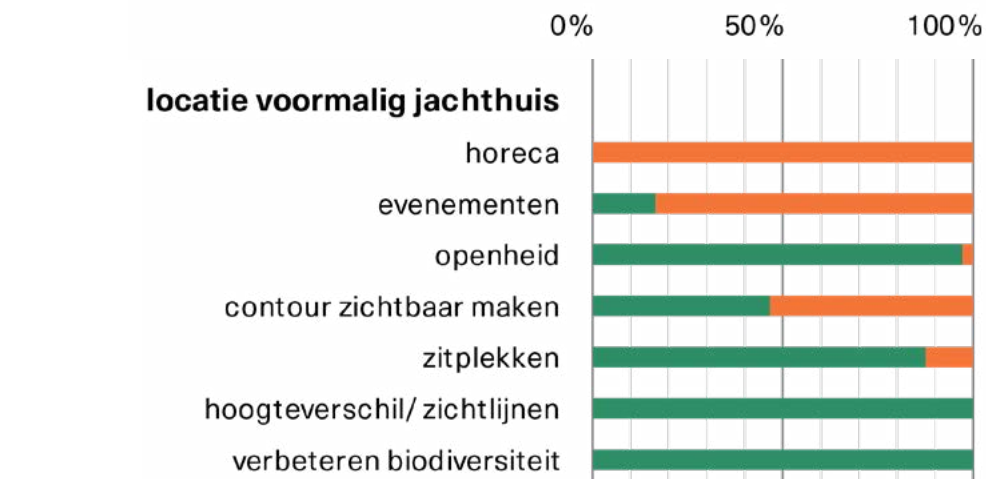
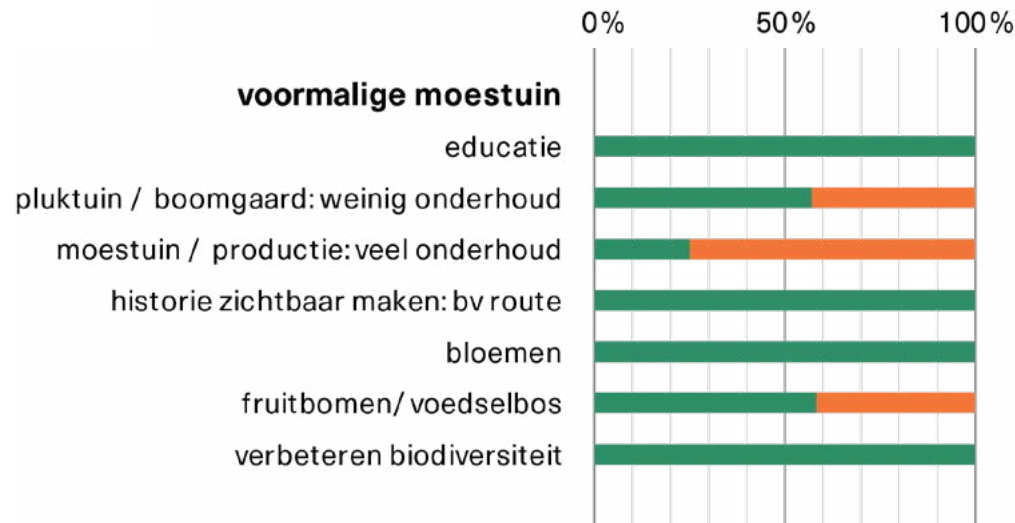
Bezoekers van park De Gulden Bodem zijn over het algemeen heel tevreden. Mensen komen vooral te voet en vaak om te wandelen of/en hun hond uit te laten. Het park voelt natuurlijk, rustig en ongerept, precies waarom mensen er graag komen. Vooral het gebied tussen de voormalige tuinmanswoning, het koetshuis en de voormalige moestuin wordt hoog gewaardeerd. Plekken waar mensen niet graag komen hebben vooral te maken met de veiligheid. De oversteek bij Zypendaalseweg werd meerdere keren genoemd.

Bewoners willen het park vooral rustig, groen en ongerept houden; grote evenementen passen volgens hen niet. Bewoners dragen praktische verbeteringen aan zoals: meer bankjes, vuilnisbakken duidelijkere bewegwijzering/entrees en een verharde parkeerplaats (met extra fietsenstallingen). Natuurlijke speel- en sportvoorzieningen zijn welkom, mits natuurlijk vormgegeven. Ook dromen sommigen van een kleine theetuin, sfeervolle verlichting voor avondgebruik en meer biodiversiteit, zoals kruidenrijk gras en nestkasten.

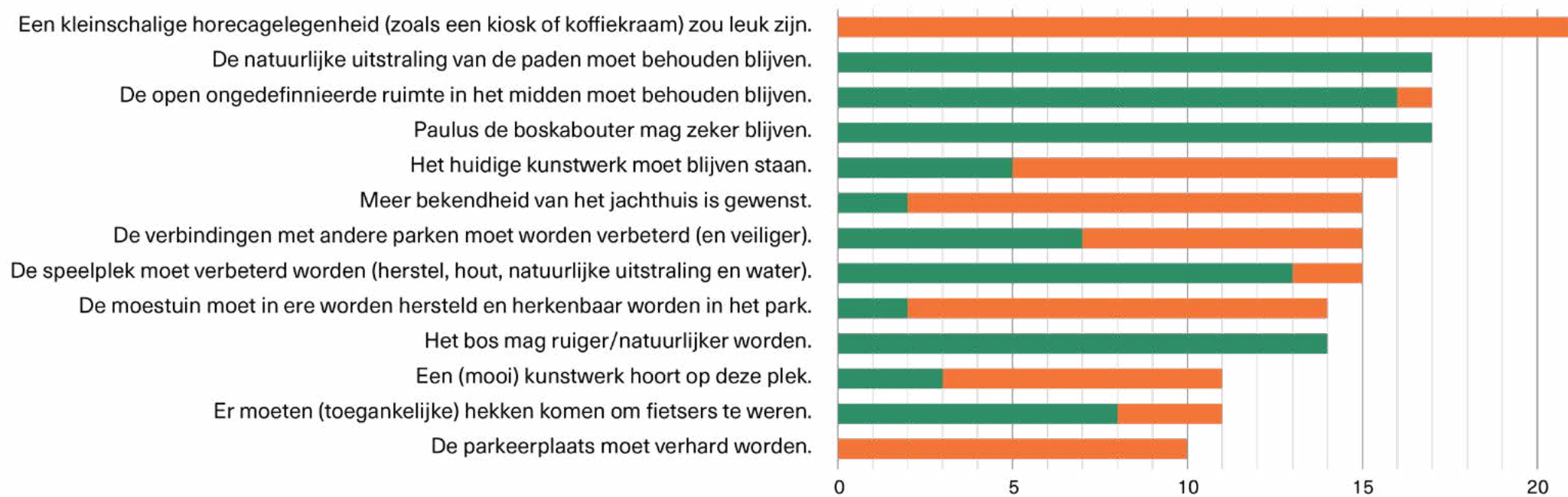
	luistervinken enquête	gemiddelde	
Wat vindt u van de kwaliteit van het groen in dit park?	7,8	8,3	8,0
Wat vindt u van de biodiversiteit in dit park?	7,2	8,0	7,4
Hoe toegankelijk vindt u de ingangen?	8,0	8,4	8,1
Wat vindt u van de paden?	7,8	8,6	8,1
Wat vindt u van de ruimte voor kinderen om te spelen in dit park?	6,9	8,1	7,1
In hoeverre voelt u zich veilig in het park?	8,4	8,3	8,4
Wat vindt u van de ruimte om te sporten in dit park?	7,4	8,5	7,6

Rapportcijfer (totaalscore enquête en luistervinken) van gestelde vragen

werkatelier

meningenbarometer

FRUITBOVEN
Boomgaard
minder werk,
wel plezier

het moet
blijven:
**VERBODEN
VOOR
FIETSEERS**

hiel + natuur
lijke uitstraling
houden
Ruimte om te
bewegen.

Vooraf ook
rust in het
Gravimiebos
Later zijn.

de plaats van de
beuken die de komende
jaren wegens droogte
zullen uitvalten?

Dienst
Erfgoed
ophetten

Niet erfgoed
wel
Ecologie

Op naar
ontwikkeling

**MEER
VERBOODEN**
"verboede
van fietsers".

lastooggebied
zorgt dat in er
niet met
kinderen kom

niet's
Veranderen
aan huidige
situatie

Ontwikkelen
met natuur
mee = ook
goedkoopst
**GO WITH
FLOW!**

**NATUUR
+
ECOLOGIE
+
BIODIVERSITEIT**
gaat
samen met
gebied

moestuin en/of
voedselbos horen
niet in het park
gemeente zou
daarvoor weland
ten worden van
de parken kunnen
aankopen

toren

(onder-)
honden
zoals het is
geen historie
terugbrengen

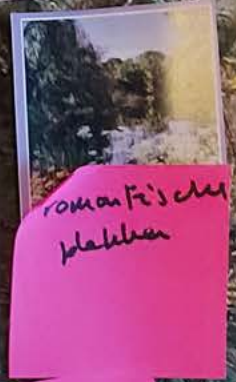
Natuur:
Beukenbossen
en weide
Honden loslooggebied
geen fietsers

romantisch

educatie
jeugd +
volwassen

romantische
plaatsen

Speelplaats
herstellen

Ferassen
zieren baan
maken!
grenzen

keuze verscheid
beemten

**Stads-
landbouw
tuin-
bouw**

**ontdekkings
spelen**

harmvrije
Mooie, door
agro-ferresteraal
- boomploot met
bouw en omheining
- educatie

route langs de
randen van de
moestuin
het verduidelijkt
de plek beek
baan natuur

Wadi's &
Biodiversiteit
+ bv
waterbeheer

Behouden
loslooggebied
vondt

**Naam
veranderen
in
Gravimiebos**

geen fietsers
(zij maken diepe
sporen met
madder)

versterken
bindersleef
bos

andere hand
pad waarop
parkeren plaats

ordelijkheid
los loop gebied
Brand
ontdoopt
-> kruis
vrij -> niet
doel!

voegte versheid
ruimte

verbeteren
aanlooproute
vanaf een
parkeerplaats
verbeteren
auto, voor
bezoekers met
auto verbeteren
+ fiets

wel op die plek!
veel families
na winters die
dan spelen e
picknicken.

geen loslopende
honden
Alle honden
aan de lijf!

nieuwe
huwelijk

paden niet
geen
asfaltbomen

picknickplek

avonturenzone

picknickplek
beantwoord
picknickplek

extra
picknickplek
bank

ruimte voor dieren

speelruimte
natuurlike
toesetten

Redondens-
com

landmark

ongerept

Honden los-
loop bos

55

pluktuin

dit zicht op
huis zypedal
behouden

biodeversiteit
van graslanden
ontstonden

losloopgebied
persoonlijk
wennig

... maar
wel rekening
houden met
(jonge)
kinderen

weide open
honden
geen extra
voorziening

Water
vasthouden
in het
bos

sportparcours

Zitplek

speelplek

voedselbos

water
loop route

nu

aanbeveling

aanbeveling

picknickplek

ruimte voor dieren

extra
picknickplek
bank

speelruimte
natuurlike
toesetten

Redondens-
com

landmark

ongerept

Honden los-
loop bos

55

pluktuin

dit zicht op
huis zypedal
behouden

biodeversiteit
van graslanden
ontstonden

losloopgebied
persoonlijk
wennig

... maar
wel rekening
houden met
(jonge)
kinderen

weide open
honden
geen extra
voorziening

Water
vasthouden
in het
bos

sportparcours

Zitplek

speelplek

voedselbos

water
loop route

nu

aanbeveling

aanbeveling

picknickplek

ruimte voor dieren

extra
picknickplek
bank

speelruimte
natuurlike
toesetten

Redondens-
com

landmark

ongerept

Honden los-
loop bos

Gouden Bodem
identiteit =
rust, wandelen

informele
ontmoetingsplek
faciliteren

informele
ontmoetings-
plek

Nieuw
beeld

beeld
handhaven!
wippen in
zoals bv.
↓

↑
vond
het leest
wsk

wil kleinschalige
evenementen
voordracht/
dichtw/zangclub
Dus cultureel
getint.

Contour
het lichthuis
zoutbaar maken

Met alles
wat er komt:
Oor enoog
voor de
dieren!

echt geen
evenementen
Eens!

dit gebied
open houden
geen extra
voorzieningen
ruimte laten

Het contour
van het oude
landhuis bring
later down in de
hoog.

Natuurlijke
speeltuin

verbeteren
richting voor
de wijken

Zichtlijnen
niet vernemen

keuzewege beeld
weg halen

ontmoetings
plek.

We ryl heel
tevreeden met
deze maore
open plek en
de prachtige
grote boom
kultuureel
nu al

Behouden
Losloop gebied
Honden

Overstuurde!

Natuurlijk
behouden

Speelweide
intact laten

Natuurlijk
spelen
geen speeltuin
nodig

extensie
cultureel
maatschappij

↑
vond
het leest
wsk

wat hebben we er mee gedaan?

De opbrengsten van de rondgangen, het luistervinken, de enquête en het werkatelier zijn meegenomen in de ontwerpoverwegingen. Samen geven deze inzichten een breed beeld van wat bewoners en experts belangrijk vinden voor de toekomst van park Gulden Bodem.

Ruimtelijk Raamwerk

Gulden Bodem blijft een hondenlosloopgebied, dit is gemeentelijk beleid. Dit is voor veel bewoners een belangrijke kwaliteit van het park.

De versterking van biodiversiteit staat centraal. In vrijwel het hele park wordt de natuur verrijkt. In de voormalige paardenwei wordt een wild bloemenmengsel ingezaaid, ook andere grasvelden worden omgevormd tot kruidenrijk grasland. Alleen rondom het voormalige jachthuis blijft een stuk regulier gazon behouden.

Daarnaast is de veiligheid van sommige ingangen aandachtspunt, vooral de oversteek bij de Zypendaalseweg. Hoewel dit buiten onze opgave ligt, wordt vanuit het ontwerp waar mogelijk meegedacht. Bij de nieuwe parkeerplaats wordt een veilige oversteek gecreëerd die gescheiden is van het autoverkeer. De parkeerplaats zelf wordt opnieuw ingericht. De

verharding blijft onveranderd, maar de structuur wordt verbeterd en er komt extra ruimte voor fietsparkeren. Zo krijgt de parkeerplaats een overzichtelijkere en toegankelijker uitstraling. Ook worden beide hoofdrees opgeknapt en duidelijker vormgegeven binnen het ruimtelijk raamwerk.

Bij de paden wordt ingezet op behoud van de natuurlijke uitstraling. Er komt geen extra asfalt; bestaand asfalt krijgt een toplaag zodat het beter past in het natuurlijke beeld. Overige routes worden halfverhard of onverhard, in lijn met de wens voor een rustig en natuurlijk park.

Daarnaast worden belangrijke zichtlijnen behouden en waar mogelijk versterkt. Dit gebeurt door het weghalen van onderbegroeiing, het strategisch verplaatsen van bomen en het begeleiden van zichtlijnen met nieuwe markante bomen.

Deelontwerpen Jachthuis

Hoewel het vergroten van de bekendheid van het jachthuis niet nadrukkelijk gewenst is, is dit wel de vraag vanuit de gemeente. Daarom zijn de verwijzingen in de meeste opties bewust ingetogen gehouden. De openheid van het veld blijft behouden. Voor het terrein van het voormalige jachthuis liggen nog vier ontwerpopties op tafel.

In de meeste opties verdwijnt het huidige kunstwerk, omdat hier weinig draagvlak en geen ruimte voor is. Eén van de vier ontwerpen biedt ruimte voor speelaanleidingen, passend bij de wens voor het opkappen van de speeltuin. Ook is in een ontwerp extra zitgelegenheid opgenomen, een veelgehoorde wens tijdens het participatieproces. Ook kleinschalige evenementen zijn mogelijk in deze deelontwerpen.

De ontwerpstrategie is gebaseerd op het verschil tussen 3D- en 2D-verwijzingen. Slechts één optie verkent een 3D-element; de overige drie werken met subtiele, vlakke 2D-contouren die verwijzen naar het jachthuis zonder fysieke massa toe te voegen.

Deelontwerpen voormalige Moestuin

Het ruimtelijk raamwerk voor de voormalige moestuin is ontwikkeld met veel aandacht voor biodiversiteit. Door een gefaseerde aanpak hoeven niet direct bomen te worden gekapt; de huidige sparren zullen de komende jaren waarschijnlijk achteruit gaan of gekapt moeten worden, waardoor ruimte ontstaat voor een boomkwekerij voor inheemse soorten op de bovenste twee terrassen. De geplande boomkwekerij in de voormalige moestuin draagt bovendien bij aan de biodiversiteit van heel Arnhem, doordat hier

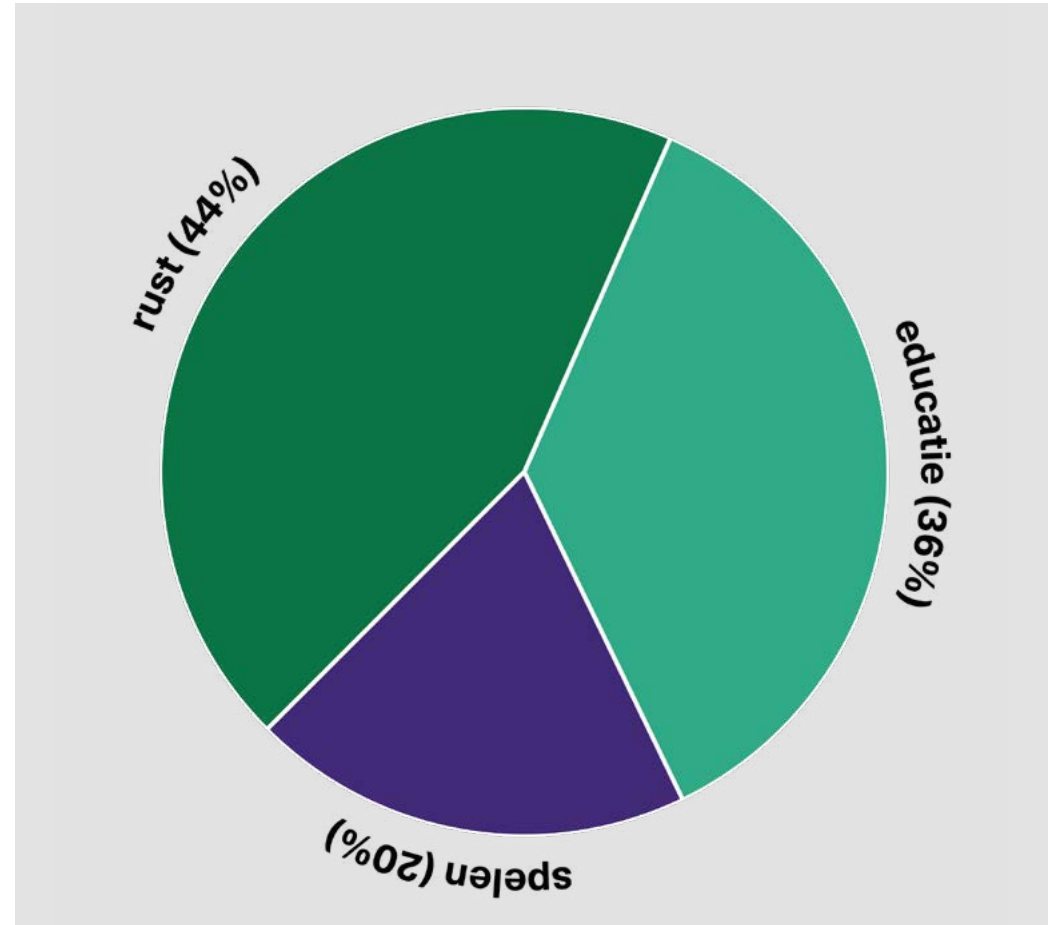
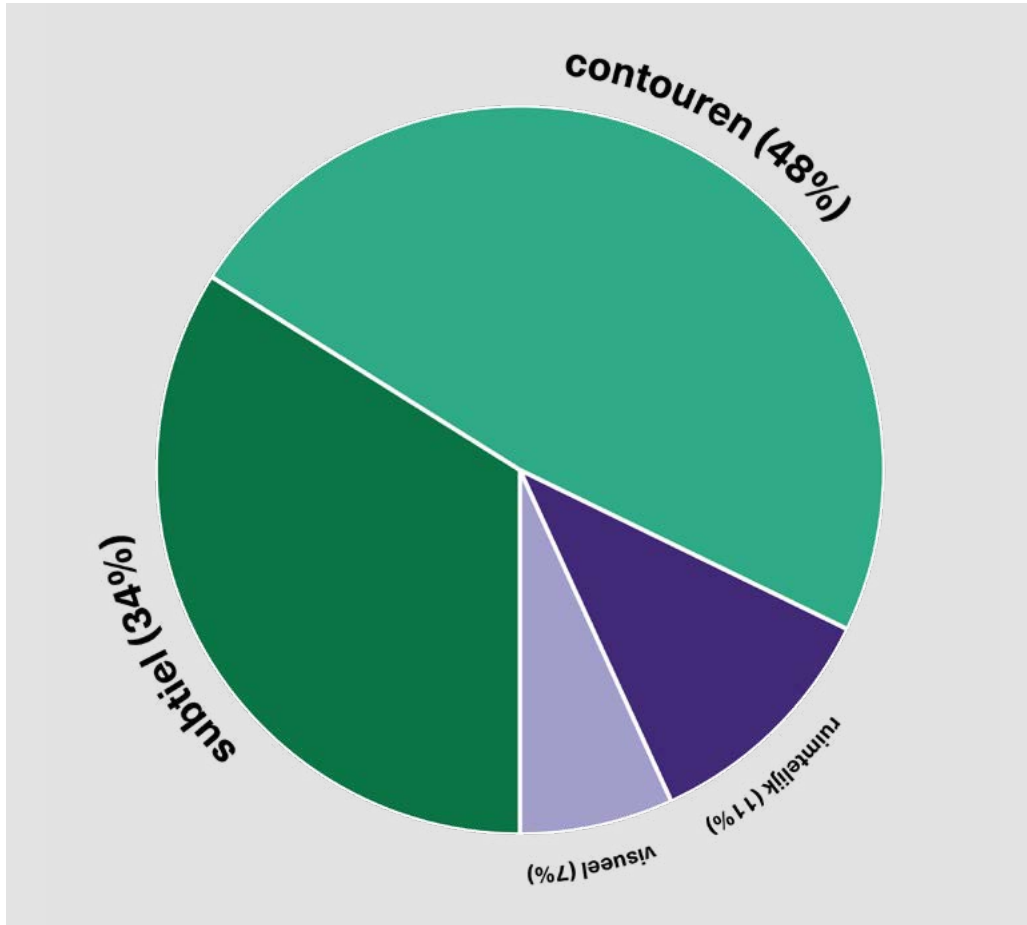
inheemse soorten worden opgekweekt voor gebruik in de stad.

Er zijn drie varianten uitgewerkt voor het laagste terras, waar nog uit gekozen kan worden. Eén variant sluit aan bij de wens voor educatie voor jong en oud en vormt een stuwwal- of heemtuin, waarin inheemse planten worden geplant en voorzien van informatie.

Een andere variant richt zich op rust en verblijf, met zitplekken en een subtiele verwijzing naar de historische ganzenpootstructuur van de paden.

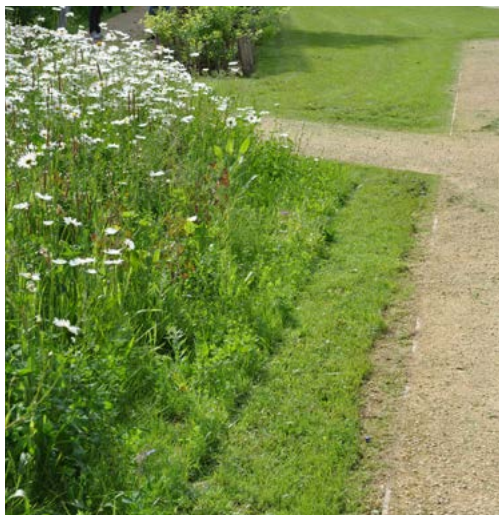
In het derde deelontwerp is een nieuwe speeltuin opgenomen met natuurlijke speelelementen en beplanting.

inloopbijkomst

2D subtiel

Het jachthuis wordt op een subtiële manier weergegeven in het maaiveld. Dit kan door middel van bloembollen die de randen markeren of een bloemrijk grasland in de footprint van het gebouw. Met een klein randje wordt de locatie geduid. Een subtiel hoogteverschil in het maaiveld behoort ook tot de opties. Het bestaande kunstwerk zal waarschijnlijk verplaatst moeten worden.

bloemenweides of bollenvelden markeren de plek

subtiel hoogteverschil in maaiveld markeert de plek

2D contouren

Met verhoogde elementen of elementen verwerkt in het maaiveld kunnen de contouren van het Jachthuis zichtbaar gemaakt worden. Hier kunnen ook zitelementen aan gekoppeld worden om even te rusten of van het uitzicht op deze plek te genieten. De materialisatie en vormgeving moeten verder uitgewerkt worden. Behoud van het kunstwerk op de huidige plek is niet mogelijk.

stenen randen en banden markeren de contouren

plateau markeert de plek

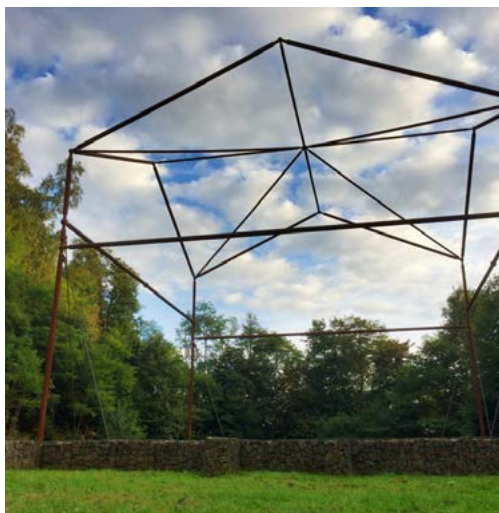

3D

Op de plek van het jachthuis wordt (een deel van) het volume zichtbaar gemaakt. De maat en schaal van het gebouw worden zo inzichtelijk gemaakt en het gebouw is, net als vroeger, zichtbaar vanuit meerdere hoeken. Het ontwerp dient verder uitgewerkt te worden, maar het is mogelijk om er nog elementen aan te koppelen. Denk aan schommels, duikelrekken of zitplekken met uitzicht over de weides. Behoud van het bestaande kunstwerk is niet mogelijk.

object kan ook andere functies vervullen

3D-object, kan ook aan één zijde

visueel

Rondom de voormalige locatie van het jachthuis worden borden of andere elementen geplaatst waarop de maat van het oorspronkelijke bouwwerk zichtbaar is. Dit geeft enige duiding van wat er aanwezig was. In een verder stadium moet onderzocht worden wat voor element het beste werkt en op welke locatie(s). Er is bij deze optie geen aanleiding om het kunstwerk te verplaatsen, deze blijft dus behouden op de huidige plek.

locatie moet goed bepaald worden

frame met afbeelding maakt jachthuis zichtbaar

rust

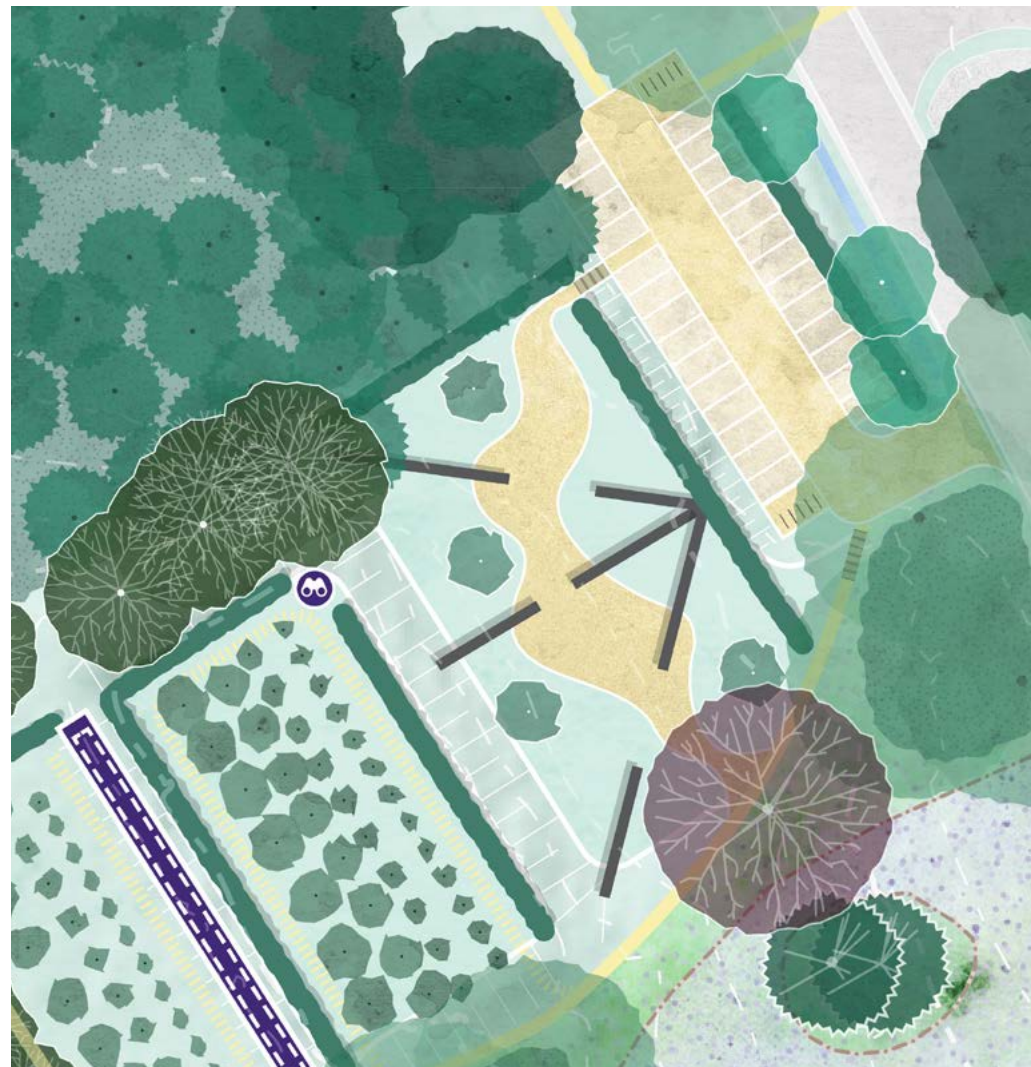
Het onderste terras kan een eenvoudige inrichting krijgen voor rust en ontspanning. Een halfverhard pad slingert door weelderige beplanting. Tussen de beplanting staan rechthoekige elementen die refereren aan de vormgeving van de voormalige moestuin. Dit kunnen hagen of zitelementen zijn, of een combinatie van beide. Enkele (fruit)bomen maken het een fijne plek.

elementen in contouren voormalige moestuin

plekjes bieden rust tussen weelderige beplanting

educatie

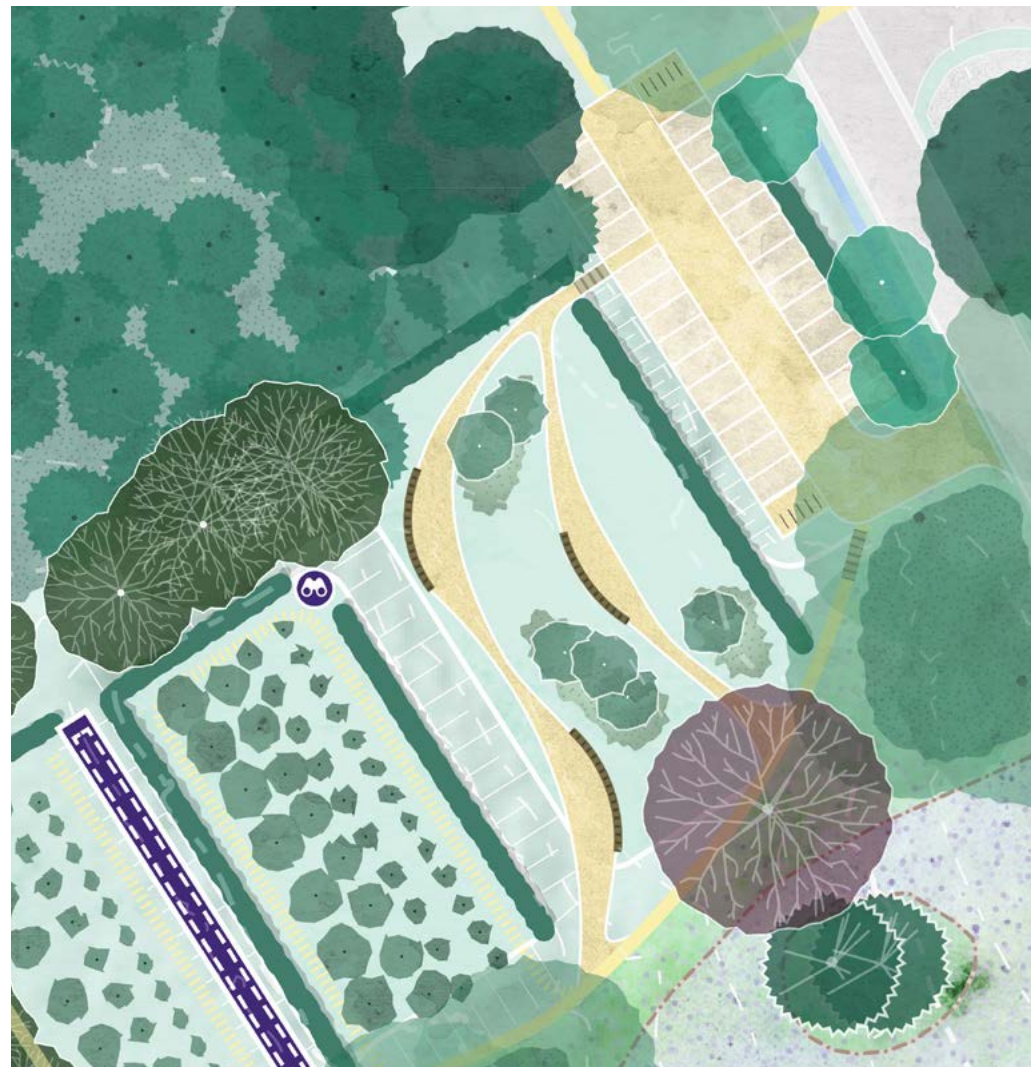
Op basis van de contouren van de stuwwal worden twee paden aangelegd die deze natuurlijke glooiing volgen. De beplanting bestaat uit inheemse soorten die van nature op de helling van een stuwwal of richting het beekdal voorkomen. Daar kan een educatieve functie aan gekoppeld worden in de vorm van bordjes of paaltjes met informatie over wat er leeft in de tuin. Enkele zitelementen bieden de ruimte om ook even te pauzeren.

elementen in contouren voormalige moestuin

heemtuin bevat inheemse regio

spelen

Het onderste terras kan ingericht worden met speeltoestellen en zo een veilige en besloten plek bieden voor kinderen. Het is daarbij ook mogelijk om een verbinding met het uitzichtpunt te maken en de terrashelling te gebruiken voor een glijbaan. De orthogonale structuur refereert aan de oude structuren van de moestuin, maar in een modern jasje. De beplanting er omheen is robuust en maakt onderdeel uit van het spelelement.

natuurlijke speelelementen

robuuste groenvakken rondom de centrale plek

verslagen SKT

Verslag van de bijeenkomst op 1 december 2025 bij het Gelders Genootschap door voorzitter Simon Klingen.

Verslag

van collegiaal overleg op 1 december 2025 van SKT en het bureau *Veenenbos en Bosch* *landschapsarchitecten* op kantoor Gelders Genootschap en aansluitend terreinbezoek.

Aanwezig:

- opdrachtgever namens de gemeente: Romy Berendsen (later ook Robin)
- van het bureau: Willem Brouwers en Coen Pronk,
- het SKT: Hanny, Elyze, Theo en Simon

Deze eerste sessie richtte zich op kennismaking, formulering en afbakening van de opdracht, en een eerste uitwisseling van ideeën.

Simon licht de rol van Schouwgroep en SKT toe: meedenken, kennis en ideeën aanreiken.

Willem over de afbakening. We gaan breed kijken; de opdracht is ruimtelijk bepaald met de centrale open ruimte, de moestuin en de parkeerplaats, maar het gaat ons nadrukkelijk ook om het geheel, de context van het park.

Elyze wijst op het onderzoeksrapport *Gulden Bodem, Cultuurhistorische analyse en waardenstelling* van het Gelders Genootschap uit 2021.

Robin meldt dat er binnen het project nu € 500K beschikbaar is gesteld, maar verwacht dat dit ontoereikend is voor de gehele uitvoering.

Theo toont enkele plaatjes van de centrale open ruimte die een indruk geven van de positie van het beeld van Sigurdur Gudmundsson vanuit verschillende perspectieven.

Terreinbezoek

De voormalige moestuin. De huidige begroeiing van hoge bomen van douglasspar en fijnspar is ecologisch, landschappelijk en cultuurhistorisch een Fremdkörper. Toen destijds de tuin in onbruik raakte heeft men bomen geplant met een houtproductiedoel. Als we de naaldbomen wegdenken tekent zich een mooie ruimte af: een plateau met aan de randen indrukwekkende bomen, vooral beuken. Langs het pad aan de bovenkant van de tuin vormen de doorgegroeide beukenhaag een spannend gegeven. Uit het cultuurhistorisch onderzoek van GG blijkt dat er nog diverse restanten van de moestuin aanwezig zijn, zoals muurtjes en trappetjes.

Op de centrale open ruimte ligt tijdens het bezoek de focus op het kunstwerk van Sigurdur Gudmundsson. Bij bezoekers en buurtbewoners lopen de meningen over dit werk nogal uiteen. Het kunstwerk speelt een belangrijke rol in de discussie over de herinrichting. Van deze IJslandse kunstenaar staat ook een sculptuur in de tuin van het Arnhems museum.

Aan de noordzijde van de open ruimte staat een heel breed uitgegroeide boom (een cultivar: soort onzeker, bladvorm van moerasedik, maar habitus van Amerikaanse eik) die met zijn takken het pad overgroeit. De enorme afmetingen van de boom illustreert de veranderde situatie van de ruimte: het is vroeger naast en rond het huis veel opener geweest. Interessant om de huidige situatie te vergelijken met het ontwerp van Petzold. Overigens blijkt uit onderzoek van SB4 dat het ontwerp niet geheel is uitgevoerd, zoals door Petzold ingetekend. Zo staan de mammoetbomen op een andere plek.

Parkeerplaats Hier stond voorheen de boerderij. Nodig om archeologisch onderzoek te doen. Elyze kan, desgewenst, fotomateriaal sturen van de boerderij en moestuin.

17 februari 2026

Simon Klingen

verslag SKT

Verslag van de bijeenkomst op 25 februari 2026 op het stads kantoor van de Gemeente Arnhem door voorzitter Simon Klingen.

Parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem

Schouw Kwaliteitsteam project Gulden Bodem

Verslag en aanbevelingen

naar aanleiding van collegiaal overleg op woensdag 25 februari 2026 van *veenenbosenbosch landschapsarchitecten* en het SKT op het stads kantoor. Aanwezig: Romy Berendsen, Robin Driessen, Willem Brouwers en Coen Pronk en het SKT: Hanny, Elyze, Theo en Simon.

Er is allerlei uitgewisseld; zie hier enkele belangrijke punten en aanbevelingen voor acties.

STAND VAN ZAKEN

Op maandag 23 februari heeft het bureau ism communicatiebureau DIEP een tweede publieksavond gehouden. Tijdens deze goedbezochte inloopbijeenkomst presenteerden zij op (fraaie) banners op vier plekken aan passerende bezoekers schetsontwerpen. Simon was aanwezig. Hij is vol lof over de aanpak en het verloop van de avond. En blij verrast met de belangstelling en over het enthousiasme waarmee mensen de briefjes met wensen en voorstellen invulden.

Deze ontwerpen zijn ons vooraf toegestuurd en in dit overleg besproken. Binnen enkele weken zal het bureau het SO aan de gemeente aanleveren.

HET PROCES

We zijn positief over de grondige en zorgvuldige aanpak van de participatie. Een kanttekening: er zijn vooral mensen uit de buurt geconsulteerd; niet raar, en misschien ook wel terecht, zij zijn de voornaamste gebruikers. Anderzijds is een van de uitgangspunten van *Parkentoekomst* spreiding van gebruik van de parken (zie hierna).

Het overleg verliep aan de hand van de vier bij de inloopbijeenkomst getoonde banners.

WAT HEBBEN WE GEHOORD

Een heel toegankelijk overzicht van de opgehaalde reactie; niet allemaal verassend, maar leerzaam voor de te maken keuzes. Hoofdlijn: de meeste bezoekers willen het als aangename wandel-/ sport- en speelplek voor de buurt behouden, daarom geen horeca en andere publiekstrekkingen.

RUIMTELIJK RAAMWERK

De cirkelvorm maakt duidelijk dat er in de breedte gekeken is, geen strak afgebakend plangebied, prima. Mooie doorsnedes. De afbeelding van de tinse flora onder het beukenbos is wat hoog gegrepen voor deze bodem.

Geadviseerd wordt een planfasering te benoemen.

FASE 1

Paden. Voorstel padenstructuur in de open ruimte goed, maar de vraag blijft: hoe verhoudt de nieuwe padenstructuur zich tot de oude padenstructuur en ontstaat er door het verwijderen van een

deel van het pad niet opnieuw een olifantenpaadje? Ter plekke uitzetten. Herstel trap vanaf parkeerplaats richting centrale ruimte.

Beplanting. Moeraseik verplaatsen tbv zichtlijnen goede ingreep / ondergroei verwijderen voor zichtlijn idem / enkele nieuwe kleine groepen in de open ruimte / bomen planten langs de parkeerplaats en geparkeerde auto's uit het zicht nemen / stinse beplanting aanbrengen: kansrijk op deze arme bodem?

Oversteekplaatsen Zypendaalseweg. Zuidelijke oversteek met minimale ingreep verbeteren. Is van ondergeschikte orde. Oversteek naar kasteel veiliger en duidelijker aangeven. Denk na over in/uitrit van de parkeerplaats in relatie tot de voetgangsentree met één centrale fietsparkeerplaats

Parkeerplaats. Aanplant bomen, ter bescherming van steile rand, aan de voet wellicht een plantstrook / lage haag langs Zypendaalseweg / herstel trap richting centrale open ruimte / nieuwe trap naar uitzichtpunt.

* Auto-parkeren uitwerken / fiets-parkeren: waar het meest praktisch? Op een of twee plekken? Een nabij het pad op omhoog lijkt gunstiger. Aard fietsenstalling afstemmen op andere fietsenstallingen in de parken; kan ingetogen blijven.

* De vrij recent weggenomen speelplek voor de allerkleinsten wordt gemist.

VOORMALIGE MOESTUIN

De uitvoering zal sowieso vertraging opleveren, denk aan dassenburcht. Toch inzetten op fasering.

FASE 1

De picknickplek herinrichten met trap naar uitzichtpunt / herstel tuinmuur en trapredes. Inrichting lage veld moet de ruimtelijke beleving niet te veel belemmeren / versnipperen.

FASE 2

Mogelijke invullingen :

- Een 'natuurlijke' speelplek creëren, die lokaal maar ook boven lokaal bezoekers trekt.

In evenwicht met kasteel ensemble van gebouwen, met de beschikbare hoeveelheid parkeerplekken.

- Tuinbestemmingen: stadslandbouw en zelfoogst-tuinen zijn in trek en succesvol.

* het geschetste raamwerk is prima: openheid, dus alle bomen weg, met hagen als scheiding, herstel terrasmuurtje mooi.

* De voor het onderste veld geschetste drie varianten 'rust', 'educatie' en 'spelen', spreken nog niet meteen erg aan, kan de invulling net meer over de drie terrassen gaan waarbij het onderste terras wat soberder van opzet blijft (picknickveld).

* uitzichtpunt is leuk, kan onder de monumentale boom interessante plek worden. Het hoogte verschil vraagt wel om voorziening: trap van natuursteen? Glijbaan?

* boomkwekerij is in uitvoering weinig realistisch; het geheel moet in ieder geval laag blijven, dus bomen en struiken liever niet. Andere tuinbestemmingen niet uitsluiten: stadslandbouw en zelfoogst-tuinen zijn in trek en succesvol. Zoek een bestemming die enige continuïteit waarborgt.

* alle drie de velden als speelplek inrichten geen gek idee: combinatie van spel en verblijf met kinderen (picknick). Dan wellicht wat meer mensen van elders uit de parken, maar relatief kleinschalig en dicht bij de parkeerplaats; het overige deel van Gulden Bodem kan dan best rustig

blijven. Meer bezoek van mensen van buiten af dicht bij de parkeerplaats, gebruik buurtbewoners in de rest van het park.

HUISPLAATS VOORMALIG JACHTHUIS

We zijn enthousiast over variant 'contouren'; het laat de cultuurhistorie zien van deze bijzondere plek, met behoud van de (visuele) rust.

De variant 'Subtiele' laat te weinig zien, 'Ruimtelijk' dringt zich daarentegen teveel op: met deze proporties past het echt niet in de huidige open ruimte (die is veel, heel veel kleiner dan destijds). De variant 'visueel' vinden we nogal gezocht; ook wat ouderwets, nu liever QR-codes. Bij 'contour' zien we meer in een ontwerp in de stijl van de afgebeelde stenen rand, dan het afgebeelde plateau met halfverharding. Bij het realiseren van deze variant kan ook qua begroeiing en maaiwerk invulling gegeven worden zoals bedoeld bij 'subtiele'.

Het hoeft dus geen eyecatcher te worden, dus eigenlijk *subtiele contouren*, met het behoud van het karakter van de plek. De nieuwe invulling van de moestuin met zijn speelplekken mag straks wel wat meer opvallen op Gulden Bodem.

NB 1 De oorspronkelijke contouren van het oude Jachthuis zijn erg complex, deze flink vereenvoudigen / abstraheren, en bedenken hoe dit ten opzichte van de huidige hoogteligging van het veld vorm krijgt

NB 2 het kunstwerk zal moeten verdwijnen; dat sluit ook aan bij de wensen van de omwonenden. Het kunstwerk verwijderen en herplaatsen (ergens in Arnhem?) zal een langdurig proces worden. Dit dient een weloverwogen onderdeel van het project te zijn en hier dient voldoende budget voor gereserveerd te worden. Daarnaast is de vraag wat er kan worden uitgevoerd tot het moment dat het kunstwerk verplaatst is. ?

NB 3 Neem opnieuw een speelplek voor de allerjongsten op in het plan; de oorspronkelijke locatie is veilig, en met schaduw. Eventueel in combinatie met de nieuw te ontwerpen spelaanleiding op de plek van de voormalige moestuin.

Verzoeken / adviezen

* graag (binnenkort) een kaart waarop de bestaande en de nieuw ontworpen paden staan. We (enkele leden SKT) kunnen dan terplekke de consequenties bezien en daar zo nodig op reageren.

* maak een globale planning voor de uitvoering, met een vorm van stappenplan. Zo zal het verplaatsen van het kunstwerk nogal wat voeten in de aarde hebben, wees daar realistisch over; ook qua kosten. De aanpak van de parkeerplaats vraagt om archeologisch onderzoek ivm voormalige boerderij, ook dat vraagt tijd. Benoem 'laaghangend fruit'; waarschijnlijk zijn rondom de moestuin eerder stappen te zetten.

* ontwerp, functie, materialisering van moestuin en huisplaats goed op elkaar en gehele landgoed afstemmen. Gesamtkunstwerk!

* * * *